

สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้
Muslim Women: Life and Role as Social Activists in the Southern Border Provinces

นุรุลฮุดา อับรู
Nurulhuda Abru

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Social Development Administration
Prince of Songkla University

2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

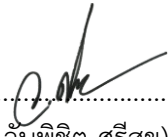

สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้
Muslim Women: Life and Role as Social Activists in the Southern Border Provinces

นุรุลฮุดา อับรู
Nurulhuda Abru

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Social Development Administration
Prince of Songkla University
2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยฉบับนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....
(ดร. วันพิชิต ศรีสุข)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....นุรุลสุดา อับรู.....
(นางสาวนุรุลสุดา อับรู)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับ
ใดมาก่อน และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....นุรุลสุดา อับรู.....

(นางสาวนุรุลสุดา อับรู)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้
ผู้เขียน	นางสาวนุรลฮุดา อับดุล
สาขาวิชา	การบริหารการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบที่สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในพื้นที่แล้ว ยังมีอีกหลายประเด็นที่มีความสำคัญ เช่น ประเด็นสิทธิสตรี ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศชายและเพศหญิง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส จังหวัดละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า

1) การศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เห็นว่าสตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายตามครรลองของศาสนาอิสลาม หากสตรีใดที่มีครอบครัวหน้าที่หลักคือการดูแลครอบครัว ไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เกิดขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตของสตรีกลุ่มนี้เปลี่ยนไป เขาสูญเสียผู้นำครอบครัว สูญเสียลูก จากเหตุการณ์ความไม่สงบ หรือแม้แต่ปัญหาการหย่าร้างที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้สตรีกลุ่มนี้ต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของตนเองเพื่อความอยู่รอด และผันตัวมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อช่วยเหลือเหยี่ยวาสตรีที่ได้รับผลกระทบคนอื่น ๆ จึงทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมในพื้นที่เปลี่ยนไปจากอดีต แต่ในขณะเดียวกันสตรีเหล่านี้ยังคงยึดถือข้อปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดี และเป็นแม่ที่ดี ตามที่ศาสนาได้บัญญัติไว้ ในด้านของการได้รับการยอมรับสถานภาพทางสังคม สตรีมุสลิมบางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแพร่หลายมากนัก โดยเฉพาะกับคนรุ่นเก่าที่เป็นผู้สูงอายุ ที่มักจะมีความเชื่อและยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด และมองว่าสิ่งที่สตรีกลุ่มนี้กำลังปฏิบัติคือสิ่งที่ผิด ทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมมีมุมมองที่ไม่ดีนักต่อสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหว

2) บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการช่วยเหลือเหยี่ยวาสตรีที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงจากสถานการณ์หรือแม้กระทั่งความรุนแรงในครอบครัว ลักษณะการทำงานคือการเข้าไปให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา โดยบทบาทและกระบวนการทำงานจะเริ่มตั้งแต่การรับข้อร้องเรียน การลงพื้นที่เข้าไปให้

คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว และการช่วยเหลือโดยการประสานงานไปยังหน่วยงานรับผิดชอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญ คือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ ส่วนในการดำเนินงานมักพบปัญหา และอุปสรรค คือ การจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัว ไม่สมดุล และการไม่ถูกยอมรับจากกลุ่มคนบางกลุ่มในสังคม ทำให้การเข้าถึงสตรีมุสลิมที่อยู่ในชุมชนเกิดความยากลำบาก

3) แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สิ่งสำคัญคือการองค์ความรู้ที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน ภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ ความเข้าใจในดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมให้แก่สตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวในพื้นที่ การส่งเสริมการพัฒนาสตรีมุสลิมให้สามารถเป็นกระบอกเสียงแก่ตนเองต่อการเรียกร้องสิทธิที่เกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมในสังคมอย่างเข้มแข็ง และสร้างพลังใจให้สตรีมุสลิมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเอง มีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมในอนาคต

คำสำคัญ: สตรีมุสลิม, บทบาทของสตรีมุสลิม, สตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม, พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

Thesis Title Muslim Women: Life and Role as Social Activists in the Southern Border Provinces
Author Miss Nurulhuda Abru
Major Program Social Development Administration
Academic Year 2022

ABSTRACT

Southern Border Provinces, besides the ongoing issue of the unstable situation that has caused damage to the lives and properties of people in the area, there are many other important issues, such as the issue of gender inequality between men and women. The purpose of this research is to study 1) the lifestyle and social status of Muslim women who are social activists in the three southern border provinces, 2) the role of Muslim women in social activism, and 3) propose ways to develop Muslim women's role in social activism. Data was collected from key informants in the three southern border provinces of Pattani, Yala, and Narathiwat, with a total of 15 people interviewed using in-depth interviews and group discussions.

The results of the study showed that

1) The study of the lifestyle patterns and social status of Muslim women who are activists in the three southern border provinces shows that Muslim women in these provinces have a simple way of life based on the principles of Islam. If a woman's main family responsibility is taking care of the family, she does not go out to work. However, due to the ongoing unrest in the area, the lives of this group of women have changed. They lose family members and children due to the violence or even face divorce, causing them to change their way of life to survive and become social activists to help other affected women. This has led to a change in the way of life of Muslim women in the area, but at the same time, these women still adhere to the practices of being good wives and mothers as prescribed by religion. In terms of social status, some Muslim women are still not widely accepted by society, especially among the older generation who have a strong belief and still adhere to the strict practices of Islam, viewing what this group of women is doing as wrong. This has resulted in some groups in society having a negative view of Muslim women activists.

2) The role of Muslim women as activists is mainly to help heal women affected by local violence, whether it is situational violence or even domestic violence.

The job involves providing advice and consultation, and the role and process begin with receiving complaints. One-on-one consultations and assistance by coordinating with relevant local authorities and another important role is the call for gender equality. In the operation, there are often problems and obstacles, such as the imbalance of time allocation of time to work with family care and not being accepted by certain groups of people in society. This makes it difficult to reach Muslim women in the community.

3) Guidelines for developing Muslim women's role as social activists in the three southern border provinces. The key is knowledge, which needs to be supported by private organizations, the government, or other relevant agencies involved in providing knowledge and understanding of social work to Muslim women who are social activists in the area. Promoting the development of Muslim women as a voice for themselves to demand their rights, which arise from not being treated fairly in society, and motivating Muslim women to see their own worth. A good network process must be established to avoid problems with the future lifestyle of Muslim women.

Keywords: Muslim women, the role of Muslim women, Muslim women as social activists, three southern border provinces

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความเมตตาของพระผู้เป็นเจ้า อัลฮัมดุลิลลาฮฺ ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วย ความช่วยเหลือที่ดียิ่ง จาก ดร. วันพิชิต ศรีสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น และคำแนะนำในการพัฒนาวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง รวมถึงช่วยดูแลตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และจะระลึกถึงความกรุณานี้ตลอดไป

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัมพร หมาดเต็น ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัชยา เจียวก๊ก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก หมาดมานะ คณะอาจารย์กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจะระลึกถึงความกรุณานี้ตลอดไป

ทั้งนี้ขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และคณาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้สนับสนุนผู้ศึกษาในด้านต่าง ๆ ตลอดการดำเนินการจัดวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

ผู้ศึกษาขอขอบคุณสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัด ทั้ง 15 ท่าน ที่ให้ความร่วมมือ และสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลสำคัญที่มีประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์นี้ จนได้ข้อมูลที่มีคุณค่าและครบถ้วน

ขอขอบคุณ ครอบครัวของข้าพเจ้าโดยเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อับดุลเลาะ อับรูนางอาอิเซฮ์ อับรูน ซึ่งเป็นบิดามารดาของข้าพเจ้า และ Mr. Daniel Kofi Boafo ที่คอยเป็นพลังกายพลังใจในการศึกษาปริญญาโทและเป็นแรงผลักดันให้ทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ออกมาได้สมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ ของข้าพเจ้าทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูล และเป็นกำลังใจเสมอมา

คุณประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บิดา มารดา อาจารย์ และสถาบันการศึกษาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา มีส่วนร่วมในการวางรากฐานของการศึกษาอบรมให้การสนับสนุนผู้วิจัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์แก่สตรีมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และสังคมต่อไป

นุรุลฮุดา อับรูน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(10)
สารบัญตาราง	(12)
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
ขอบเขตการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์	6
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม	10
แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี	13
แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม	18
สถานภาพของสตรี	24
สถานภาพของสตรีในอิสลาม	25
ผู้หญิงในฐานะภรรยาในอิสลาม	28
กลุ่มสตรีมุสลิมนักขับเคลื่อนในประเทศมาเลเซีย	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	37
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	39
การสร้างเครื่องมือการวิจัย	40
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	40
การเก็บรวบรวมข้อมูล	41
การวิเคราะห์ข้อมูล	42
การนำเสนอข้อมูล	42

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4 ผลการวิจัย	
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	43
รูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็น นักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้	44
บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้	50
แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้	56
5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	62
อภิปรายผลการศึกษา	64
ข้อเสนอแนะ	65
บรรณานุกรม	71
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	72
ภาคผนวก ข ประวัติผู้เขียน	75

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก	38
ตารางที่ 4.1 รูปแบบการดำเนินชีวิตในฐานะสตรีมุสลิมและการดูแลครอบครัว	50
ตารางที่ 4.2 การได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านการเป็น นักเคลื่อนไหวทางสังคม	50
ตารางที่ 4.3 บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม	55
ตารางที่ 4.4 แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม	61

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทย ถือเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) คือเป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายมีความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ภาษา การแต่งกาย การเป็นอยู่ ความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2551) โดยแต่ละภูมิภาคต่างดำรงชีวิตและความเป็นอยู่แตกต่างกันไป ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึง วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขตลอดมา (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลา, 2563) ซึ่งเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของพื้นที่สังคมไทยที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ หลายประการ ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นคนในพื้นที่ดังกล่าวจึงดำรงชีวิตในแบบวัฒนธรรมมลายูที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นและเอกลักษณ์ของชาวไทยภาคใต้ตอนล่างท่ามกลางบริบททางประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตที่ยาวนาน (บรรจง ฟ้ารุ่งแสง, 2559)

ลักษณะพิเศษของสามจังหวัดชายแดนใต้ คือวัฒนธรรมของประชากรในพื้นที่ที่แตกต่างไปจากส่วนอื่นของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 62 ประชากรชาวไทยพุทธซึ่งอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตเมืองและชนบท ร้อยละ 33 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 5 (กรมการปกครอง, 2564) ด้านการสื่อสารของประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายู (ยาวิ) เป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นภาษาเดียวกับชาวมลายูทางตอนเหนือของประเทศไทยมาเลเซีย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับศาสนาอิสลามและมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของคนไทยในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งในแง่ของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชน การดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องปรับตัวให้มีทิศทางและสอดคล้องกับบริบทด้านพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และคณะ, 2551 ; คณะกรรมการการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2553) นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2552) ได้กล่าวว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทยหลายประการ โดยเฉพาะประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม ทำให้เกิดความแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศไทย 2 ประการ คือ ลักษณะประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม การเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ และประกอบกับความเปราะบางทางประวัติศาสตร์ของชาว

มุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีผูกพันใกล้ชิดกับประเทศมาเลเซียอย่างมาก เป็นผลให้เกิดปัญหาทางการเมืองและการปกครองของประเทศมาโดยตลอด เช่น ปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน โดยนำเรื่องของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นเครื่องชักจูงให้ชาวไทยมุสลิมเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาลและสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นจนนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของชาติ

สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนานเรื่อยจนถึงปัจจุบัน มีสาเหตุหลายประการหลัก ๆ โดยเฉพาะการนำเอาประวัติศาสตร์และศาสนามาเป็นเครื่องมือเงื่อนไขประกอบกับปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาการเมืองระดับท้องถิ่นของกลุ่มผู้มีอิทธิพล ธุรกิจผิดกฎหมายส่วนบุคคล ผลจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากการก่อความไม่สงบในพื้นที่แล้ว ยังมีปรากฏการณ์การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากแรงจูงใจส่วนบุคคลในพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการสร้างสถานการณ์ในพื้นที่ซึ่งก่อให้เกิดความวุ่นวายต่อประชาชนหม่มาก แต่ไม่สามารถให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เนื่องจากความกลัวต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาสและจังหวัดสงขลาบางพื้นที่ ซึ่งเกิดจากปัญหาความขัดแย้ง มีเหตุการณ์ประทุรร้ายต่อชีวิตของข้าราชการในพื้นที่ พนักงานของรัฐ เอกชนและราษฎรในพื้นที่ ด้วยอาวุธและของมีคม การลอบขวางและวางระเบิด มีเป้าหมายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของทางราชการ รวมทั้งสถานที่บริการของเอกชนการลอบวางเพลิงทรัพย์สินของทางราชการ เอกชน ราษฎร สถานที่สาธารณะ การทำลายพืชผล สวนของราษฎร การก่อวินด้วย การลอบรดน้ำมัน วางระเบิดบนเส้นทางคมนาคม การลอบโจมตีเจ้าหน้าที่ขณะลาดตระเวนในพื้นที่ หรือขณะกำลังเดินทางไปยังที่เกิดเหตุด้วยระเบิดแสวงเครื่องนำ แล้วตามด้วยการยิงด้วยอาวุธปืนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดจนถึงปัจจุบัน (ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้, 2555) ที่สำคัญคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ก็ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ในสมัยก่อนที่จะมีการเรียกร้อง และผลักดันให้สตรีในศาสนาอิสลามได้รับสิทธิเท่าเทียมกันกับเพศชายนั้น สามารถกล่าวได้ว่า สตรีมุสลิมถูกจำกัดสิทธิในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกมาทำงานนอกบ้าน รวมไปถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางสังคม แต่อย่างไรก็ดีในปัจจุบันที่โลกให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงมี พึงได้ และให้ความสำคัญกับเรื่องของความเท่าเทียมกันทางสังคมของชายและหญิง ส่งผลทำให้สตรีในศาสนาอิสลามได้รับการยอมรับในการที่จะออกมาทำงาน หรือเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับสิทธิสตรีในการขับเคลื่อนสังคม ซึ่งการศึกษาของอัมพร หมาดเต็น ที่ได้ทำการศึกษาไว้ตั้งแต่ปี 2557 ได้พบว่า ผู้หญิงชนชั้นกลางหรือปัญญาชนมุสลิม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความรู้ทางศาสนา

ทางศาสนาบทบาทสำคัญในการเรียกร้องสิทธิต่อรัฐไทย การปฏิบัติตามหลักการศาสนา โดยเฉพาะสิทธิการคลุมฮิญาบของสตรีมุสลิม รวมทั้งมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ในหมู่ผู้สตรีมุสลิมเกี่ยวกับสถานะของเพศหญิงในการดำรงตน สืบทอด และสร้างประชาชาติมุสลิม สตรีกลุ่มนี้มีทั้งที่เป็น “สายหวนคินสู่มูลฐาน” ที่เน้นฟื้นฟูอิสลามอย่างเคร่งครัด และ “สายปฏิรูป” ที่เน้นฟื้นฟู

อิสลามแบบไม่สุดโต่งและสอดคล้องกับสภาพสังคมมุสลิมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดีสตรีมุสลิมส่วนใหญ่ของพื้นที่ชายแดนใต้เป็นเพียงชาวบ้านทั่วไปที่เป็นมุสลิมสายจารีตหรือนับถืออิสลามแบบพื้นบ้านหรือที่เรียกกันว่า “สายเก่า” ที่มีฐานะไม่สู้ดี ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว มีโอกาสเรียนศาสนาน้อย (ผู้หญิงอิสลาม ไม่ได้รับการยอมรับในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทความเป็นผู้นำ หน้าที่หลัก คือ เลี้ยงลูก ดูแลสามี แต่แนวคิดของคนรุ่นใหม่ จะมีความเท่าเทียมกัน ผู้หญิงอิสลามจึงออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุไรนี สายนัย (2557) ที่พบว่า บทบาทที่โดดเด่นอีกประการของผู้หญิงมลายูมุสลิมชายแดนใต้ คือ สตรีส่วนหนึ่งสูญเสียบุคคลในครอบครัวจากการสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้และได้ออกมาทำงานในภาคประชาสังคม อันเป็นการเปลี่ยนสถานะจากเหยื่อมาเป็นผู้เยียวยาและส่งเสริมสันติภาพ คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบรายอื่น ๆ ต่อไป

ทั้งนี้สำหรับผู้หญิงมุสลิมที่เผชิญกับความสูญเสียจากภาวะสงครามหรือสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ต่าง ๆ ในโลกนี้ อิสลามคือสิ่งที่ช่วยให้พวกเขาผ่านความเศร้า ความโดดเดี่ยว และความวิตกกังวลจากการพลัดพรากของสมาชิกในครอบครัวและคนที่รักไปได้ ผู้คนในสังคมมุสลิมและอิสลามช่วยให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันต่อไปได้โดยมองความลำบากที่ได้รับว่าเป็นบททดสอบของพระเจ้า แต่อย่างไรก็ดีในการออกมาทำงานภาคประชาสังคม เป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ผู้หญิงเหล่านี้มักวิตกกังวลกับการที่ต้องออกมาทำงานนอกบ้าน หรือต้องทำงานปะปนกับผู้ชาย เพราะถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามไม่ได้ปิดกั้นการทำงานเพื่อสร้างสรรค์สังคมและการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง แต่ในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมมลายูเดิม ก็ถือเป็นวัฒนธรรมที่มีความรุนแรงและกดขี่ผู้หญิง โดยบังคับให้ผู้หญิงต้องอยู่กับบ้านและมีชีวิตอยู่กับการรับผิดชอบกิจการภายในบ้านและการดูแลบุตรเท่านั้น (สุไรนี สายนัย, 2557; อัมพร หมาดเด็น, 2006) ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างเพศของสามีภรรยาในเพศหญิงยังอยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจของเพศชาย (อัลญาน์ สมุห์เสนีโต, 2560) ซึ่งเมื่อร่องรอยจากวัฒนธรรมเดิมผสมกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ก็ยิ่งทำให้ผู้หญิงมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้มีสถานะที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวประเทศไทยก็ได้มีแผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) ที่ผ่านมามีความพยายามในการบริหารจัดการแผนพัฒนาสตรีฯ สู่การปฏิบัติ โดยได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาสตรีฯ ในแผนปฏิบัติการได้ระบุถึงแผนงานหลักด้านต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์ ซึ่งในแต่ละแผนงานมีการกำหนดหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองที่ร่วมรับผิดชอบการดำเนินการ โดยหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองที่รับผิดชอบการดำเนินการ จะกำหนดวงเงินที่ต้องใช้ในการดำเนินการของแต่ละยุทธศาสตร์ แต่ไม่มีข้อมูลปรากฏชัดเจนว่า มีจัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อปฏิบัติตามแผนงานนั้นมากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตาม ผลจากการประเมินแผนพัฒนาสตรีฯ พบว่า บางหน่วยงานมีงบประมาณเพื่อดำเนินการชัดเจน ขณะที่อีกหลายหน่วยงานในเชิงงบประมาณร่วมกับแผนงาน และโครงการอื่น ๆ ตามภารกิจของหน่วยงานโดยทั่วไป แต่หลายหน่วยงานไม่มีงบประมาณดำเนินการเลย ทำให้การขับเคลื่อนแผนงานของหน่วยงานต่าง ๆ สู่การปฏิบัติแตกต่างกันมาก การพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 จึงประสบความสำเร็จได้ระดับหนึ่งเท่านั้น (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2564)

ความเปลี่ยนแปลงของสตรีมุสลิมที่ออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ผนวกกับร่องรอยจากวัฒนธรรมเดิม คือ การจำกัดให้สตรีทำงานอยู่ในบ้าน ดูแลลูกปรนนิบัติสามีเท่านั้น ซึ่ง 2 แนวคิด 2 ความเชื่อนี้ เป็นแนวทางที่สวนทางกันอย่างชัดเจน ส่งผลทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาในประเด็นของบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิม เพื่อให้ทราบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม มีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างไร มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้อย่างไร และการออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของเธอเหล่านั้นนั้น ส่งผลกระทบต่อรูปแบบ หรือการดำเนินชีวิตในสถานะของการเป็นสตรีมุสลิมหรือไม่ อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการส่งเสริม และผลักดันให้สตรีในศาสนาอิสลามได้รับการยอมรับทางสังคม มีสิทธิ์ มีเสียง มีโอกาสในการออกมาเป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคมมากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการเท่าเทียมกันในด้านของสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงมี พึ่งได้อย่างแท้จริง อีกทั้งผลการศึกษายังสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาให้สตรีมุสลิมมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการออกมาเป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษา เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขอบเขตของการวิจัยในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม รวมถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย 6 ประเด็นหลักที่สำคัญ คือ 1. รูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิม 2. สถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิม 3. บทบาทของสตรีมุสลิม 4. แนวทางการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิม 5.

การทำงานนอกบ้านของสตรีมุสลิม 6. ผู้หญิงในฐานะภรรยาในศาสนาอิสลาม ซึ่งในการศึกษาผู้ศึกษา ทำการศึกษาโดยใช้แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสตรีมุสลิม และแนวทางการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคม ใช้แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี และแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม เป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิม สถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิม การทำงานนอกบ้านของสตรีมุสลิม และผู้หญิงในฐานะภรรยาในศาสนาอิสลาม

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ สตรีมุสลิม ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และผันตัวเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาจากสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง มีข้อพิพาทกันอย่างรุนแรงและบ่อยครั้ง ดังนั้นจึงมีจำนวนของสตรีมุสลิมที่ขาดหัวหน้าครอบครัว คือ พ่อ หรือสามี จากเหตุการณ์ความไม่สงบจำนวนมาก ซึ่งนั่นเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สตรีที่ได้รับผลกระทบส่วนหนึ่งตัดสินใจออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้เพื่อเรียกร้อง และแสวงหาความยุติธรรมทั้งภายในครอบครัวและในสังคมให้กับตนเองและผู้อื่น ซึ่งในการศึกษากับกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมได้อย่างมีคุณภาพ โดยการคัดเลือกตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ทำการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะสตรีที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือเหยี่ยวาสตรีในสามจังหวัดชายแดนใต้

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในคั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตสามจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาสเท่านั้น โดยเหตุที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาในเขต 3 จังหวัด เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีการยึดถือแนวทางการปฏิบัติตนตามวิถีมุสลิมอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะทำได้มุมมองเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม รวมถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่ชัดเจน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
3. ได้แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **รูปแบบการดำเนินชีวิต** หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จังหวัด
2. **สถานภาพทางสังคม** หมายถึง สถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. **สตรีมุสลิม** หมายถึง สตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และสตรีมุสลิมที่กระทำตนอยู่ในขอบเขตที่ศาสนากำหนด
4. **บทบาทของสตรีมุสลิม** หมายถึง บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส
5. **สิทธิสตรี** หมายถึง สิทธิในความเป็นบุคคล สิทธิในร่างกาย และสิทธิที่จะตัดสินใจอย่างเป็นอิสระด้วยตนเองโดยความเท่าเทียมกับเพศชายและไม่คำนึงถึงความแตกต่างในทุก ๆ ด้าน
6. **นักเคลื่อนไหวทางสังคม** หมายถึง สตรีมุสลิมที่ออกมาทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนเรียกร้องสิทธิ เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ในสังคม
7. **การเคลื่อนไหวทางสังคม** หมายถึง คือ การรวมกลุ่มปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเพื่อเปลี่ยนแปลง หรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคม รวมถึงเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล
8. **พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้** หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส
9. **แนวทางการพัฒนา** หมายถึง แนวทางที่ก่อให้เกิด ความรู้ ทักษะ ทักษะ และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เกิดการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคม จาก ลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่าง ที่ควรจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม

10. อัล-กุรอาน หมายถึง คัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นคัมภีร์แห่งฟากฟ้าของศาสนาอิสลาม เป็นคำตรัสแห่งพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่ถูกระทานมายัง ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม

11. ท่านนบีมุฮัมมัด หมายถึง เป็นนบี (ศาสดา) ของศาสนาอิสลาม ในทัศนคติของอิสลาม มุฮัมมัด เป็นศาสดาองค์สุดท้าย ที่อัลลอฮ์ทรงประทานแต่งตั้งเพื่อเผยแพร่อิสลาม

12. ฮะดีษ หมายถึง คำพูด การกระทำ การยอมรับ และคุณลักษณะ ตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง สตรีมุสลิม : ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement)

การเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการรวมกลุ่มกันของกลุ่มบุคคลเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการขับเคลื่อนทางสังคม สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1.1 ความหมายของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2556) ได้กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองการสังคม (social movement) เป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (collective action) ซึ่งเป้าหมายแตกต่างกันไป และได้เสนอว่า การทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองการสังคมแนวใหม่ "โลกที่สาม" (รวมทั้งประเทศไทย) โดยใช้แนวคิดที่พัฒนาจากตะวันตก ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ขบวนการทางสังคมในประเทศตะวันตก เกิดจากการไม่พอใจต่อคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำไม่ใช่เรื่อง การทำมาหากิน และความอยู่รอดของคนระดับล่าง ดังที่เกิดในประเทศ "โลกที่สาม" ซึ่งผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวจะเป็นประชาชนระดับล่าง เช่น คนจน ชาวไร่ ชาวนา คนขายของ และผู้ด้อยโอกาส ไม่ใช่ชนชั้นกลางเช่นในตะวันตก ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองการสังคมหลายขบวนการในประเทศ "โลกที่สาม" มีฐานอยู่ที่ชุมชนไม่ใช่ชนชั้น และ มีความซับซ้อนมาก เพราะถูกครอบงำใน 2 ระดับ คือ การครอบงำของรัฐและตลาดซึ่งเป็นปัญหาสังคมโลก

ในขณะที่ พฤทธิสาณ ชุมพล (2550) ได้กล่าวถึง ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองการสังคม (social movements) คือ การเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลจำนวนมากพอสมควรเข้าด้วยกันเป็นผู้กระทำการรวมหมู่ (a collective actor) โดยปัจเจกบุคคลเหล่านั้นเข้าใจว่าตนมีประโยชน์ร่วมกันหรือโดยทั่วไปจะมีความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ (identity) เดียวกัน ซึ่งขบวนการทางสังคมนี้ ผู้กระทำการรวมหมู่ประเภทนี้มีความแตกต่างจากประเภทอื่น ๆ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ (interest groups) กลุ่มผลักดัน (pressure groups) โดยแตกต่างกันตรงที่ใช้หรือชูว่าจะใช้การระดมมวลชน (mass mobilization) เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจกดดันสังคมและมี

ความแตกต่างจากการรวมหมู่ (collectivities) อื่น ๆ เช่น สมาคมอาสาสมัคร (voluntary associations) หรือสโมสร (clubs) แตกต่างกันตรงเป้าหมายหลักในการปกป้องหรือเปลี่ยนแปลงสังคม รวมทั้งเรื่องฐานะของกลุ่มในสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ

โดยรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคม แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ คือ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2556)

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง การทำลายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ "ปฏิบัติการข้างหน้า" (direct action) หมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กระบวนการกลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไข เยียวยาความอยุติธรรมทางสังคม เช่น การประท้วงของขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านสิทธิความเป็นพลเมือง ขบวนการต่อต้านทางสงครามเวียดนาม เป็นต้น โดยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ เป็นรูปแบบใหม่ในการเข้าไปขัดขวางหรือกดดันกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ และฝ่ายที่เผชิญหน้า นอกเหนือไปจากกระบวนการเลือกตั้งและการยึดอำนาจโดยทหาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นทั้งการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 เป็นปฏิบัติการแบบทำลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญกล้าได้กล้าเสียของการกระทำ โดยมีความเสียหายที่ผู้กระทำต้องจ่าย หรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการกระทำ

ระดับที่ 2 เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะละเมิดกฎหมาย แต่มีการปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีที่ไร้ความรุนแรง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) โดยสามารถจำแนกรูปแบบของกิจกรรมได้ดังนี้

- อารยะขัดขืน หรือตื้อเพ่ง หมายถึง การปฏิบัติการทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นสาธารณะ (public) สันติภาพ (nonviolent) และมีมโนสำนึกที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะได้กระทำตามกฎหมายเพื่อปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของผู้คนในสังคม ให้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของกฎหมายหรือนโยบาย และโครงสร้างอยุติธรรมของสังคม

- การบอยคอต (boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ เป็นการกระทำที่ไม่ละเมิดหรือผิดกฎหมาย แต่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจหรือความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำ

- การนั่งประท้วง เป็นการบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะ ซึ่งมักจะเป็นสถานที่หวงห้าม หรือไม่มีสิทธิหน้าที่ที่ถูกระบุไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติสำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไป เช่น การบุกเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการ หรือห้องทำงานของผู้มีอำนาจทางการเมือง

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (Tilly, 1995) ได้นิยามยุทธวิธีในการใช้ความรุนแรงว่าเป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือทั้งสองอย่าง โดยในประวัติศาสตร์วิธีการใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนบนฐานคิดของการแบ่งแยก "พวกเขา" ออกจาก "พวกเรา" โดยพลังอำนาจจะแสดงความเป็น "พวกเรา" ออกมาจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ "พวกเขา" โดยในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันวิธีการใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากรัฐบาลควบคุมผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และได้เข้าควบคุมการใช้ความรุนแรง

3. ยุทธวิธีตามช่องทางทางการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้ หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีทางการเมืองตามช่องทางระบบการเมืองปกติ คือ เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาใจจริงเอาใจ หรือความทุ่มเทสูง ไม่ต้องมีวิธีการจัดการมากนัก เพราะมีบทเรียนและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานและอาจจะดึงดูดผู้เข้าร่วมได้เป็นจำนวนมาก

ซึ่งสอดคล้องกับประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552) ที่ได้กล่าวว่า แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมือง (disruptive) ในช่วงทศวรรษ 1980s และ 1970s วิธีการดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นอย่างกว้างขวาง เป็นการขัดขวาง กัดฉีกกระบวนการตัดสินใจในรูปแบบใหม่ที่นอกเหนือไปจากการใช้วิธีการเลือกตั้งและการยึดอำนาจ โดยทหาร ดังเช่น การเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมือง ที่นำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม ฯลฯ วิธีการนี้เป็นการเข้าไปขัดขวางการตัดสินใจทางการเมือง และฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย เป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (violence) ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (violence) ที่สำคัญ คือ เป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย และความเสียหายทางด้านทรัพย์สินในสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน วิธีการใช้ความรุนแรงถูกนำมาใช้น้อยทำให้วิธีการนี้ลดความสำคัญลงไปก็ คือ รัฐสามารถควบคุม ผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และรัฐได้เข้ามาควบคุมการใช้ความรุนแรง ในสังคมเผด็จการมักผลักดันให้ผู้ประท้วงหันไปใช้ความรุนแรง เพราะไม่สามารถเข้าถึงความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมได้ถึงแม้ว่าวิธีการใช้ความรุนแรงจะสามารถสร้างการดึงดูดแก่ผู้คนโดยทั่วไป แต่ก็มีควมจำกัดที่น่าสะพรึงกลัว เพราะทำให้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ ผลของการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้ง เผชิญหน้าและการเมืองแบบแยกขั้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบพันธมิตร รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ทำลายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมือง

3. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) ลักษณะสำคัญ คือ เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาใจจริงเอาใจความทุ่มเทสูง แต่สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมได้จำนวนมาก สามารถสะท้อนถึงนัยแห่งความคาดหวังของผู้เข้าร่วมแต่เกิดขึ้นจนมีลักษณะกลายเป็นวิธีการสถาบัน ซึ่งทำให้ขาดการทำลายต่อระบบปกติที่เป็นอยู่ ดังเช่น การเดินขบวน (demonstration) และการนัดหยุดงาน (strike) ซึ่งทั้งสองวิธีการนี้ได้กลายเป็นการต่อรองเชิงสถาบันที่มีพิธีกรรมกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และความคาดหวังที่ชัดเจน ระหว่างผู้ที่ทำลายและผู้เผชิญหน้าด้วย วิธีการดังกล่าวนี้อาจผนวกด้วยวิธีการรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น การเดินขบวนเพื่อหาเสียงสนับสนุนจากชุมชนรอบข้าง สื่อมวลชน การปิดโรงงาน การยึดโรงงาน สถานที่ทำงาน ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ การรวมกลุ่มของผู้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดเห็น หรือความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยในการรวมกลุ่มจะต้องมีการปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่จะ

เกิดขึ้นในสังคม หรือในกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบในการเคลื่อนไหวแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ

1.2 ประเภทของทฤษฎีการเคลื่อนไหวสังคม

1.2.1 การเคลื่อนไหวทางสังคมในแนวใหม่ (new social movement)

พฤติกรรมรวมหมู่ หมายถึง สถานการณ์ทางสังคมที่ไม่ปกติ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น มีลักษณะไร้โครงสร้าง ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ไม่ได้อยู่ภายใต้บรรทัดฐานของสังคม หรือสังคมมีความสัมพันธ์ที่มีระเบียบแบบแผน ไร้เหตุผล ไร้ทิศทาง เช่น ความคลั่งนิยมชั่วขณะ (fads) การทำตามสมัยนิยม (fashion) ผุ่งชน (crowds) หรือ ผุ่งชนบ้าคลั่ง (madding crowds) การจลาจล (riots) นิกาย (sects) ลัทธิพิธี (cults) ฯลฯ ซึ่งก็คือการมองว่าเป็นปรากฏการณ์ส่วนเกินหรือมะเร็งร้ายของสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) โดยปรากฏการณ์ทางสังคมเหล่านี้ถูกอธิบายว่าเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างรวดเร็ว นำมาสู่ความตึงเครียดด้านโครงสร้างและสะท้อนการแสดงออกในลักษณะของ “ความไร้บรรทัดฐาน (anomie)” และสภาวะความวุ่นวายทางการเมืองที่ผู้คนสะท้อน “ความขัดข้องใจ (frustration)” และ “ความโกรธ (anger)” นั่นคือ เกิดขึ้นจากการล่มสลายของระบบโครงสร้างเดิม

1.2.2 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเป็นทฤษฎีหนึ่งในการวิเคราะห์การเมืองของขบวนการทางสังคม ที่มีนักสังคมศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยงานบุกเบิกที่สำคัญ คือ Resource mobilization and social movements ของ แมคคาธี และซาลด์ (McCarthy & Zald, 1977) นับแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ในสังคมตะวันตกการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมมีการขยายอย่างกว้างขวาง เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา ขบวนการต่อสู้เพื่อสันติภาพ ฯลฯ จุดสำคัญที่ทำให้กรอบการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมถูกพัฒนาขึ้นมา เพราะนักสังคมศาสตร์และนักเคลื่อนไหวทางสังคมพยายามสร้างทฤษฎีเพื่ออธิบายปฏิบัติการทางสังคมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นโดยให้ความสนใจกับปัญหาในการระดมมวลชน การเลือกใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่มีประสิทธิภาพและมีเงื่อนไข ปัจจัยด้านที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการทางสังคม โดยเรียกทฤษฎีการวิเคราะห์ใหม่นี้ว่า “ทฤษฎีการระดมทรัพยากร” (resource mobilization theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) ทฤษฎีการระดมทรัพยากรให้ความสนใจในประเด็นต่าง ๆ เช่น ให้ความสนใจต่อประเด็นคำถามในเรื่ององค์การการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะในมิติด้านทรัพยากร ผู้นำและยุทธวิธีการเคลื่อนไหว รวมทั้งการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางปฏิบัติการของขบวนการทางสังคม

การพัฒนาที่ผ่านมามีเกิดจากการยอมรับว่าการแก้ปัญหาประเทศเป็นเรื่องของกลุ่มคนที่มีความรู้ ความชำนาญเท่านั้น และประชาชนเพียงเรียกร้องกับกลุ่มคนเหล่านี้ให้จัดการกับปัญหาต่าง ๆ และหวังว่า ความรู้ ความสามารถของกลุ่มคนเหล่านี้จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ผู้คนจำนวนมากที่เคยยอมรับวิธีการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ เริ่มพบว่าไม่สามารถ

ดำเนินชีวิตต่อไปได้หรือมีการแก้ไขปัญหาที่ประสบความสำเร็จ และตั้งคำถามกับความเชื่อเดิมดังกล่าวเพื่อการแสวงหาช่องทางใหม่ ๆ ในการจัดการปัญหาด้วยตนเองแทนที่จะรอความเมตตาจากรัฐ และสะท้อนถึงความตื่นตัวของประชาชนพลเมืองที่ต้องการเข้ามาจัดการอนาคตของตนเองมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบนี้ เรียกว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบแนวใหม่ ลักษณะเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ อยู่ที่ความสามารถในการประสานเชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศ และระดับโลก มีลักษณะของการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง (เสนห์ จามริก, 2551)

1.2.3 ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (new social movements)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เรียกได้ว่าเป็นการเมืองภาคประชาชนในฐานะที่เป็นตัวแทนในการแสดงหรือผู้กระทำทางการเมือง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จะไม่ใช้วิธีการที่รุนแรง แต่จะมียุทธศาสตร์ในการต่อสู้ มีวิธีคิดที่ไปไกลกว่าอำนาจของรัฐและความรุนแรง แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการปกครองที่มีมนุษยธรรม และการพัฒนาที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันมากกว่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายที่แท้จริงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นการสร้างเงื่อนไขที่เป็นประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การสร้างประชาคมที่เข้มแข็ง ดังนั้นจึงมีลักษณะของการต่อต้านรัฐ ต่อต้านนโยบายของทางราชการ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพลังอำนาจของประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นความพยายามในการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชนได้มีบทบาท และตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) ซึ่งหากจะมองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่พบเห็นได้ทั่วทุกมุมโลก ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาของโลก และทุกคนจะต้องเผชิญชะตากรรมร่วมกัน นั่นเป็นเพราะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในแต่ละพื้นที่ต่างก็ถูกกระทบด้วยปัญหาเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2556)

ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่จุดกำเนิดสำคัญของ คือ การวิพากษ์ทฤษฎีการระดมทรัพยากรว่า สนใจเฉพาะการตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นอย่างไร (how) ขณะเดียวกันก็วิพากษ์ทฤษฎีมาร์กซิสต์ว่า มีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ ขบวนการดังกล่าวได้ทำให้เกิดคำถามในหมู่นักทฤษฎีในยุโรปกลุ่มหนึ่งว่า เหตุใดขบวนการซึ่งมิได้มีฐานจากความขัดแย้งทางชนชั้นเหล่านี้จึงเกิดขึ้นมาอย่างกว้างขวาง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2556) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้ทำให้เกิดการตั้งคำถามกับการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่มีจุดเน้นอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่าง “ทุน-แรงงาน” หรือความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนฐานของการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจอันเป็นลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมแบบเก่า

ดังนั้นในการทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เราจำเป็นต้องแยกระหว่างยุทธวิธีและวิธีคิดออกจากกัน วิธีคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่แตกต่างไปจากทั้งวิธีคิดของขบวนการฝ่ายซ้าย โดยมีวิธีคิดที่ไปไกลกว่าเรื่องของอำนาจรัฐและความรุนแรง แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการปกครองแบบมีมนุษยธรรมและการพัฒนาแบบเสมอภาคและเท่าเทียมกันมากกว่า

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และอธิบาย

ถึงแนวทางในการพัฒนากระบวนการทำงานของนักเคลื่อนไหวทางสังคมรุ่นเก่าและใหม่ด้านสิทธิสตรี ในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เหมาะสม ว่าควรมีรูปแบบ และกระบวนการในการเคลื่อนไหวอย่างไร ควร มีหลักการในการดำเนินการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรบ้าง

2. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี

หลักความเสมอภาคในฐานะที่เป็นแนวความคิดทางกฎหมายแล้ว ย่อมเป็น เช่นเดียวกับแนวความคิดทางกฎหมายอื่น ๆ ที่มีได้เป็นสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ตามรัฐธรรมนูญ หรือ บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม โดยแนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคนั้น ปรากฏว่ามีการแสดงออกถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยอารยธรรมของกรีก และโรมันโบราณ โดยความเสมอภาคมาจากพื้นฐานของความคิดที่ว่าไม่มีผู้ใด ต่อกว่าผู้ใด โดย Martha Albertson Fineman (2001) กล่าวว่า การถือว่าความเสมอภาคเป็นเรื่อง การปฏิบัติอย่างเดียวกันแล้ว ทำให้เป็นเหตุผลที่เป็นสัญลักษณ์อันทรงพลัง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาเมื่อ แม้แต่ให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ในขณะที่ความเสมอภาคหรือ "กฎเกณฑ์" ที่เป็นทางการของความ เสมอภาคอาจหลีกเลี่ยงความเสียเปรียบของกฎเกณฑ์ที่ให้การปฏิบัติเป็นพิเศษ ที่จะใช้ในการทำให้ ผู้หญิงเสียเปรียบ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยเหลือผู้หญิงได้ ในทางกลับกันกฎเกณฑ์ที่เน้นในความเสมอภาคตามผล (result-equality) เป็นความพยายามที่จะให้หลักประกันว่า ผลการใช้กฎเกณฑ์นั้นจะทำให้ บุคคลอยู่ในสถานะที่เสมอภาคกัน กฎเกณฑ์เช่นนั้นถูกสร้างขึ้นโดยพิจารณาถึงสถานภาพของผู้หญิง และผู้ชายที่อยู่ในโครงสร้างแตกต่างกันในสังคม และเพื่อแสวงหาสถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่าง บุคคล ความเสมอภาคตามผล เป็นแนวพินิจที่ใช้เครื่องมือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเสีย ใหม่และอาจกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อกันต่าง ๆ แตกต่างกันไป

2.1 สิทธิเสรีภาพของสตรี

ชินินทร์ ติชวนัน (2552) กล่าวว่า สิทธิ หมายถึง สิ่งที่ไม่รูปร่างเกิดขึ้นโดยกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด เพื่อให้มนุษย์ได้รับประโยชน์ และไม่มีผู้ใดบังคับมนุษย์จะเป็นผู้ เลือกลงใช้สิ่งนั้นเอง เช่น สิทธิในการกิน การนอน แต่บางอย่างมนุษย์ได้รับสิทธิโดยกฎหมายกำหนดให้มี เช่น การใช้ทรัพย์สิน สิทธิในการมี สิทธิเมื่อตนถูกกระทำละเมิดกฎหมายสามารถร้องทุกข์ เป็นต้น ใน ส่วนของเสรีภาพ หมายถึง การใช้สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างอิสระ แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่น ซึ่งหากผู้ใดใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตจนก่อให้เกิดความ เตือร้อนต่อผู้อื่น ย่อมถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เมื่อกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของสตรีนั้น ไม่สามารถ ปฏิเสธได้ว่า ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน สภาพและสถานภาพต่ำต้อยด้อยค่าของสตรีนั้น ไม่เสมอภาคเท่าเทียมเพศชาย และที่สำคัญ สตรีถูกเหยียดหยาม กดขี่ และกีดกันจากสังคม เศรษฐกิจและ การเมือง ซึ่งสภาพดังกล่าวเป็นการไม่เคารพสิทธิมนุษยชนของสตรีในทุกสังคม จึงมีการเรียกร้องสิทธิ สตรี รัฐและสังคมประเทศต่าง ๆ ค่อย ๆ ยอมรับฐานะและบทบาทของสตรี สิทธิสตรีในระดับสากลมี การออกอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) ซึ่ง ประเทศไทยได้รับรองอนุสัญญาฯ ดังกล่าวไว้ สิทธิสตรีจะได้รับการคุ้มครองอย่างน้อยก็ไม่ให้ถูกเลือก ปฏิบัติ และมีความเท่าเทียมและความเสมอภาคกันในการทำงาน ค่าจ้าง การประกันสังคม การ

ตัดสินใจมีบุตร สิทธิในการพัฒนา ทั้งการศึกษาและสรรหาการ การมีส่วนร่วมทั้งการเลือกตั้ง การรับตำแหน่ง การปฏิบัติหน้าที่ราชการในทุก ๆ ระดับ ฯลฯ

โดยในประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้รับรองการคุ้มครองสิทธิสตรีไว้หลายมาตราด้วยกัน ซึ่งมาตราที่สำคัญอย่างมาก คือ มาตรา 30 ที่มีใจความว่า บุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จะเลือกปฏิบัติต่อสตรีอย่างไม่เป็นธรรมไม่ได้ และที่สำคัญคือการมีมาตรการที่กำหนดขึ้นเป็นพิเศษนั้น เพื่อสตรีจะไม่ถูกเป็นการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากสตรีถูกเอาเปรียบอย่างมากและอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีอีกหลายมาตราที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรี ไม่ว่าจะเป็นด้านแรงงาน รวมถึงการยกเว้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรี ก็ต้องมีตัวแทนที่เป็นสตรีอยู่ด้วย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าจะมีมาตรากฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องของสิทธิสตรี แต่ก็ยังพบว่า การละเมิดสิทธิสตรียังคงมีอยู่และเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง แม้จะน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนที่ผ่าน ๆ มา ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้ชายในสังคมไทยที่นิยมครอบงำให้ผู้หญิงอยู่ภายใต้อำนาจเป็นมาอย่างต่อเนื่อง โดยสังคมยังมีความเชื่อที่ว่า ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ส่วนผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ผู้ชายมีสิทธิที่จะมีภรรยาได้หลายคน ผู้หญิงต้องทำงานบ้าน เลี้ยงลูก มีบทบาทสำคัญในครัว หรือหากผู้หญิงทำงานนอกบ้านก็ยังคงต้องกลับมาทำงานในบ้านเช่นกัน รวมถึงทัศนคติที่คิดว่า การที่ผู้หญิงออกมาเรียกร้องสิทธิมาก ๆ ทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยก สังคมปั่นป่วน ผิดประเพณีที่นิยมกันมา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สิทธิ หมายถึง กฎหมายที่มีอำนาจรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตอย่างอิสระแต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของผู้อื่น และทุกคนควรได้รับสิทธิที่ตนเองพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมกัน

2.2 ความเสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิง

จากการศึกษาของพิมลพรรณ ขานพล (2550) พบว่าสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิง มาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน เนื่องจากพื้นฐานที่ต่างกัน ทั้งด้านจิตใจและร่างกาย เนื่องจากธรรมชาติได้สร้างทั้งสองเพศให้ต่างกันผู้ชายมีร่างกายที่แข็งแรงกว่าผู้หญิง จึงสมควรมีหน้าที่ปกป้องเพศหญิงซึ่งอ่อนแอกว่า ผู้ชายมีจิตใจที่เข้มแข็งจึงสมควรเป็นผู้นำ เป็นผู้ตัดสินใจ ผู้หญิงจึงสมควรเป็นผู้ตาม และคอยดูแลปรนนิบัติผู้ชายเท่านั้น โดยความคิดเหล่านี้ยังเป็นความคิดที่มีอิทธิพลอยู่มาก และหลายคนคิดว่าเป็นเรื่องปกติทางสังคมอยู่แล้ว เมื่อผู้คนยังคงยึดติดกับความเชื่อเดิม ๆ เหล่านี้อยู่ ส่งผลทำให้ความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชาย เป็นเป้าหมายที่ยังไม่ได้บรรลุในสังคมปัจจุบัน ซึ่งดูได้จากสัดส่วนของผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของสังคม เช่น คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่สำหรับส่วนใหญ่ผู้หญิงในสังคม ความเสมอภาคที่สำคัญที่สุดเกี่ยวข้องกับค่านิยมในสังคม ที่มองว่าบทบาทหลักของผู้หญิงคือการดูแลครอบครัว ซึ่งสิ่งนั้นทำให้ผู้หญิงกลายเป็นพลเมืองชั้นสองในสังคมนอกครัวเรือน และทำให้ผู้หญิงขาดสิทธิเสรีภาพเหนือเนื้อตัวร่างกายตนเอง นอกจากนี้ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศเราต้องพูดถึงปัญหา สิทธิเสรีภาพของคนรักเพศเดียวกัน ซึ่งยังขาดตกบกพร่องอยู่มากในปัจจุบัน (พิมลพรรณ ขานพล, 2550)

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนในการทำงานมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นอิสระให้สตรีได้ในระดับหนึ่ง และยังเป็น

แรงส่งให้เกิดขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีมากขึ้น อีกทั้งยังมีการรณรงค์จากรัฐในกระแสความคิดที่เชิดชูสถาบันครอบครัว และค่านิยมอนุรักษ์เกี่ยวกับบทบาทสตรี สิ่งนี้ทำให้มีความขัดแย้งดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่ตลอดเวลา โดยได้มีการจัดทำตัวชี้วัดขึ้นเพื่อวัดความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานและองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นตัวชี้วัดทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เนื่องจากต้นตอของอุปสรรคในการสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชายในประเทศไทยเป็นประเด็นเรื่องความเชื่อและวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากยุคสมัยในอดีตที่ยังได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ตัวชี้วัดในเชิงปริมาณอย่างเดียวจึงไม่สามารถสะท้อนสภาพที่เป็นจริงได้ ตัวชี้วัดในเชิงคุณภาพจะช่วยทำให้สังคมเห็นปัญหาอุปสรรคที่ชัดเจนขึ้น ประเด็นที่ใช้กำหนดตัวชี้วัดได้รวบรวมจากแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2522-2544) ซึ่งทำในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ถึงแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (มาลี พุกษ์พงศาวิไล, 2557) และนอกจากนั้นประเทศไทยยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิสตรีอย่างต่อเนื่อง โดยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี และบังคับใช้ในปี 2560 – 2564 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี พ.ศ. 2560 – 2564

ประเทศไทย เป็นรัฐที่ปรับเปลี่ยนแนวทางพัฒนาบทบาทเพศหญิงและเพศชาย ในสังคมเพื่อกำหนดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยให้ความสำคัญในเรื่องของการเท่าเทียมกันของเพศชาย - หญิง ดังนั้นภาครัฐจึงได้มีการกำหนดนโยบายที่สำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมไทย โดยจากการศึกษารายละเอียดของยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี พ.ศ. 2560 – 2564 สามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่า (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2560)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี พ.ศ. 2560 - 2564 ฉบับนี้ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาสตรีไว้ว่า “สร้างสังคมเสมอภาค ปราศจากการเลือกปฏิบัติ สตรีมีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคงปลอดภัย ร่วมสร้างชาติ นำ สมัย” และกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ด้วยกัน ได้แก่ 1. การปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย 2. เสริมสร้างพลัง เพิ่มการมีบทบาท การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่สตรีทุกกลุ่มและทุกระดับ 3. การพัฒนาเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาสตรี ให้มีประสิทธิผลและเสมอภาค 4. การกำหนดมาตรการ การเฝ้าระวัง การขจัดปัจจัยเสี่ยง การป้องกันคุ้มครอง ช่วยเหลือ และเยียวยา 5. การสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการพัฒนาศรีและกลไกการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย การมีส่วนร่วมของทุกคน และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โดยทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ มีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย (paradigm shift measures) เพื่อให้คนไทยทุกเพศทุกวัย มีเจตคติที่เคารพความเท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งจะนำไปสู่ความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ

สังคม และการเมือง ชุมชนและครอบครัว เป็นการเปิดเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ อย่างเต็มศักยภาพ มีที่ดัดเทียมกันและมีศักดิ์ศรี ซึ่งปัญหาเจตคติค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อการกระทำ พฤติกรรม การตัดสินใจ และการกำหนดนโยบาย กฎหมาย และงบประมาณแผ่นดิน เป็นปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรี ความเสมอภาคที่ต้องถูกส่งเสริม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่าง ๆ แผนพัฒนาสตรี ฉบับต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมและค่านิยม เสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมโดยรวมจึงถือเป็นประเด็นท้าทาย เป็นตั้งกฎแฉสำคัญที่เป็นทั้งอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีและเป็นกฎแฉสำคัญที่จะไขไปสู่ความสำเร็จในการสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในอนาคตและการพัฒนาสตรี และจะทำให้การดำเนินการพัฒนาสตรีทำได้ง่ายตายง่ายขึ้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้ได้ง่ายตายง่ายขึ้นเช่นกัน ในทางตรงกันข้ามหากยังไม่สามารถก้าวข้ามสู่สังคมที่มีเจตคติที่ดีขึ้น ก็จะเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาสตรีทั้งหมด ยุทธศาสตร์นี้จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความยุติธรรม ความเป็นธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ คนในสังคมไทยเข้าใจสิทธิความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีเจตคติที่เป็นธรรม ปฏิบัติและยอมรับต่อสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมพลัง เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาสังคมและคุณภาพ

ชีวิตแก่สตรีทุกกลุ่มและทุกระดับ (empowerment measures) ผู้หญิงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติและมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในภาวะที่โลกมีการแข่งขันสูง ประเทศไทยต้องพึ่งพิงพลังศักยภาพ ทักษะ ปัญญา และกำลังแรงงานจากผู้หญิงอย่างเต็มศักยภาพ หากประเทศไทยต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การรักษาระดับการพัฒนาให้ยั่งยืนนั้น การที่ประชากรผู้หญิงส่วนหนึ่งไม่ได้รับการพัฒนาด้านพลังทักษะ ปัญญา และมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ก็จะสามารถทำให้ประเทศขาดพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อเสริมสร้างพลังแก่สตรีทุกกลุ่ม ทุกระดับ ต่อการร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์การเสริมพลังทั้งทางปัญญาและร่างกาย ยุทธศาสตร์นี้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของเป้าหมายที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ด้วย ซึ่งเน้นกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพ เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เสริมสร้างสุขภาพอนามัยให้แก่สตรี และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทยทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก หรือกลุ่มคนด้อยโอกาส โดยเน้นให้สตรีมีกายและจิตที่ดีสตรีสามารถเข้าถึงการบริการของสาธารณะในชั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐาน มีการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเข้าใจและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเข้าสู่สามารถถึงข้อมูลความรู้และนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าโลกทันสมัย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาสตรีให้มีประสิทธิภาพและเสมอภาค (enabling condition measures) ยุทธศาสตร์เร่งพัฒนาปัจจัยและเงื่อนไขแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพการพัฒนาศรีและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสตรีใน

สังคมไทยทุกกลุ่มทุกวัย นำไปสู่การสร้างความสุขในสังคมไทย ความปลอดภัย ความมั่นคง สตรีอยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่มั่นคง ปลอดภัย และอบอุ่น ปราศจากความรุนแรงทุกรูปแบบ ขจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และสร้างเกราะป้องกันและความยากจนที่จะต้องได้รับการแก้ไขปัญหาของกลุ่มเป้าหมายสตรีที่ด้อยโอกาสต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย มาตรการ กฎระเบียบ และการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสและบทบาทให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเกิดการกำหนดมาตรการ กฎหมาย และเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล การลงทุนขององค์การสหประชาชาติในการจัดกิจกรรมรณรงค์และการกระตุ้นให้ประเทศสมาชิก ให้ความสนใจในการสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศและการพัฒนาสตรี ในระดับประเทศนั้น มีความก้าวหน้าในการพัฒนาสตรี ซึ่งเกิดจากการอดีตประเทศไทยได้มีการกำหนดมาตรการ และแก้ไข ยกเลิกกฎระเบียบ กฎหมาย และเงื่อนไขในการปฏิบัติงาน เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับมีการกำหนดหลักการสำคัญ ๆ หลายฉบับ อย่างไรก็ตามด้านการพัฒนาสตรียังไม่บรรลุเป้าหมายและมาตรฐานที่กำหนดไว้ ในระดับสากลหลายประการที่ยังจำเป็นต้องเดินหน้าเพื่อแก้ไข การกำหนดและแก้ไขกฎหมาย การกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาสตรีและการสร้างสังคมเสมอภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 4 กำหนดมาตรการเฝ้าระวัง ขจัดความเสี่ยง ป้องกัน คุ้มครอง ช่วยเหลือ และเยียวยา (protective and corrective measures) เน้นพัฒนาปรับปรุงมาตรการ กลไก กฎหมาย และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรี เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีเท่าเทียม สตรีมีโอกาส มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อย่างเท่าเทียมกันและเต็มศักยภาพ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และปัญหาความยากจนของกลุ่มเป้าหมายสตรีที่ด้อยโอกาสลดลง รวมทั้งสร้างสังคมไทยให้สงบสุข ปลอดภัย มั่นคง สตรีอยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมที่อบอุ่น และปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง กำหนดแนวทางการพัฒนาสตรี ยุทธศาสตร์นี้ยังเป็นปัญหาสำคัญ คือ ความรุนแรงในครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน ยุทธศาสตร์นี้กำหนดแนวทางในการแก้ไข ป้องกัน และช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาอย่างครบวงจร เนื่องจากมีความละเอียดอ่อนมาก การดำเนินการจึงต้องมีผู้เชี่ยวชาญเพื่อดำเนินการอย่างมืออาชีพ เข้าเยียวยาผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ จากความรุนแรงนั้น ไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำหรือทวีความรุนแรง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งของกลไก และกระบวนการพัฒนาสตรี (strengthen wide mechanism and processes) ความสำคัญของการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของกลไกทุกระดับ เสริมสร้างกระบวนการพัฒนาสตรีให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกลไกและแนวทางหลักในการพัฒนาสตรี นำไปสู่เป้าหมายที่บรรลุตามกำหนดในแผนระดับชาติ และยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560 - 2564 รวมทั้งการพัฒนาสตรีในฐานะทรัพยากรมนุษย์ ที่มีความสำคัญของประเทศ ให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอาเซียนและโลก รวมถึงการเตรียมพร้อม การรองรับ ป้องกันผลกระทบที่ผู้หญิงจะต้องประสบในมิติต่าง ๆ จากการที่ประเทศได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน ขับเคลื่อนการพัฒนาเป็นกลไกสำคัญต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสตรี ประเทศไทยได้กำหนดกลไกระดับต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาสตรีด้านความเสมอภาค และขจัด การเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยจัดตั้งกลไกเพื่อส่งเสริมงานด้านการพัฒนาสตรี การขจัด การเลือกปฏิบัติและส่งเสริมความเสมอภาคต่อสตรี และเท่าเทียมระหว่างเพศ 3 ระดับ คือ 1. กลไกทางรัฐสภา

2. กลไกระดับชาติ และ 3. กลไกระดับส่วนกลาง ส่วนจังหวัด และองค์กรเครือข่าย ถึงจะมีการจัดตั้งกลไกต่าง ๆ แต่ปัญหาจากความอ่อนแอขององค์กรและกลไก ยังคงเป็นส่วนสำคัญขององค์การผลักดันการกำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนและส่งเสริมการพัฒนาสตรีทุกระดับเพราะยังขาดศักยภาพ ค่านิยมหลัก ความตั้งใจ ความรู้ และความเข้าใจ โดยเฉพาะทักษะในการพัฒนายุทธศาสตร์ การต่อรองอย่างสร้างสรรค์ตลอดจนสร้างพลังอำนาจในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาของสตรีไทย

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวคิด ความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชาย หมายถึง การที่เพศหญิงและเพศชายมีความเสมอภาคในสิทธิ มีความเท่าเทียมกันในสังคม มีโอกาสและความรับผิดชอบสังคม โดยเงื่อนไขทางสังคมที่เอื้อหนุนต่อการมีสิทธิความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน รวมถึงมีส่วนร่วมต่อการสร้างประโยชน์ให้สังคมที่ไม่แตกต่างกันและทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาในด้านสิทธิสตรีในสามจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบว่า ในปัจจุบันสตรีใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ต้องได้รับการส่งเสริม ผลักดันให้มีสิทธิเสรีภาพในด้านใดเพิ่มมากขึ้น และแต่ละด้านจัดอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560 – 2564 ด้านใด และจะต้องมีแนวทาง หรือขอการสนับสนุนจากภาครัฐได้อย่างไรบ้าง

3. แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม

ก่อนที่จะเข้าสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยม (feminist theories) และแนวคิดสตรีนิยม (feminism) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงเส้นทางเดินของบทวิเคราะห์ประเด็นหญิง - ชาย ในแง่ของความไม่เท่าเทียมกันที่นำไปสู่การกำเนิดแนวคิดสตรีนิยม ในระยะแรกการอธิบายความจริงเกี่ยวกับหญิง - ชาย ถูกผูกติดกับกรอบแนวคิดเรื่องข้อกำหนดทางชีวภาพ (biological determinism) กล่าวคือ การอธิบายว่าเพศ (biological sex) หรือความแตกต่างทางสรีระเป็นตัวกำหนดบทบาท และความสัมพันธ์ของหญิงและชายในสังคม โดยลักษณะนี้ปรากฏอยู่ในข้อสมมติฐานทางมานุษยวิทยา ในการอธิบายความไม่เสมอภาคและเสมอภาคทางเพศ (ฉลาดชาย รัตนานนท์, 2535)

สตรีนิยม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการส่งเสริม ยกย่องให้สตรีมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันกับเพศชาย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึง แนวคิดสตรีนิยม ไว้ที่น่าสนใจ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

สตรีนิยม หมายถึง ระบบการคิดและขบวนการทางสังคมที่พยายามเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งอยู่บนการวิเคราะห์ว่าผู้ชายอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและสตรีอยู่ในสภาพที่เป็นรอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสตรีนิยมมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองพอ ๆ กับจุดมุ่งหมายทางวิชาการ ซึ่งเป็นวิถีของทั้งความคิดและการกระทำ ส่วนในทางวิชาการ สตรีนิยมมีลักษณะที่เป็นสาขาวิชา และจะยอมรับในประสบการณ์ส่วนตัวว่าเป็นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้ (Sherwin, 1988) และได้มีการเสนอให้ความเป็นเพศ (gender) เป็นหน่วยแรกเริ่มการวิเคราะห์ความเป็นเพศ ที่ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูล และมักจะพิจารณาให้สตรีเป็นหน่วยหลักของการวิเคราะห์ (Beasley, 1999) สตรีนิยมให้ความสนใจที่เกี่ยวกับอิสรภาพส่วนบุคคล ครอบครัว การ

กระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม รวมถึงการเรียกร้องให้มีการสร้างสมดุลใหม่ระหว่างเพศในนามของความมีมนุษยธรรมเดียวกันและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน

สตรีนิยมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมานาน เนื่องจากการมีแนวคิดและจิตสำนึกของคนในสังคมต่อผู้หญิงเป็นไปในเชิงกดขี่ข่มเหง ดังที่ เคลลี (Kramarae & Treichler, 1992) กล่าวว่า แนวคิดสตรีนิยมมีจิตสำนึกที่จะต่อต้านการข่มเหงรังแกผู้หญิง โดยมีผู้ชายเป็นผู้กระทำเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งมีความเชื่อว่า สังคมวัฒนธรรมสร้างเรื่องเพศขึ้น และผู้หญิงคือกลุ่มเพศที่ถูกสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับความคิดโดยทั่วไปที่ว่า ผู้หญิงนั้นเป็นเพศที่อ่อนแอ นอกจากนี้แนวคิดสตรีในสมัยนั้นมีความรู้สึกและทัศนคติที่ต้องการที่จะต่อต้านความมีอคติและความมีใจคับแคบของการวางแนวคิดที่มีลักษณะเชิงลบต่อผู้หญิงของกลุ่มคนในยุคนั้น ซึ่งอุปสรรคสำคัญในการเปลี่ยนแปลงคือ บทบาทที่ระบบชายเป็นใหญ่และการรวมศูนย์กลางไปที่ผู้ชายได้เกิดขึ้นในสังคมมาเป็นเวลานาน ไม่มีความยุติธรรมในสังคมเนื่องจากสังคมกำหนดให้เพศหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกเพศหนึ่ง โดยสตรีนิยมมีจุดมุ่งหมายในการปลดปล่อยผู้หญิงทั้งหมดที่เป็นผู้ถูกกระทำ ไม่ว่าจะเป็นทารกหญิง เด็กหญิง ผู้หญิงสีผิว กรรมกรหญิง ผู้หญิงยากจน ผู้หญิงที่ทุพพลภาพ ผู้หญิงรักผู้หญิง ผู้หญิงสูงอายุ เป็นต้น (Smith, 1979) นอกจากนี้จอห์นสตัน (Johnston, 1973) ได้กล่าวว่า สตรีนิยม หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อจัดระบบโลกใหม่ให้อยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างเพศ เป็นการเคลื่อนไหวซึ่งปฏิเสธความแตกต่างของเพศ กำหนดอิทธิฤทธิ์ทางเพศ และปัญหาที่เกิดจากเพศชายกระทำต่อเพศหญิง และจะต่อสู้เพื่อให้มีการยอมรับความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและชายให้เป็นพื้นฐานของกฎหมายและจารีตประเพณี (Billington-Grieg, 1911)

วิระดา สามสวัสดิ์ (2555) กล่าวว่าคำว่า สตรีนิยม (feminism) แท้ที่จริงแล้วก็เป็นแต่เพียงถ้อยคำหรือภาษาที่นำเอาบรรดาผู้หญิงมาร่วมขบวนการเดียวกัน เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีการยอมรับผู้หญิงและเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้หญิงให้ดีขึ้นนั่นเอง

วารุณี ภูริสนธิ์ (2557) กล่าวว่า แนวคิดสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่ต้องการต่อสู้เพื่อยกระดับสถานภาพของผู้หญิงให้เท่าเทียมผู้ชาย ความเชื่อของนักสตรีนิยมที่ว่า ระบบสังคมเป็นระบบที่เพศชายเป็นใหญ่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ทำให้เกิดกดขี่ต่อเพศหญิง และได้รับความไม่เป็นธรรม โดยสังคมจัดให้ผู้หญิงเป็น "ชนชั้นสอง" ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและเพศชายนั้นมิให้เห็นได้โดยทั่วไป ทุกสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือด้านการเมือง ยิ่งในประเทศที่มีการพัฒนาแล้วนั้นความไม่เท่าเทียมในสองเพศยังมีให้เห็นเพิ่มมากขึ้น

Dominelli และ Meleod (2007) ได้ให้ความหมายของสตรีนิยมว่า ไม่มีผู้อยู่เหนือและไม่มีผู้อยู่เบื้องล่าง ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน ไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Albistur และ Armorathe (1997) ที่กล่าวว่า สตรีนิยม หมายถึง การวิเคราะห์หรือการกระทำใด ๆ ที่มีเจตนาว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง เป็นความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง ซึ่งผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบและมีเป้าหมายที่จะทำความเข้าใจในสาระเพื่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมมุสลิม โดยทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม แบ่งออกได้ 4 กลุ่มคือ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544)

1. สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (liberal feminism) ความคิดพื้นฐานโดยรวมของสตรีนิยมสายเสรีนิยมนี้เกิดจากระบบศักดินา ฐานะทางสังคมที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่เกิด แนวคิดเสรีนิยมชี้ให้เห็นว่าฐานะทางสังคมควรถูกกำหนดโดยความสามารถ และทักษะของปัจเจกบุคคล โดยวัดความสำเร็จของบุคคลในการแข่งขันกับบุคคลอื่น โดยแนวคิดนี้ได้เสนอความคิดว่า หญิงมีอำนาจ (ที่มีเหตุผล) เท่ากับชาย ดังนั้นหญิงจึงควรได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ เท่ากับชาย โดยหัวใจสำคัญของแนวคิดเสรีนิยมคือ การให้คุณค่าต่อความเป็นอิสระ โอกาสที่เท่าเทียม และความเป็นปัจเจกบุคคลดังกล่าวข้างต้นได้กลายมาเป็นรากฐานที่พัฒนามาสู่แนวความคิดของสตรีนิยมสายเสรีนิยม ซึ่งถูกเรียกว่าเป็นแนวคิดกระแสหลัก มีจุดยืนทางความคิดในการอธิบายสถานะทางสังคมของผู้หญิงในสังคม โดยมองที่สิทธิที่ไม่เท่าเทียมหรืออุปสรรคที่ขวางกั้นมิให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะรวมทั้งพื้นที่ในบ้านและครัวเรือน สตรีนิยมสายเสรีนิยมมีจุดเน้นที่พื้นที่สาธารณะในประเด็นกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอันเกิดจากความไม่ยุติธรรมในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นผลจากรัฐ ประเพณี รวมทั้งอคติต่าง ๆ ในสังคม ข้อเสนอพื้นฐานของความเหมือนกันระหว่างหญิงชายเป็นความคิดหนึ่งของสตรีนิยมสายเสรีนิยมเช่นกัน ยุทธวิธีทางการเมืองของแนวคิดนี้สะท้อนมุมมองที่ว่า “ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์นั้นไม่มีความแตกต่างในเรื่องเพศ กล่าวคือ ผู้หญิงสามารถเป็นได้เหมือนกับผู้ชาย ผู้ชายทำได้ผู้หญิงก็ทำได้” (Beasley, 1999) ดังนั้นการได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกับผู้ชายจึงถือเป็นหัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ สตรีนิยมสายเสรีนิยมจึงเข้าไปเกี่ยวข้องข้องกับการปฏิรูปสังคมมากกว่าที่จะเป็นการปฏิวัติแบบถอนรากถอนโคน การต่อสู้ของสตรีนิยมแนวนี้ เป็นเอาหลักการเสรีนิยมมาประยุกต์ใช้ คือ เสมอภาค เสรีภาพ และความยุติธรรม นำมาใช้ในการเรียกร้องสิทธิและต่อสู้เพื่อให้ผู้หญิงทุกคนมีความเท่าเทียม ดังนั้น ความเสมอภาคต้องเกิดขึ้นในชนชั้นทางเพศด้วย และผู้หญิงก็เป็นหนึ่งในชนชั้นนั้น แต่เป็นกลุ่มหรือชนชั้นที่ไม่ว่าจะรวยหรือจน มีการศึกษาหรือไร้การศึกษา ก็ยังถูกตีกรอบและยังคงถูกเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของความเป็นเพศหญิง การมองฐานะและบทบาทของสตรีในเรื่องเพศ (sex-class) และการเลือกปฏิบัติ (gender discrimination) ทำให้กลุ่มสตรีนิยมเน้นการต่อสู้ต่อความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในสิทธิทางการเมือง (Keller, 1985)

2. สตรีนิยมที่ถูกกดขี่ทางเพศ (ราติคาล) (radical feminism) สตรีนิยมแนวราติคาลให้ความสำคัญเรื่องเพศโดยเฉพาะ โดยเชื่อว่าการกดขี่ทางเพศ เป็นการกดขี่ที่รุนแรง และเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในสังคม มากกว่าการแบ่งชนชั้นหรือความเกลียดชังทางเชื้อชาติ เป้าหมายของสตรีนิยมแนวราติคาล คือความต้องการเห็นความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างชายกับหญิง หรือเป็นไปได้ต้องทำให้เพศหญิงเหนือกว่าเพศชาย โดยแนวคิดนี้สามารถเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า สตรีนิยมแนวก้าวหน้าหรือสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (radical feminism) เป็นแนวคิดที่มองว่าสตรีที่ถูกกดขี่เกิดขึ้นมาจากการที่วิถีของเพศวิถี (sexuality) ปัญหาที่มีรากแก้วที่ประกอบและสร้างขึ้นภายใต้ระบบที่ชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ระบบชายเป็นใหญ่เข้ามาครอบงำสังคมในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมและความรู้ของคนในสังคม นักคิดแนวนี้จึงทำการเรียกร้องให้มีการโค่นล้มระบบการปกครองดังกล่าวทั้งหมด เพื่อแก้ปัญหาในการสะสมอำนาจของผู้ชาย ต่อระบบครอบครัว สังคม และอุดมการณ์การเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายมักจะเป็นผู้กำหนด และผู้หญิงจะเป็นผู้เลือกว่าจะเล่นหรือไม่เล่น โดยกำหนดผ่านการใช้กำลัง การกดขี่โดยตรง หรือใช้พิธีกรรม ภาษา

ธรรมเนียม กิริยามารยาท ประเพณี กฎหมาย การศึกษา และการแบ่งงานกันทำ เป็นระบบซึ่งผู้หญิงในทุก ๆ แห่งถูกทำให้อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย กลุ่มสตรีนิยมแนวก้าวหน้าทำการวิเคราะห์ด้วยข้อเสนอที่ว่า ความรุนแรงที่ผู้ชายได้กระทำต่อผู้หญิง (violence against women) ภายใต้ระบบสังคมแบบถืออำนาจชายเป็นใหญ่ ตั้งแต่การการข่มขืน ทุบตี ลวนลามทางวาจา จนกระทั่งการถ่ายภาพเปลือยของผู้หญิง ล้วนมีรากฐานที่มาจากสิ่งเดียวกันทั้งสิ้น คือ ความชิงชังที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิง (men's hatred against women) ความรู้สึกนี้จะดำรงอยู่ตราบเท่าที่ยังมีเพศหญิงและเพศชายอยู่ในระบบการถืออำนาจชาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2550) อย่างไรก็ตาม ระบบชายเป็นใหญ่ไม่สามารถอยู่รอดหากปราศจากการยอมรับในความเป็นเพศหญิง ดังนั้นจึงมีการเสนอความคิดเรื่องความเป็นพี่น้องของผู้หญิงทั้งหมด (sisterhood) นอกจากนี้ กติกาผู้หญิงเป็นรูปแบบการกีดกันพื้นฐานที่สุดในบรรดาการกีดกันของประวัติศาสตร์สำหรับมนุษยชาติ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมองว่าระบบเพศวิถีจำกัดเฉพาะสองเพศ คือ เพศหญิง และเพศชาย แบ่งแยกอย่างเด็ดขาดว่า ถ้าไม่เป็นเพศหญิงก็ต้องเป็นเพศชาย ซึ่งนั่นเป็นพื้นฐานอีกหนึ่งของการกีดกันทางเพศเช่นกัน สตรีนิยมสำนักนี้ได้โต้แย้งว่า การขจัดการกีดกันในกลุ่มสตรีไม่สามารถขจัดให้หมดสิ้นไปได้ เพียงแค่การปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ต้องทำการถอนรากถอนโคนต่อระบบเพศสภาพด้วย (gender system) สตรีนิยมสำนักนี้มองว่าระบบเพศชายเป็นใหญ่นั้นก่อให้เกิดการกีดกันที่ครอบงำผู้ชายวิถีของเพศวิถี ที่ประดิษฐ์สร้างความเป็นเพศหญิงขึ้นมาเพื่อรับใช้เพศชาย

3. สตรีนิยมแนวสังคมนิยม (socialist feminism) แนวคิดสตรีนิยม แนวสังคมนิยม เริ่มจากการกลุ่มผู้หญิงในประเทศอังกฤษเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยแนวคิดนี้ต่างไปจากแนวคิดเสรีนิยม คือ ไม่เชื่อว่าสตรีจะได้รับความเสียเปรียบทางกฎหมายและการเมือง และสิ่งนี้จะแก้ไขได้ด้วยสิทธิของกฎหมาย นักสตรีนิยมแนวสังคมนิยมเชื่อว่า ความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายหยั่งลึกลงไปทีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมโดยตรง ทางแก้ไขคือ การปฏิวัติทางสังคมเท่านั้นที่จะปลดปล่อยให้หญิงมีอิสระและเท่าเทียมกับชายอย่างแท้จริง โดยแนวคิดสตรีนิยมสายสังคมนิยมแบ่งได้เป็น 2 แนวคิดใหญ่ คือ

1. การวิเคราะห์แบบระบบคู่ (dual system) อธิบายการกีดกันผู้หญิงโดยพิจารณาจากทั้งระบบชายเป็นใหญ่และระบบทุนนิยม แนวคิดนี้เชื่อว่าแม้ระบบชายเป็นใหญ่กับระบบทุนนิยมจะมีความขัดแย้งกันอยู่บ้างแต่ทั้งสองแนวคิดนี้ต่างทำงานร่วมกันในการกีดกันผู้หญิง นักสตรีนิยมกลุ่มนี้ได้แก่ Juliet Mitchell (1971) เขียนงานที่มีชื่อว่า "Women's Estate" มองว่า เพศวิถี (sexuality) ความเชื่อเรื่องชาย เป็นใหญ่ (patriarchy) ทุนนิยม (capitalism) และชนชั้น (class) เป็นสี่โครงสร้างหลักทางสังคมที่กีดกันผู้หญิง โดยชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือเนื้อตัวร่างกายผู้หญิงในแง่ที่เป็นฝ่ายควบคุมระบบอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงทำให้ผู้ชายอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้หญิงเสมอ และมีผลทำให้ผู้หญิงรับเอาความคิดความเชื่อที่ว่า เรือนร่างของผู้หญิงนั้นมีไว้เพื่อตอบสนองความเพลิดเพลินทางเพศของผู้ชายและเพื่อการมีบุตรให้แก่ผู้ชาย ซึ่งทั้งสองบทบาทนี้ได้มีส่วนจำกัดผู้หญิงเอาไว้กับพื้นที่ในบ้านและกิจกรรมที่เป็นเรื่องในบ้าน

2. การวิเคราะห์ระบบเดี่ยว (unified system) ระบบนี้เชื่อว่าระบบทุนนิยมชายเป็นใหญ่เป็นเพียงระบบเดียวที่มีการกีดกันผู้หญิงเป็นประเด็นหลัก Iris Young เสนอว่า การวิเคราะห์ระบบคู่ที่นั่นยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการวิเคราะห์พื้นฐานของมาร์ก หากแต่เพิ่มเติมส่วนของ

การกดขี่ผู้หญิงโดยระบบชายเป็นใหญ่เข้าไปในการวิเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น สตรีนิยมจึงต้องพัฒนาแนวคิดเดียวที่สามารถทำความเข้าใจระบบทุนนิยมชายเป็นใหญ่ แนวคิดเรื่องการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศมาใช้ในการวิเคราะห์ และวิจารณ์ว่าการใช้ชนชั้นในการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนและผู้ใช้แรงงานนั้นมีความเป็นนามธรรมเกินไป แต่การวิเคราะห์การแบ่งงานกันทำมีความละเอียดมากกว่านั้น เพราะสามารถอธิบายได้ว่าทำไมผู้หญิงจึงต้องรับคำสั่งทำงานซ้ำซาก และได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่า ส่วน Alison Jagger นักสตรีนิยมสายสังคมนิยมระบบเดี่ยวอีกคนยังเสนอว่า สตรีนิยมต้องใช้มุมมองจากจุดยืนของผู้หญิงในการมองโลก และด้วยกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้นที่จะทำให้ค้นพบมุมมองที่แท้จริงของผู้หญิง

3. สตรีนิยมแนวอื่น ๆ (“other possibilities” feminism) สตรีนิยมแนวอื่น ๆ มีหลากหลายแนวทาง เช่น สตรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการ (welfare feminism) เป็นแนวคิดที่เน้นในเรื่องสวัสดิการของผู้หญิงเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้หญิงต้องได้รับสวัสดิการที่ดีที่เหมาะสมในฐานมารดา และภรรยา สตรีนิยมแนวนิเวศวิทยา (ecological feminism) สตรีนิยมแนวคิดนี้ เห็นว่าผู้หญิงจะใกล้ชิดธรรมชาติสามารถปกป้องคุ้มครองธรรมชาติได้อย่างดี ถ้าผู้หญิงได้รับความรู้เพียงพอเพียง การเพิ่มของประชากรจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ผู้หญิงจึงควรมีสิทธิในการตัดสินใจเรื่องการมีลูกด้วยเช่นกัน สำหรับแนวคิดสตรีนิยมนี้ได้รับการเผยแพร่ และมีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีในสังคมมุสลิมด้วยเช่นกัน อิสลามได้มอบสิทธิอันเหมาะสมไว้สำหรับผู้หญิงและการปฏิบัติต่อสตรีสุชาติ เศรษฐมูาลีณี (2563) ได้สรุปสิทธิที่มีต่อสตรีในอิสลามได้ดังนี้

1. สิทธิการมีอิสระในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

สตรีมุสลิมนั้นมีสิทธิ์ที่จะจัดการทรัพย์สินเงินทองของตนเองได้อย่างเป็นอิสระ มีสิทธิ์ซื้อ ขาย กู้ยืมเงิน หรือทำสัญญาต่าง ๆ สามารถจะทำธุรกิจใด ๆ ถูกต้องตามหลักศาสนา ได้อย่างอิสระ สามารถบริจาคเงิน สิทธิดังกล่าวนี้ไม่สามารถแปรเปลี่ยนไปได้ ไม่ว่าจะมิสถานภาพเป็นคนโสดหรือแต่งงาน

2. สิทธิที่จะเลือกคู่ครองและบอกเลิก

อิสลามมองว่าแต่งงานเป็นสถาบันแห่งคุณความดีและมีความงดงาม การแต่งงานเป็นการยินยอมพร้อมใจของคนสองคน เพื่อหลอมรวมความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณ อารมณ์ที่สมบูรณ์ในการมีชีวิตร่วมกันในสังคม

อัล-กุรอาน ระบุไว้ว่า “และจงอยู่กับพวกนางด้วยดี หากเจ้าเกลียดพวกนาง อาจเป็นไปได้ว่า การที่พวกเจ้าเกลียดสิ่งหนึ่ง ขณะเดียวกัน อัลลอฮ์ ทรงให้มีในส่วนนั้นซึ่งความดีอันมากมาย” (๔: ๙)

ท่านศาสดามูฮัมหมัด กล่าวว่า “ผู้หญิงนั้นคือ คู่แฝดของผู้ชาย” ดังนั้น การพร้อมใจกันของทั้งสองเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสุขและความมั่นคงในครอบครัว”

3. สิทธิในการศึกษา

อัล-กุรอาน และหะดีษ (คำพูด การปฏิบัติ และแบบอย่างของท่านศาสดามูฮัมหมัด) ส่งเสริมให้การศึกษาระหว่างเพศชายและเพศหญิงนั้นเท่าเทียมกัน อิสลามเรียกร้องให้มุสลิมทุกคนนั้นแสวงหาความรู้โดยไม่ได้จำกัดเพศแต่อย่างใด ในอัล-กุรอาน ได้เปรียบเทียบว่า “คนที่ฉลาดกับคนโง่เขลาไร้การศึกษานั้นจะเท่าเทียมกันได้อย่างไร?”

4. สิทธิในการเป็นตัวของตัวเอง

ศาสนาอิสลามให้สิทธิผู้หญิงในการรักษาชื่อสกุลของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อสกุลเมื่อทำการแต่งงาน หรือเมื่อหย่า

5. สิทธิที่จะได้ความสุขทางเพศ (ตามทำนองคลองธรรมในสถาบันครอบครัว)

ศาสนาอิสลามมองว่าความสัมพันธ์ทางเพศภายใต้การแต่งงานที่ถูกต้องนั้น เป็นเรื่องธรรมดา และความต้องการทางจิตใจที่จะให้มีความสุขซึ่งกันและกันระหว่างสามีภรรยาจะทำให้สถาบันครอบครัวเกิดความมั่นคงและสืบทอดสมาชิกให้กับสังคม มีหะดีษ (คำพูด การปฏิบัติ และแบบอย่างของท่านศาสดามูฮัมหมัด ยอมรับ) ได้รายงานไว้ว่า ขณะที่สามีจ้องมองภรรยาของเขาด้วยความรักความพึงพอใจนั้น อัลลอฮ์ จะมองเขาด้วยความพึงพอใจและความเมตตาเช่นกัน

6. สิทธิในการได้รับมรดก

สตรีมุสลิมได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายที่จะได้รับมรดกจากครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่สตรีมุสลิมพึงได้รับ

อัล-กุรอาน ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ไม่อนุญาติแก่พวกเจ้า ที่พวกเจ้าจะเอาบรรดาหญิงเป็นมรดกด้วยการบังคับ และไม่อนุญาติเช่นเดียวกันการที่พวกเจ้าจะขัดขวางนางเพื่อพวกเจ้าจะเอาบางส่วนของสิ่งที่พวกเจ้าได้ให้แก่พวกนาง..” (๒: ๑๙)

7. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ

อิสลามในยุคแรก ๆ มีการส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมของสังคม สตรีที่มีชื่อเสียงโดดเด่นในบทบาทสาธารณะได้แก่ ท่านหญิงอัยชะฮ์ และอุม്മ์ ซะละมะฮ์

8. สิทธิที่จะได้รับความเคารพ

ในทัศนะของศาสนาอิสลาม จะต้องปฏิบัติต่อผู้หญิงด้วยความรัก ความเอาใจใส่ และการให้เกียรติ ท่านศาสดามูฮัมหมัด กล่าวไว้ว่า หากผู้ชายปฏิบัติต่อสตรีเป็นอย่างดีเท่าไร ไม่ว่าต่อผู้ที่เป็นที่เป็นภรรยา ลูกสาว พี่สาว-น้องสาว พวกเขาจะยิ่งเป็นผู้มีความศรัทธามากยิ่งขึ้น

อลิมา โจนด์ (2565) กล่าวว่า ในศาสนาอิสลาม ตำแหน่งทางสังคมของผู้หญิงในช่วงเวลาเดียวกันของท่านศาสดา ค่อนข้างก้าวหน้าเมื่อเทียบกับยุโรปในช่วงเวลาเดียวกัน แต่การจัดระบบของ ชารีอะห์ (กฎหมายศักดิ์สิทธิ์) และหลักนิติศาสตร์ ในขณะที่ให้อารยธรรมอิสลามมีความเป็นเอกภาพและสอดคล้องกัน สรุปลักษณะเด่น “ความสำเร็จอย่างมากของชารีอะห์ มาพร้อมกับความล้มเหลวในด้านสิทธิมนุษยชนโดยทั่วไป และแง่มุมหนึ่งที่ใกล้เคียงกับหัวใจของท่านศาสดา นั่นคือการปลดปล่อยสตรี กฎเกี่ยวกับสัญญาการแต่งงาน หรือในกฎเรื่องการคลุมหน้าของผู้หญิง เราสามารถเห็นแนวโน้มที่จะตีความคำสั่งห้ามของ อัล-กูรออัน ในทางที่เข้มงวดต่อความเสียหายเปรียบของผู้หญิง

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพในทางสังคมเท่าเทียมกันกับผู้ชาย รวมไปถึงมีบทบาทในการมีสิทธิออกเสียงในด้านต่าง ๆ ในสังคม และสิทธิสตรีที่นับถือศาสนาอิสลามเองนั้นเป็นสิทธิที่พระเจ้าได้มอบให้อย่างเท่าเทียมระหว่างชายและหญิง มีกลุ่มสตรีมุสลิมบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมสุดโต่งในการแสดงออกถึงความต้องการถึงสิทธิที่สตรีควรจะได้รับในโลกมุสลิม ซึ่งแนวคิดนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นเรื่องที่สุดโต่งเกินไป เพราะในศาสนาอิสลามสิทธิที่พระเจ้ามอบให้กับสตรีนั้นเหมาะสมและปลอดภัยสำหรับสตรีที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในโลกและสังคมของตน สอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในด้านบทบาทของสตรีมุสลิมในการออกมามีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

4. สถานภาพของสตรี

กาญจนา แก้วเทพ (2553) กล่าวว่า บทบาทของผู้หญิงชนบทในโลกที่สามนั้นจะมีอยู่อย่างน้อย 3 บทบาท คือ

1. บทบาทเรื่องการเอาชีวิตรอดของตนเองและครอบครัว ได้แก่ การเป็นผู้ทำอาหาร นอกจากการทำไร่ทำนาแล้วผู้หญิงยังเข้าป่าหาอาหารจับสัตว์ ปลูกผักเลี้ยงสัตว์ที่บ้าน จนกระทั่งการปรุงอาหารเก็บรักษาอาหาร เป็นต้น ในปัจจุบันผู้หญิงโลกที่สาม 90% ยังทำมาหากินเพื่อยังชีพของตนและครอบครัว

2. บทบาทในการทำงานบ้าน บทบาทนี้หมายถึงงานทุกอย่างในบ้านนับตั้งแต่การหาน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภค ทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย และที่อยู่อาศัย การหาซื้อเพลิงแหล่งพลังงานมาหุงต้ม การดูแลบุตรหลานทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม ทั้งในยามปกติและยามป่วยไข้

3. บทบาทในการเสริมรายได้เมื่อครอบครัวเกิดความต้องการ ความคิดที่ว่าผู้ชายคือเพศที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวนั้น เป็นปรากฏการณ์ชั่วคราวของสังคมตะวันตกในบางช่วงเท่านั้น แต่ความคิดนี้ได้ขยายออกมาเป็นอุดมการณ์ครอบคลุมทั่วไป ทำให้ช้อยกเว้นกลายเป็นข้อสรุปแต่ปรากฏการณ์นี้แทบจะไม่เคยเป็นจริงเลย สำหรับชนบทโลกที่สามเพราะนอกจากผู้หญิงชนบทจะทำงานในสวน ไร่ นา และในบ้านแล้ว ผู้หญิงยังทำหน้าที่เป็นแม่ค้าเก็บหาของป่า หาปลาเก็บผัก

จากสวนไปและนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าบางอย่างในตลาด ในกรณีที่หมู่บ้านเกิดขาดแคลนสิ่งต่าง ๆ ผู้หญิงจะหาของจากในหมู่บ้านไปแลกกับเพื่อนบ้านเป็นต้น

5. สถานภาพของสตรีในอิสลาม

ศอลิห บิน เฟาซาน ฮัล-เฟาซาน (2560) กล่าวว่า อิสลามได้จัดความอธรรมต่าง ๆ เหล่านี้้นออกจากสตรี และคืนความเป็นมนุษย์ โดยที่ อัลลอฮ์ ตรัสไว้ในคำภีร์ อัล-กุรอานได้ว่า

“โอ้มวลมนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชายและเพศหญิง” (อัล-หุญรอด: 13) ในโองการนี้ อัลลอฮ์ ได้บอกว่าเธอให้มีความเท่าเทียมกับบุรุษเพศในความเป็นมนุษย์ เช่นเดียวกับที่เธอมีความเท่าเทียมกันในการได้รับภาคผลบุญหรือบทลงโทษต่อการประพฤติปฏิบัติ พระองค์ยังตรัสอีกว่า

“ผู้ใดปฏิบัติความดี ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง ในขณะที่เขานั้นเป็นผู้ศรัทธา เราจะให้เขามีชีวิตที่ดี และเราจะตอบแทนพวกเขาด้วยรางวัลที่ดียิ่งสำหรับภาคผลของการที่พวกเขาได้เคยปฏิบัติไว้” (อัน-นะหฺล: 97) และ อัลลอฮ์ ยังตรัสอีกว่า

“เพื่ออัลลอฮ์นั้นจะทรงลงโทษบรรดาผู้ศรัทธาผู้ชายและหญิง และจะทรงลงโทษบรรดาผู้ตั้งภาคีชายและหญิง” (อัล-อะห์ซาบ : 73) และ อัลลอฮ์ ได้ห้ามเอาสตรีมาเป็นส่วนหนึ่งของมรดกในกรณีที่สามีได้เสียชีวิตลง อัลลอฮ์ ตรัสว่า

“โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ไม่เป็นการอนุมัติแก่พวกเจ้า ในการที่จะเอาบรรดาสตรีเป็นมรดกด้วยการบังคับ” (อัน-นิสาอ์ : 19) อิสลามได้ประกันความเป็นอิสรภาพของสตรี โดยกำหนดให้เธอมีสิทธิในมรดกของเธอ โดยไม่ต้องตกเป็นมรดกเสียเอง และได้กำหนดให้สตรีเป็นผู้มีสิทธิได้รับมรดกในทรัพย์สินของญาติผู้ใกล้ชิดของเธอด้วย พระองค์ยังทรงได้ตรัสอีกว่า

“สำหรับผู้ชายนั้นมีส่วนแบ่งจากสิ่งที่พ่อแม่และบรรดาญาติใกล้ชิดได้ทิ้งไว้ สำหรับผู้หญิงนั้นก็มีส่วนแบ่งจากสิ่งที่พ่อแม่และบรรดาญาติใกล้ชิดได้ทิ้งไว้ ซึ่งสิ่งนั้นจะมีจำนวนน้อยหรือมากก็ตาม เป็นส่วนแบ่งที่ถูกกำหนดอัตราส่วนไว้แล้ว” (อัน-นิสาอ์ : 7) และ อัลลอฮ์ ยังทรงได้ตรัสอีกว่า

“อัลลอฮ์ได้ทรงสั่งเสียพวกเจ้าไว้เกี่ยวกับลูกๆ ของพวกเจ้าว่า สำหรับผู้ชายนั้นสิทธิที่ได้รับเท่ากับส่วนแบ่งของผู้หญิงสองคน แต่หากลูก ๆ เป็นผู้หญิงสองคน พวกเธอก็จะได้รับสองในสามจากสิ่งที่เขาได้ทิ้งไว้ และถ้าลูกเป็นผู้หญิงคนเดียว เธอก็จะได้รับครึ่งหนึ่ง” (อัน-นิสาอ์ : 11)

รวมถึงอายุอื่น ๆ ที่กล่าวถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้สตรีมีสิทธิได้รับมรดกไม่ว่าจะเป็นมารดา ลูกผู้หญิง พี่สาว น้องสาว และภรรยา ส่วนในด้านการเป็นสามีภรณานั้น อัลลอฮ์ ได้

จำกัดให้ผู้ชายมีภรรยาไม่เกิน 4 คนในช่วงเวลาเดียวกัน โดยมีเงื่อนไขว่าให้ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมมีความสามารถระหว่างบรรดาภรรยา และทรงกำหนดให้อยู่ร่วมกับพวกเธอด้วยดี ดังที่พระองค์ตรัสว่า

“และพวกเจ้าจงอยู่ร่วมกับพวกเธอด้วยดี” (อัน-นีสอาห์ : 19) และพระองค์ได้ทรงกำหนดให้สินสอดเป็นสิทธิของผู้หญิง และได้สั่งใช้ให้มอบแก่เธออย่างครบถ้วนตามที่ได้ตกลงกัน ยกเว้นในกรณีที่เธอจะสละสิทธิ์ในการรับสินสอดด้วยความยินดี ซึ่งพระองค์ได้ตรัสไว้ว่า

“และจงให้แก่บรรดาสตรีซึ่งสินสอดของพวกเธอด้วยความเต็มใจ หากเธอเห็นชอบที่จะให้สิ่งหนึ่งแก่พวกเจ้าจากสินสอดนั้น ก็จงบริโภคสิ่งนั้นโดยสะดวกและสำราญใจ” (อัน-นีสอาห์ : 4) อัลลอฮ์ได้บัญญัติให้ภรรยาเป็นผู้ดูแลบ้านของสามี เป็นผู้อบรมขัดเกลาบรรดาลูกๆ ท่านเราะฮ์ลุส ค็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า

“และสตรีนั้นคือผู้ดูแลภายในบ้านของสามีและเธอจะต้องถูกสอบสวนต่อผู้ที่อยู่ในการดูแลของเธอ” (บันทึกโดยอัล-บุคอรีฮ์ 5200 มุสลิม 4701 ออบู ดาวูด 2928 และอัต-ติรมิซีย์ 1705) และพระองค์บัญญัติให้สามีจ่ายค่าเลี้ยงดูและค่าเสื้อผ้าอาภรณ์แก่ภรรยาด้วยความเหมาะสมตามจารีตประเพณีด้วยดี

ในขณะที่ ตลมนรจัน บากา และแวอูเซ็ง มะแดเฮาะ (2529) กล่าวว่า สถานภาพของสตรีมุสลิม แบ่งเป็น

1. สถานภาพในฐานะบุตรี กล่าวได้ว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะบุตรีตามหลักของศาสนาอิสลามนั้นรับการยอมรับเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

“...ผู้ใดก็ตามที่มีลูกสาวเป็นเสมือนเกราะป้องกันตัวเขา (บิดา มารดา) ให้พ้นจากไฟนรกและผู้ใดก็ตามที่มีลูกสาวสองคน พระผู้อภิบาลจะทำให้เขา (บิดา มารดา) เข้าสู่สวรรค์ เมื่ออายุ 7 ขวบ ต้องได้รับคำสั่งสอนจากบิดามารดาให้รู้จักการปฏิบัติตามหลักการอิสลาม...”

จากคำกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะบุตรีนั้น นอกจากจะได้รับการยกย่องแล้ว ยังจะต้องเรียนรู้เรื่องของศาสนา เช่น การหัดละหมาด การเรียนคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าหลักคำสอนของศาสนานั้นได้มีบทบาทในการหล่อหลอมให้เยาวชนมุสลิมมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ศาสนาเพื่อที่จะเติบโตเป็นคนดี ดังนั้นสตรีมุสลิมมักได้รับการดูแลและอบรมเป็นอย่างดีจากผู้ปกครองทั้งเป็นผู้วางแผนให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตด้วยการแสวงหาสามีที่ดีและคุณธรรมตามหะดีษ ความว่า หากมีผู้ที่ท่านพึงพอใจในศาสนาและมารยาทของเขามาหาท่าน (เพื่อขอแต่งงานลูกสาวท่าน) ท่านจงแต่งงานให้เขาเถิด หากพวกท่านไม่กระทำ ก็จะทำให้เกิดความเสียหายบนหน้าแผ่นดิน และความระส่ำระสายอย่างใหญ่หลวง (บันทึกโดยอิบนูมาญะฮ์) ซึ่งกล่าวได้

ว่า อิสลามได้ให้ความสำคัญแก่สตรีมีได้ยิ่งหย่อนเหนือกว่าบุรุษแต่อย่างใด เพราะสตรีคือส่วนหนึ่งที่สำคัญของสังคม สตรีเป็นผู้ให้กำเนิดนักวิชาการที่ปราดเปรื่อง ผู้นำที่อาจหาญ และบุคคลสำคัญในสาขาต่าง ๆ มากมาย จึงให้การเลี้ยงดูอบรมเยาวชนในรุ่นต่อไป และจะมาเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต

2. สถานภาพในฐานะภรรยา จากการศึกษาศาสนาอิสลามได้กำหนดหลักการให้สามีเป็นผู้นำครอบครัว ให้ความสำคัญคุ้มครองและรับผิดชอบในการประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงครอบครัว จึงทำให้หน้าที่ของสตรีมุสลิมในฐานะภรรยาเป็นผู้ตาม คือ การดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบ้าน พร้อมกับอบรมบุตร - ธิดา ให้เป็นคนดีตามหลักการของศาสนา ดังคำกล่าวของท่านศาสดาว่า

"...ภรรยาเป็นผู้ดูแลบ้านของสามีของเธอและเธอเป็นผู้รับผิดชอบต่อผู้อยู่ใต้การดูแลของเธอด้วยเช่นกัน..." (อัब्ดุลการิม ไชดาน, 2525)

นอกจากนั้นแล้วถ้าไม่กิจธุระจำเป็นใดๆ สตรีมุสลิมก็ไม่ควรออกไปนอกบ้าน อันส่งผลให้สตรีมุสลิมไม่นิยมออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน

".... ผู้ชายนั้นเป็นผู้ปกครอง (เหนือ) หญิง ดังนั้นการประกอบอาชีพมิใช่หน้าที่หลักของสตรีมุสลิม แต่ในกรณีที่มีความจำเป็นในด้านการครองชีพอิสลามไม่คัดค้านการประกอบอาชีพของนาง..."

จากคำสอนของศาสนาทำให้ดูเหมือนว่าสตรีมุสลิมในฐานะภรณยานั้นถูกจำกัดบทบาทตลอดจนสิทธิเสรีภาพ แต่หากพิจารณาต่อไปแล้วจะเห็นว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะภรณยานั้น ก็ได้รับการยกย่องจากศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะจากโองการที่ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า สตรีเป็นผู้ให้บุรุษมีความสุข สตรีต้องเป็นเพื่อนที่ดีต่อสามี ให้กำลังใจแก่สามี ให้คำแนะนำในบางโอกาส และเป็นที่ปรึกษาของสามีได้อีกด้วยเพราะสตรี คือ อารมณ์ของสามีและสามีก็เป็นอารมณ์ของภรรยา สตรีในฐานะภรรยาจึงต้องมีภาระหน้าที่ในการปรนนิบัติ และเชื่อฟังสามีเสมอซึ่งคำสอนของอิสลามจะเน้นหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

3. สถานภาพในฐานะมารดา สตรีมุสลิมเมื่ออยู่ในฐานะมารดา ก็ยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนตามคำสอนขอศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นหน้าที่ของมารดาตามคำสอนของศาสนาก็คือการดูแลเอาใจใส่บุตรให้ความยุติธรรมแก่บุตร อบรมสั่งสอนบุตรและให้นมจนอายุ 2 ขวบ และเมื่อบุตรเติบโตขึ้นจนอายุ 7 ขวบ ต้องอบรมให้บุตรดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาด้วยเช่นกัน เช่น หัดให้บุตรละหมาด สอน อัล-กุรอาน เป็นต้น เพื่อที่บุตรนั้นจะได้เติบโตเป็นมุสลิมหรือมุสลิมที่ดีของสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า อิสลามคืออนุบาลแห่งแรกของลูก เป็นผู้สร้างและดูแลอนุชนผู้ศรัทธา เป็นผู้จัดระเบียบในบ้าน ที่สำคัญอิสลามถือว่าสวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้าของมารดา

จากสถานภาพของสตรีมุสลิมดังที่กล่าวมานั้นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมที่ต้องอนุรักษ์ไว้ ซึ่งรวมถึงสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยด้วยเช่นกัน ที่มีการสืบสานปฏิบัติตามจารีตคำสอนมาอย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้นั้นจะมีบทบาทสำคัญในกิจการอื่น ๆ นอกบ้าน โดยเฉพาะกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจ เช่น เป็นผู้ประกอบการเล็กๆด้วยการขายของในตลาด ทำงานในโรงงาน จึงทำให้เป็นกิจกรรมที่ต่างจากสตรีมุสลิมในสังคมอื่น ที่มีจะจำกัดบทบาทของตนอยู่เพียงในบ้าน เช่น ในสังคมตะวันออกกลาง เป็นต้น และกิจกรรมของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนดังกล่าวนี้ ก็ไม่ได้เป็นการฝ่าฝืนหรือกระทำผิดหลักคำสอนของศาสนาแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของท่าน ศาสดาว่า

"...ผู้ชายนั้นเป็นผู้ปกครอง (เหนือ) ผู้หญิง ดังนั้นการประกอบอาชีพมิใช่หน้าที่หลักของสตรีมุสลิม แต่ในกรณีที่มีความจำเป็นในด้านการครองชีพ อิสลามไม่คัดค้านการประกอบอาชีพของนางสาวใดที่นางยังสามารถ ทำหน้าที่ของแม่ศรีเรือนได้ไม่บกพร่องในหน้าที่การปฏิบัติต่อสามี เลี้ยงดูบุตร..."

5.1 การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงในอิสลาม

ศอลิห บิน เฟาซาน ฮัล-เฟาซาน (2560) อนุญาตให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านได้ หากปฏิบัติตามเงื่อนไขต่อไปนี้

1. มีความจำเป็นต้องทำงานดังกล่าวหรือสังคมมีความจำเป็นต้องพึ่ง เนื่องจากหาผู้ชายทำงานนั้นไม่ได้

2. งานนั้นจะต้องเป็นงานรองหลังจากที่ได้ปฏิบัติงานหลักที่บ้านเรียบร้อยแล้ว

3. งานนั้นจะต้องอยู่ในแวดวงของสตรี เช่น การสอนผู้หญิง การรักษาหรือการปฐมพยาบาลผู้หญิงด้วยกัน โดยไม่ได้ปะปนกับผู้ชาย

4. การออกไปศึกษาเล่าเรียน หากเป็นความจำเป็นต่อสตรีที่จะต้องเรียนรู้เรื่องราวศาสนาและไปสอนในเรื่องราวศาสนาซึ่งมีความจำเป็น โดยการเรียนการสอนนั้นต้องไม่ปะปนกับผู้ชาย ออกไปเรียนรู้ที่มัสยิดและสถานที่อื่น ๆ โดยที่แต่งกายมิดชิดและแยกจากผู้ชาย ดังเช่นสตรีในยุคแรกของอิสลามได้ประพฤติเอาไว้ ซึ่งก็ทำงาน ร่ำเรียน และไปมัสยิดเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยคิดว่าการทำงานนอกบ้านของสตรีมุสลิมนั้นสามารถทำได้แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติของศาสนาที่ได้บัญญัติไว้โดยเคร่งครัด ตามหลักศาสนามีขอบเขตที่พระเจ้าได้กำหนดไว้ ยิ่งหากสตรีที่มีสถานะภรรยาต้องเชื่อฟังสามีห้ามขัดขืนเว้นแต่สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่มีผิดบาปต่อศาสนาอิสลาม

6. ผู้หญิงในฐานะภรรยาในอิสลาม

ยูซุฟ อัลเกาะเราะะฮูวี (2560) อิสลามได้ให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงในฐานะของภรรยาและมองว่าการทำหน้าที่ของเธอเมื่อแต่งงานเปรียบเสมือนการต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ อัล-ญะบะเราะนีย รายงานว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งมาหาท่านเราะซูล (ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลิม) และกล่าวว่า "โอ้ท่านเราะซูล ของอัลเลาะห์ ฉันเป็นตัวแทนหมู่ผู้หญิงมาบอกบางอย่างแก่ท่าน ไม่มีใครในหมู่พวกเราที่สามารถรู้ได้เกี่ยวกับเรื่องนี้ และไม่มีใครมอบหมายให้ฉันมาพบท่าน" เธอเล่าเกี่ยวกับเรื่องของเธอ และเธอได้กล่าวว่า "อัลลอฮ์ คือพระเจ้าของทั้งผู้ชายและผู้หญิง การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ (ญิฮาด) นั้นสำหรับผู้ชาย ถ้าพวกเขาทำสำเร็จ พวกเขาได้รับสิ่งตอบแทน และถ้าพวกเขาทำไม่สำเร็จ ก็จะได้ตายชะฮีด พวกเขาจะไม่ตาย (สำหรับผู้ได้รับชะฮีด จะไม่นับว่าตาย) และได้รับสิ่งที่ อัลลอฮ์ ได้จัดเตรียมไว้ ดังนั้น อะไรเล่า ที่เป็นสิ่งที่เท่ากัน (สำหรับผู้หญิง) ในการเชื่อฟัง อัลลอฮ์

ของพวกเรา ท่านเราะซูลกล่าวความว่า “การเชื่อฟังสามีของเจ้าและทำตามหน้าที่ของเธอ” อิสลามได้ประกาศให้มีสิทธิของภรรยาต่อสามีของเธอ และไม่ได้ทำให้เธอเป็นเพียงแค่นุ่นเชิด ในทางตรงกันข้าม อิสลามได้จัดสิ่งที่เหนือกว่าผู้ปกป้องและผู้ดูแลให้แก่เธอ สิ่งแรก คือศรัทธาและเคร่งครัดในศาสนา เรื่องที่สอง คือการรับรู้รับผิดชอบในทางสังคม และการมีความตื่นตัว(ทางสังคม) ประการที่สาม คือชะรีอะฮ์และการปฏิบัติตาม

สิทธิอันแรกของเธอ คือค่ามะฮัร (สินสอด) ซึ่งอิสลามกำหนดให้ผู้ชายมอบแก่ผู้หญิง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนา (จากการแต่งงาน) ในการสมรสและความต้องการเธอ อัลลอฮ์กล่าวว่า

“และจงให้แก่บรรดาหญิง ซึ่งมะฮัร ของนางด้วยความเต็มใจ แต่ถ้านางเห็นชอบที่จะให้สิ่งหนึ่งแก่พวกเจ้าจากมะฮัรนั้นแล้ว ก็จงบริโภคลงสิ่งนั้นด้วยความเอร็ดอร่อยและโอชา” สุเราะฮ์อัน นิซาอ 4 วลีที่ว่า “ด้วยความเต็มใจ” เป็นเครื่องหมายว่า มะฮัร เป็นของขวัญ ไม่ใช่ราคาหรือค่าความพอใจที่เขาได้จากเธออย่างที่ยังคนยีนกราน เราพบเห็นในอาระยะธรรมอื่น ๆ ที่ผู้หญิงจ่ายเงินของเธอเองโดยทั้งหมด ซึ่งตามธรรมชาติแล้วผู้ชายเรียกร้องกับเธอมากกว่าที่เธอเรียกร้องกับเขา กระนั้นหรือ?

สิทธิประการที่สองของเธอ คือการได้รับการเลี้ยงดูที่ดี สามีต้องจัดหาอาหาร เสื้อผ้าที่ปกออาศัย และยารักษาโรคแก่ภรรยาของเขา ตามสภาพฐานะและรายได้ คนรวยก็มีระดับของมัน และคนจนก็มีระดับสำหรับมัน ท่านเราะซูล ได้กล่าวถึงสิทธิต่อผู้หญิงความว่า “ท่านจำเป็นต้องให้อาหารและเสื้อผ้าอย่างให้เกียรติแก่หล่อน” (บันทึกโดย อับู ดาวูด) นักปราชญ์และนักสะสมหะดีษ

เกียรติในที่นี้หมายถึง การปฏิบัติต่อผู้ศรัทธาและมีศีลธรรมตามประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกัน อัลลอฮ์ ทรงกล่าวความว่า “ควรให้ผู้มีฐานะร่ำรวยจ่ายตามฐานะของเขา ส่วนผู้ที่การยังชีพของเขาเป็นที่คับแคบแก่เขาก็ให้เขาจ่ายตามที่ อัลลอฮ์ ทรงประทานมาให้แก่เขา อัลลอฮ์ มิได้ทรงให้เป็นที่ลำบากแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามที่พระองค์ทรงประทานมาแก่ชีวิตนั้น หลังจากความยากลำบาก อัลลอฮ์ จะทรงทำให้เกิดความสะดวกสบาย” (65: 7) สิทธิประการที่สามของเธอ คือ การอยู่ร่วมโดยให้เกียรติกับ อัลลอฮ์ ทรงกล่าวความว่า “และจงอยู่ร่วมกับพวกนางด้วยดี” สุเราะฮ์ อัน นิซาอ 19

มันเป็นสิทธิระหว่างความสัมพันธ์ของสามีและภรรยา ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันในทุก ๆ ด้าน เช่นการมีการถ้อยทีถ้อยอาศัย การพูดคุยต่อกัน การยิ้มให้กัน มีมารยาทที่ดีต่อกัน การหยอกล้อ และมีอารมณ์ขัน และอื่น ๆ ท่านเราะซูลได้กล่าวความว่า ‘ผู้ศรัทธาที่ดีที่สุดคือผู้ที่มีมารยาทดี และอ่อนโยนที่สุด ต่อผู้ใต้ปกครองของเขา’ (บันทึกโดย ตริมีซีย) นักปราชญ์และนักสะสมหะดีษ

มีรายงานโดย อิบน์ อิบบาน (นักปราชญ์และนักสะสมหะดีษ) ได้บันทึก ในสายรายงานของท่านหญิงอาอีชะฮ์ที่ท่านเราะซูลกล่าว “คนที่ดีที่สุด ในหมู่พวกท่าน คือผู้ที่ทำดีต่อครอบครัวของเขา และฉันคือผู้ที่ทำดีต่อครอบครัวของฉัน” (บันทึกโดย อิบน์ อิบบาน) จากประวัติของท่านเราะซูล แสดงให้เห็นถึงความอ่อนโยนที่มีต่อผู้คน การปฏิบัติดีต่อภรรยาของท่าน จะเห็นได้

ว่าท่านได้ช่วยพวกเธอทำงานบ้าน และมีการหยอกล้อกับภรรยาของท่าน ท่านได้วิ่งแข่งกับท่านหญิง อาอีชะฮ์ 2 ครั้ง ครั้งแรกเธอชนะ ครั้งที่สองท่านชนะ ท่านได้กล่าวว่า 'เสมอกัน' (บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์) การตอบแทนสิทธิที่เธอได้รับ ภรรยาจำเป็นต้องเชื่อฟังสามีของเธอ ทุก ๆ อย่าง ยกเว้นในเรื่องการไม่เชื่อฟัง อัลลอฮ์ เธอต้องดูแลรักษาทรัพย์สินของเขา ไม่ใช่จ่ายไปนอกจากจะได้รับอนุญาต และไม่อนุญาตให้ใครเข้าบ้าน แม้แต่ญาติของตัวเองยกเว้นจะได้รับการอนุญาตจากสามี หน้าที่เหล่านี้ไม่เป็นภาระหนักเกินไปหรืออยู่ติดกรรมต่อเธอ ทุก ๆ สิทธิที่ผู้หญิงได้รับจะได้รับการตอบแทนที่เหมาะสม เป็นสิ่งที่ยุติธรรมในอิสลามที่หน้าที่ทั้งหมดนั้นไม่ได้ตกเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อัลลอฮ์ ทรงกล่าวว่า “และพวกนางนั้นจะได้รับเช่นเดียวกับสิ่งที่เป็หน้าทีของพวกนางจะต้องปฏิบัติโดยชอบธรรม” สุเราะฮ์ อัล-บะเกาะเราะฮ์

กล่าวโดยสรุปว่า ผู้วิจัยคิดว่าหน้าที่ของภรรยาที่ดีจำเป็นต้องเชื่อฟังสามีเพราะนั่นคือสิ่งที่พระเจ้าได้ตรัสไว้ในฐานะภรรยาที่ดีและแม่ที่ดีของลูก และสตรีต้องไม่กระทำการสิ่งที่ไม่ดีต่อหลักศาสนาต้องไม่กระทำการที่แสดงให้เห็นถึงการไม่เชื่อฟังพระเจ้า ส่วนในการทำงานนอกบ้านนั้นหากสามีอนุญาตและทำงานอยู่ในการดูแลของสามีก็ยอมทำได้ เพราะพระเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่าสตรีมีสิทธิที่จะทำในสิ่งที่เขาอยากทำหากไม่ผิดต่อหลักศาสนาและไม่ปกพร่องในหน้าที่ภรรยาและแม่ที่ดีของลูกนั้น สตรียอมทำสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากนั้นได้โดยไม่ผิดหลักศาสนาแต่อย่างใด

7. กลุ่มสตรีมุสลิมนักขับเคลื่อนในประเทศมาเลเซียเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงการเรียกร้องสิทธิในต่างประเทศ

การย้ายถิ่นไปใช้แรงงานในประเทศมาเลเซียเป็นทางเลือกของมุสลิมไทยใน 3 จังหวัดภาคใต้ เมื่อมีข้อจำกัดในชีวิตมากกว่าคนในพื้นที่อื่น ๆ ชาวไทยมุสลิมจาก 3 จังหวัดเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี (ค่านวน นวลสนอง และคณะ, 2552; Tsuneda, 2006) การแสวงหาปัจจัยยังชีพนั้น ดีกว่าถูกข่มขืนด้วยเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องยาวนาน หลักฐานจากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นตัวเร่งให้เกิดการไปทำงานที่อื่น (Jampaklay, Ford, & Chamrathirong, 2017) และยังเป็นการเพิ่มพลังผลักดันให้มีการย้ายออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย เงินส่งกลับจากแรงงานระดับล่างเหล่านี้ ช่วยบรรเทาความแร้นแค้นความยากลำบากของครอบครัวและบุคคลข้างหลังอย่างไม่มีข้อสงสัย อย่างไรก็ตามแรงงานมุสลิมชาวไทยใน 3 จังหวัดภาคใต้ที่ทำงานในประเทศมาเลเซียส่วนมากนั้นเป็นแรงงานผิดกฎหมาย (อารี จำปากลายเป็น และคณะ, 2554) จึงมีความเปราะบางต่อการถูกเอาเปรียบ และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการและสวัสดิการต่าง ๆ (Klanarong & Ishii, 2016) ยังชี้ว่า แม้ว่าแรงงานไทยมุสลิมจาก 3 จังหวัดภาคใต้ มีวัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนาเดียวกับคนส่วนใหญ่ของประเทศมาเลเซีย แต่แรงงานไทย-มลายูโดยเฉพาะแรงงานผู้หญิง ในฐานะที่เป็นแรงงานต่างชาตินั้นในประเทศมาเลเซียมีสถานภาพไม่มั่นคง ทั้งทางด้านสถานภาพทางกฎหมายและเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นยังมีความสัมพันธ์กับปัญหาทางด้านจิตใจของผู้คนในพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ (Ford, Jampaklay, & Chamrathirong, 2017) ดังนั้นดูเหมือนว่าสิ่งที่ครอบครัวของผู้ย้ายถิ่นได้รับจากเงินส่งกลับที่บรรเทาความยากลำบากนั้น อาจต้องแลกมากับความ

เสียงที่จะต้องเผชิญกับการทำงานผิดกฎหมาย และการมีชีวิตที่ปราศจากความสงบสุขในการทำมาหากิน

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพเป็นกระแสที่เกือบทุกประเทศในโลกต้องยอมรับในประเด็นดังกล่าว ประเทศมาเลเซียเองก็ได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิสตรีในสังคมมุสลิม ซึ่งได้แก่ นโยบายชาติในประเด็นสตรี และแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาสตรี นโยบายดังกล่าวเป็นความพยายามในการพัฒนาบทบาทและสถานะของสตรีในสังคมของประเทศมาเลเซียให้ดีขึ้น ทั้งทางกฎหมาย เศรษฐกิจ การจ้างงาน บทบาทและสัดส่วนของสตรีในทางการเมือง นโยบายระดับชาติด้านสตรีนั้นได้ถูกกำหนดขึ้นในปี ค.ศ. 1989 ภายใต้การขับเคลื่อนของสภาองค์กรสตรีแห่งชาติ (National Council of Women's Organization) นโยบายดังกล่าวถูกผลักดันโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nation Organization) ในการประชุมสหประชาชาติระดับโลกว่าด้วยสตรี ครั้งที่ 3 (Third United Nations World Conference on Women) ณ กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา ในปี ค.ศ. 1985 ต่อมาในปี ค.ศ. 1997 กรมกิจการสตรี (Women's Affairs Department) ผลจากนโยบายระดับชาติด้านสตรีไปสู่แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาสตรี (Action Plan for Women Development) กระทรวงเอกภาพแห่งชาติและการพัฒนาสังคม (Ministry of National Unity and Social Development) โดยในแผนดังกล่าวรัฐบาลประเทศมาเลเซียให้พันธสัญญาที่จะพัฒนาบทบาทและสถานะของสตรีนอกจากนโยบายและแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับสตรีแล้ว รัฐบาลประเทศมาเลเซียยังกำหนดนโยบายเกี่ยวกับสตรีในแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 โดยมีการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับสตรีอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลประเทศมาเลเซียให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) ในปี ค.ศ. 1995 (Cecilia Ng, Maznah Mohamad and Tan Beng Hui, 2006)

นโยบายระดับชาติด้านสตรีมีสาระสำคัญ คือ การเพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ สร้างความชอบธรรมและการส่งเสริมให้มีมุมมองความคิดและความต้องการของสตรีถูกบรรจุเข้าไปอยู่ในการวางแผนโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ทำให้หน่วยงานในทุกระบบมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานกิจการสตรีเกิดขึ้น (Women's Affairs Liaison Offices) และนี่คือผลจากการขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติในด้านสตรีที่เด่นชัดอีกประการคือการจัดตั้งกองทุนของรัฐเพื่อจัดสรรให้แก่สตรีในลักษณะกองทุนบทบาทสตรี เพื่อที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสตรีในสังคมมาเลเซีย การพัฒนาบทบาทของสตรีและการส่งเสริมนั้นมีผลสำคัญต่อโครงสร้างทางสังคมมาเลเซียเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงส่งผลให้สตรีในสังคมมาเลเซียเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้นแล้ว ยังยกระดับสตรีให้ขึ้นสู่ตำแหน่งงานที่สำคัญ ๆ ในระดับสูงขององค์กรได้มากขึ้น รวมไปถึงบทบาทของสตรีที่มีมากขึ้นในเมืองมาเลเซีย (Meredith L. Weiss, 2015)

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วารชา การวินพฤติ (2560) ทำการศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ ตั้งแต่อาณานิคมสเปนจนถึงการได้รับเอกราช ค.ศ. 1946 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวของผู้หญิงฟิลิปปินส์ในประวัติศาสตร์ และวิเคราะห์ แนวคิดและบทบาท

เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของผู้หญิงฟิลิปปินส์ตั้งแต่ยุคอาณานิคมสเปนจนถึงการได้รับเอกราช ค.ศ. 1946 โดยใช้ระเบียบวิจัยแนวประวัติศาสตร์ผู้หญิงเพื่อค้นหาชีวิตและประสบการณ์ผู้หญิงท่ามกลาง การเดินเรื่องของประวัติศาสตร์กระแสหลัก ด้วยการมองผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ว่ามีผลต่อการเคลื่อนไหวและแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในฟิลิปปินส์ อย่างไร และใช้แนวคิดสตรีนิยมในการมองการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในประเด็นที่เกี่ยวกับการต่อสู้ ภายใต้การถูกกดทับจากระบบการปกครอง การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในระบอบอาณานิคมทั้งสองยุคสมัย จากการศึกษาพบว่า การปกครองภายใต้สเปนมีการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น คือ การเคลื่อนไหวของผู้หญิงแห่งเมืองมาโลโลส และผู้หญิงที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียกร้องเอกราชจากสเปน ส่วนภายใต้การปกครองของอเมริกา มีการเคลื่อนไหวที่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบองค์กร ซึ่งการเคลื่อนไหวที่ปรากฏชัดคือการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งของผู้หญิง ซึ่งสามารถนำมาตีความตามแนวคิดสตรีนิยมได้ตามแนวทางสตรีนิยมสายเสรีนิยม ทั้งนี้การเคลื่อนไหวอื่น ๆ สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดสตรีนิยมได้ นอกจากนี้การเคลื่อนไหวแต่ละเหตุการณ์บ่งบอกถึงปัญหาของผู้หญิงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย และการเคลื่อนไหวของผู้หญิงยังทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

สมพร หลงจิ (2560) ศึกษาเรื่อง บทบาทของมุสลิมไทยในการเคลื่อนไหวทางสังคม ผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจอิสลามในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามระบบอิสลามในประเทศไทย ด้วยมุสลิมในประเทศไทยซึ่งมีประมาณ 10% หรือ 6-7 ล้านคน มีความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างจากสังคมไทยทั่วไป การปฏิบัติตนในสังคม รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงแตกต่างกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคมไทยที่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อาทิ ระบบการเงินใช้ระบบการเงินที่ขับเคลื่อนด้วยดอกเบี้ยแต่อิสลามมีข้อห้ามเรื่องดอกเบี้ย หรือการบริโภคที่มุสลิมจะต้องบริโภคอาหารฮาลาล เป็นต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างทางเศรษฐกิจแบบอิสลามเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนมุสลิมการดำเนินชีวิต และการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้รัฐจะต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้แก่คนในสังคมทุกกลุ่ม หลายสิบปีที่ผ่านมามีภาครัฐไม่ได้ตอบสนองความต้องการของมุสลิมเท่าที่ควรจะเป็น แม้จะมีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม 2 ฉบับและพระราชบัญญัติองค์กรมัสยิดก็ตาม จึงเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่ออิสลามผลักดันเรียกร้องให้มีการออกกฎหมายเพื่อกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามแนวทางอิสลาม ขบวนการเคลื่อนไหวประกอบด้วย นักการเมืองมุสลิม นักการศาสนา นักธุรกิจ และนักเคลื่อนไหวทางสังคม ประสานความร่วมมือกันในการเคลื่อนไหวในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการทำความเข้าใจให้ฝ่ายการเมืองผู้กำหนดนโยบายได้เข้าใจและเห็นด้วย การสร้างความเข้าใจกับบรรดาข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับสังคมโดยทั่วไป ซึ่งต้องใช้เวลายาวนานหลายสิบปี เนื่องจากถูกมองเป็นประเด็นด้านความมั่นคง การเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย การจัดตั้งธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย การออกกฎหมายการบริหารองค์กรอิสลามในประเทศไทย ที่ทำให้มีความคล่องตัวในการพัฒนาระบบการตรวจรับรองฮาลาล ความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย นักการเมืองมุสลิม ภาคประชาสังคมที่ผลักดันจนเกิดการยอมรับจากฝ่ายกำหนดนโยบาย

ปรัชญาภรณ์ จันทร์รักษ์ (2561) ศึกษาเรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนของสังคมว่าด้วยการแก้ไขการประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 กับสิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง การสร้างวาทกรรม โดยมุ่งศึกษาถึงกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรผู้หญิงที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 และความเข้าใจของกลุ่มคนในสังคมที่องค์กรผู้หญิงใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวในประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยเฉพาะกรณีความรุนแรงทางเพศ และการข่มขืนในคู่สมรส พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนของกลุ่มองค์กรผู้หญิงในประเด็นแก้ไขกฎหมายอาญา มาตรา 27 "ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน" โดยเสนอให้ตัดคำว่า "หญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน" ออกและให้ใช้คำว่า "ผู้อื่น" แทนนั้น องค์กรผู้หญิงได้สร้างกลไกการขับเคลื่อนภาคประชาสังคม ให้กับเครือข่าย แนวนร่วมและพันธมิตร โดยกระบวนการในการขับเคลื่อนนี้ องค์กรผู้หญิงได้ใช้ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวที่กำหนดเป้าหมายและกิจกรรมที่ดำเนินขึ้นพร้อมกัน

กลุ่มเครือข่ายแนวนร่วมและพันธมิตรในลักษณะที่เรียกว่า Focal Point การขับเคลื่อนผ่านกลไกภาคประชาสังคมขององค์กรผู้หญิงในการจัดกิจกรรม "เวทีสาธารณะ" เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับผู้หญิงได้ร่วมกันสร้างจิตสำนึกในเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากอคติทางเพศที่ผ่านกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมผ่านวัฒนธรรมผ่านกฎหมาย โดยที่สังคมหรือแม้แต่ผู้หญิงเองไม่อาจรับรู้ว่าเป็นความรุนแรงต่อผู้หญิง กลไกภาคประชาสังคมได้รับรู้ร่วมกัน และถ่ายทอดประสบการณ์ของความรุนแรง และในการเปิดพื้นที่สำหรับ "เสียงของผู้หญิง" เกิดขึ้นด้วยการโต้แย้งและวิพากษ์ทั้งกับตนเองและผู้อื่น เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และสร้างจิตสำนึกในปัญหาความรุนแรงทางเพศที่มีต่อผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยา โดยกระบวนการเคลื่อนไหวได้เชื่อมโยงไปสู่กลไกภาครัฐ โดยองค์กรผู้หญิงได้สร้าง "แนวนร่วมภาครัฐ" เป็นพันธมิตรในการขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กับการสร้างองค์ความรู้ในเวทีสาธารณะ แต่ร่างกฎหมายก็ไม่ได้เข้าสู่กระบวนการนำเสนอต่อฝ่ายบริหาร เป็นระยะเวลากว่า 20 ปีที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 ได้เคลื่อนไหวเพียงผ่านกลไกภาคประชาสังคมเท่านั้น และการศึกษาพบว่า นอกจากกลไกในระดับนโยบายของรัฐบาลจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายแล้ว ประเด็นทางการเมืองได้ถูกโยนเข้ามาสู่กระบวนการของการเคลื่อนไหว ส่งผลสำเร็จในความพยายามขับเคลื่อนทางสังคมในมาตรา 276 กล่าวคือ สถานการณ์ของการเปลี่ยนผ่านรัฐบาลยุคปฏิรูปในปี 2549 ทำให้องค์กรผู้หญิงนำการเคลื่อนไหวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ทันท่วงที โดยที่รัฐบาลยุคปฏิรูปไม่อาจปฏิเสธข้อเสนอที่ว่า "สิทธิของผู้หญิง คือ สิทธิมนุษยชน"

กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ (2562) ศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (lesbian gay bisexual and transgender: LGBT) ในปัจจุบัน มีหลายประเทศได้ออกมาเคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งในบางประเทศการเคลื่อนไหวทางสังคมสำเร็จ และในบางประเทศเคลื่อนไหวทางสังคมไม่สำเร็จ กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในแต่ละประเทศต่างก็ต้องการความเสมอภาคและความเท่าเทียมในหลาย ๆ ด้าน กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศภายในประเทศไทยนั้นในอดีต ไม่ยอมรับและไม่ยอมเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนกลุ่มนี้ แสดงตัวตนบนพื้นที่สาธารณะในสังคมไทยได้ และในประเทศไทยไม่มีกฎหมายรองรับในสิทธิของกลุ่มนี้ จึงส่งผลถึงกาล

ปัจจุบันที่กลุ่มผู้ผู้คนที่มีความหลากหลายทางเพศ มีการออกเคลื่อนไหวและเรียกร้องสิทธิกันมากขึ้น และมีการเรียกร้องให้มีการยอมรับและเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ มากกว่าในอดีต ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้เสนอในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 นั้น ต้องการให้ครอบคลุมการถูกละเมิดทางร่างกายไม่เฉพาะแค่เพศหญิงเท่านั้น แต่ต้องการครอบคลุมถึงทุกเพศ มาตรานี้สามารถดำเนินได้สำเร็จตามข้อเสนอของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และเป็นรากฐานการต่อสู้เรียกร้องและเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบัน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2560) ทำการศึกษา บทบาทสตรีมุสลิมต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพบทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของสตรีพบว่า ส่วนใหญ่สตรีมุสลิมไม่เป็นสมาชิกกิจกรรมทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 81.6 และเป็นสมาชิก คิดเป็นร้อยละ 18.4 บทบาทกลุ่มสตรีมุสลิมในพื้นที่ในการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่มี พบว่า ส่วนใหญ่บทบาทบรรณรักษ์ให้ครอบครัวให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูบุตร ให้ความรักความอบอุ่น คิดเป็นร้อยละ 27.81 บทบาทสตรีมุสลิมต่อการพัฒนาสังคม พบว่า ร้อยละ 77 สตรีมุสลิมควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ในขณะที่ ร้อยละ 23 มีความคิดเห็นว่า ไม่ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม สตรีมุสลิมควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาสตรีด้านการพัฒนาสังคมหรือการมีส่วนร่วมทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่การเสริมสร้างเจตคติและการยอมรับด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย คิดเป็นร้อยละ 22.94 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพกลไกและองค์กรสตรีมุสลิมทุกระดับที่มีผลต่อการส่งเสริมบทบาทสตรีมุสลิมต่อการพัฒนาสังคม พบว่า ส่วนใหญ่การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรและกลไกสตรีมุสลิมระดับต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาโลกที่มีความเข้มแข็งในอนาคต คิดเป็นร้อยละ 20.86 โดยจากการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นคุณสมบัติสำคัญของสตรีมุสลิมในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม คือ การวางตัวปฏิบัติให้เหมาะสมในแต่ละสถานที่ต่าง ๆ ตามแนวทางที่ถูกต้องนั้นต้องมีความเป็นผู้รักษาชื่อเสียงของสตรีมุสลิมให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนา มีความอ่อนน้อมถ่อมตนสุภาพเรียบร้อย ตลอดจนสตรีมุสลิมต้องนั้นต้องสามารถยกระดับตนเอง เพื่อพัฒนาสังคมโดยรอบด้วยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งจะต้องยกระดับการทำงานให้มีเครือข่ายจากทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

สุชาดา ฐิติระวีวงศ์ (2561) ทำการศึกษา การเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวและสังคม เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง คือ สตรีสามารถหารายได้และมีส่วนช่วยในเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลาม การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้มีความรู้ความสามารถ ได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคมมากขึ้น ในระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่กระจายตามบทบาทที่เปลี่ยนไป เวลาที่ให้กับครอบครัวมีน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ของสตรีมุสลิมตามหลักการอิสลาม แต่ก็มี ความพึงพอใจในบทบาทที่เป็นอยู่ที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลามและจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิม ส่วนปัญหาอุปสรรค เนื่องจากขาดความรู้ ความนิยม และความเชื่อ

ดั้งเดิมที่ไม่ถูกต้องทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนและโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร ทั้งนี้เห็นว่า ควรสนับสนุนให้สตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ ได้รับการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และสามารถแสดงความรู้ความสามารถได้ภายในกรอบของอิสลาม

ศันสนีย์ จันทรอานุกาภาพ และคณะ (2560) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพของกลุ่มนักศึกษาไทยที่ไปเรียนต่อในประเทศมาเลเซีย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม แม้จะไม่ใช่งานวิจัยในกลุ่มแรงงานโดยตรงแต่ให้เห็นภาพที่น่าสนใจว่า การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศมาเลเซียของนักศึกษานั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจาก ค่านิยมของสังคมที่ให้คุณค่ากับการไปศึกษาต่อต่างประเทศ เรียกว่าเป็นปัจจัยผลักดัน โอกาสในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ รัยกว่าปัจจัยดึงและปัจจัยกีดกัน เพราะบริบทของชาวมาเลเซียที่มีวิถีชีวิตใกล้เคียงกับชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าจะไม่มีผู้ให้ข้อมูลคนใดที่ระบุว่าสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น จะเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการตัดสินใจให้นักศึกษาบางกลุ่มเลือกออกศึกษาต่อในประเทศมาเลเซีย แต่ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้กล่าวถึง สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่มีการพาดพิงที่อาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดแบบเหมารวมว่า นักศึกษาชาวไทยมุสลิมจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นแนวร่วมของผู้ก่อการความไม่สงบในพื้นที่หรือแนวร่วมผู้ที่มีความคิดต้องการที่จะแบ่งแยกดินแดน ซึ่งสร้างความเสียหายและไม่พอใจให้นักศึกษาไทยมุสลิมในมาเลเซียเป็นอย่างมาก และสมาคมนักศึกษาไทยในมาเลเซียได้ทำการเรียกร้องผ่านสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุง กัวลาลัมเปอร์ไปยังรัฐบาลไทย ขอโปรดให้ระมัดระวังในการรายงานข่าวเกี่ยวกับนักศึกษามุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไปศึกษาต่อในประเทศมาเลเซียมากขึ้นอีกด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษา เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ จากวัตถุประสงค์ที่มุ่งศึกษาถึง

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นผู้ที่ออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ซึ่งหมายถึง การรวมกลุ่มกันของกลุ่มบุคคลเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อเป้าหมายเดียวกัน โดยมีรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคม แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ

เพื่อเปลี่ยนแปลง หรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคม รวมถึงเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล

ขณะที่แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี เป็นแนวคิด ที่กล่าวถึง การส่งเสริมให้สตรีในสังคมได้รับการยอมรับในเรื่องของความเสมอภาค เพิ่มมากขึ้น ได้รับการคุ้มครองอย่างน้อยก็ไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ และเสมอภาคเท่าเทียมกันในด้านการงาน ค่าจ้าง การประกันสังคม การตัดสินใจมีบุตร สิทธิในการพัฒนา ทั้งการศึกษาและสันตนาการ การมีส่วนร่วม ทั้งการเลือกตั้ง การรับตำแหน่ง การปฏิบัติหน้าที่ราชการในทุก ๆ ระดับ ฯลฯ ผู้วิจัยเน้นศึกษาศตรีกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษารูปแบบสตรีนิยม สถานภาพของสตรีในอิสลาม การทำงานนอกบ้านของสตรีในอิสลาม และศึกษาการเป็นภรรยาที่ดีใน ศาสนาอิสลามเป็นอย่างไร

เพื่อนำไปสู่การศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพทางสังคมของสตรีที่เป็นนัก เคลื่อนไหว บทบาทในการทำงานพื้นที่เพื่อนำไปสู่แนวทางพัฒนาให้สตรีมุสลิมมีบทบาทในการเป็นนัก เคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อ พัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีพื้นที่สำหรับสตรีที่ อยากจะเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงตัวเองและสังคมต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิมที่เป็นกลุ่มคนที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นคำตอบในการวิจัยที่มุ่งศึกษา และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาให้สตรีมุสลิมมีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ สตรีมุสลิมที่เป็นกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส จำนวนรวม 15 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จังหวัดละ 5 ท่าน เป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มากและไม่น้อยเกินไปในการเก็บข้อมูล โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ซึ่งลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. เป็นสตรีมุสลิมที่อาศัยในสามจังหวัดชายแดนใต้
2. เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้
3. ทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปี
4. เป็นผู้ที่มีความเต็มใจในการให้ข้อมูล

ตาราง 3.1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก

ลำดับ	นามสมมติ	อายุ	ระยะเวลาการทำงาน เคลื่อนไหวทางสังคม	ลักษณะงานที่ทำการ ขับเคลื่อนสังคม
1	คุณซารีปะ	36	2	ความรุนแรงในครอบครัว
2	คุณนানা	36	2	ความรุนแรงในครอบครัว
3	คุณซาฟีนะ	37	2	ความรุนแรงในครอบครัว
4	คุณเยาะ	38	3	ความเท่าเทียมในสังคม
5	คุณไซดา	38	3	ความเท่าเทียมในสังคม
6	คุณยุสนา	40	3	ความเท่าเทียมในสังคม
7	คุณอาร์ินา	40	3	สวัสดิการด้านสาธารณสุข
8	คุณอาอีชะ	41	4	สวัสดิการด้านสาธารณสุข
9	คุณอาร์ินี	43	5	การศึกษา
10	คุณนูอาตีกะ	43	5	การศึกษา
11	คุณอายะ	43	5	การศึกษา
12	คุณนูรีมะ	44	6	การศึกษา
13	คุณเมาะ	45	7	การศึกษา
14	คุณนี	45	7	พัฒนาสังคม
15	คุณนูอาร์	52	8	พัฒนาสังคม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ เอกสาร และ จากนั้นจึงทำการนำไปทดสอบความเที่ยงตรง (validity) โดยนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ โดยผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้น มีประเด็นคำถาม 4 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 2) ข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 4) ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิม

2. แบบสนทนากลุ่ม (focus group) โดยการกำหนดประเด็นในการสนทนาไว้ล่วงหน้า เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสมกับแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ สตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัด จังหวัดปัตตานี 3 คน จังหวัดยะลา 2 คน และจังหวัดนราธิวาส 2 คน รวมเป็น 7 คน

แบบสนทนากลุ่มประกอบด้วย 3 คำถามหลัก ดังนี้

- 1) ปัญหา และอุปสรรคในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มีอะไรบ้าง อย่างไร
- 2) การสร้างบทบาทให้สตรีมุสลิมสำคัญกับการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้หรือไม่ อย่างไร
- 3) การเสนอแนวทางที่จะสามารถพัฒนาสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมมีอะไรบ้าง อย่างไร

หลังจากทำการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน ในประเด็นคำถามทั้ง 4 หัวข้อ การทำการสนทนากลุ่ม (focus group) ตามที่ระบุไว้ในข้างต้นเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปเป็นคำตอบของวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อที่ 3 คือ การเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีนิยม และศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบข้อมูลเบื้องต้น แล้วกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

3) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และความเหมาะสมที่จะใช้ในการเก็บข้อมูล และพิจารณาแก้ไขปรับปรุงให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้รับการปรับปรุงและพิจารณารับรองจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยต่อไป

2. การสร้างเครื่องมือในการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีนิยม และศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบข้อมูลเบื้องต้น แล้วกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างประเด็นคำถาม สำหรับการสนทนากลุ่ม

3) นำประเด็นคำถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา และความเหมาะสมที่จะใช้ในการเก็บข้อมูล และพิจารณาแก้ไขปรับปรุงให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4) นำประเด็นคำถามที่ได้รับการปรับปรุงและพิจารณารับรองจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยการสร้างห้องสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ (zoom)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การทดสอบความเที่ยงตรง (validity) ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงแล้วไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (content validity) ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขและเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีความเที่ยงตรงไปทดสอบก่อนเก็บข้อมูลจริงเพื่อความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการรวบรวมข้อมูลจากสตรีมุสลิมที่เป็นกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส จังหวัดละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากกลุ่มสตรีที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และผันตัวมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยในการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก
 - 1.1 ผู้วิจัยเริ่มทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก คนที่ 1 โดยคัดเลือกจากบุคคลที่เป็น ผู้รู้จักของผู้วิจัย และมีความเต็มใจในการให้ข้อมูล
 - 1.2 เมื่อได้ผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ ผู้วิจัยจะทำการสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล
 - 1.3 ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามหัวข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่สร้างไว้
 - 1.4 เมื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 แนะนำผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ
 - 1.5 ดำเนินการเก็บข้อมูลจนครบตามจำนวนที่ต้องการ คือ 15 ท่าน
 - 1.6 จัดการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์และออนไลน์
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม
 - 2.1 กำหนดปัญหาหรือหัวข้อ รวมทั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสม
 - 2.2 การประสานงานผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จากตัวแทนของนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นสตรีสามจังหวัดชายแดนใต้และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.3 กำหนดทีมงาน ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) ผู้จับบันทึก (notetaker) และผู้ช่วยทั่วไป (assistant)
 - 2.4 กำหนดวัน / เวลา และสร้าง link zoom ส่งให้กับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 7 คน
 - 2.5 จัดการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามากำหนดหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่ปรากฏประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (categories)
2. คำนึงถึงบริบท (context) หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ใครเป็นผู้เขียน เขียนให้ใครอ่าน ช่วงเวลาที่เขียนเป็นอย่างไรเพื่อให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่โยงไปสู่ลักษณะของเอกสาร ผู้ส่งสาร และผู้รับ
3. การวิเคราะห์เนื้อหา จะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ (manifest content) ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (latent content) โดยจะไม่ตีความ หรือข้อความเหล่านั้นการตีความจะทำเฉพาะตอนที่สรุปเท่านั้น

การนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ แบบสอบถามปลายปิด การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นำมารวบรวมข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอข้อมูลที่นำมาสรุปอภิปรายผล

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

เนื่องจากความละเอียดอ่อนของข้อมูลที่ต้องการศึกษา และจากการพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักในเบื้องต้นก่อนทำการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (focus group) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักไม่สะดวกที่จะให้มีการบันทึกเสียง เก็บภาพ และเปิดเผยชื่อ - นามสกุลจริง ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ผู้วิจัยได้ทำการตกลงร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ข้อมูลในส่วนนี้จึงทำการระบุเป็นนามสมมติ เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ให้ข้อมูลหลักมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม รวมถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส จังหวัดละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะสตรีที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาสามารถสรุปสาระสำคัญ โดยลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน ในครั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดบางประการ และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการใช้นามสมมติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีอายุระหว่าง 36 - 52 ปี ส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัท ลูกจ้าง รองลงมา คือ แม่บ้าน มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีสถานภาพสมรสมากที่สุด รองลงมา คือ หม้าย และเข้ามาทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส เฉลี่ยอยู่ที่ 2 - 8 ปี โดยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 15 คน พบว่า มี 1 คน ที่มีสถานภาพโสดและสมรส ซึ่งจากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการขับเคลื่อนสังคมด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีสถานภาพโสด จะมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมากกว่าผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีสถานภาพสมรส และหม้าย ซึ่งมีภาระหน้าที่ในการดูแลบุตร และหรือสามเฒ่าตามหลักศาสนาด้วย

1. รูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ในสามจังหวัดชายแดนใต้

ในการศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน โดยประเด็นการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ประเด็น เป็นสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 รูปแบบการดำเนินชีวิตในฐานะสตรีมุสลิม

จากการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตในฐานะสตรีมุสลิม พบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมได้รับโอกาส มีสิทธิเสรีภาพที่จะออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิในการแสดงออกทางความคิดเห็นในสังคมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เนื่องจากสภาพทางสังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลทำให้แนวคิดและวิถีปฏิบัติ รวมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมมีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะได้รับการยอมรับให้มีอิสระในการออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิมีเสียงทางสังคมมากขึ้น แต่สตรีมุสลิมก็ยังต้องให้ความสำคัญกับการดูแลสมาชิกในครอบครัวก่อนเป็นสำคัญ โดยยังคงยึดถือว่า การดูแลลูกและสามีเป็นงานหลักของสตรีมุสลิมอยู่เช่นเดิม ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณสุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี ปัจจุบันอาศัยแม่บ้าน การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ระยะเวลาเข้ามาทำงานในฐานะนักเคลื่อนไหวทางสังคม 3 ปี ที่กล่าวว่า

“...ถ้าถามถึงรูปแบบการใช้ชีวิต ก็ถือว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปจากสิบกว่าปีก่อน เพราะผู้หญิงมุสลิมอย่างเราได้รับการยอมรับให้ออกมาทำงานมากขึ้น มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดีสตรีมุสลิม เมื่อมีสามีหรือลูกแล้ว ก็ยังคงต้องให้ความสำคัญกับการดูแลปรนนิบัติสามีและลูกเป็นหลัก...” (คุณสุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับคุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ที่กล่าวว่า รูปแบบการใช้ชีวิตมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเช่นเดียวกัน โดยกล่าวไว้ว่า

“...ก็มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยในเรื่องของรูปแบบการดำเนินชีวิตนะ แต่ในด้านของการยึดถือแนวทางปฏิบัติทางศาสนาที่เป็นข้อสำคัญ เช่น การแต่งงาน การให้ความเคารพ ให้ความสำคัญกับสามีและลูกก็ยังคงยึดถือปฏิบัติตามเดิม ที่เปลี่ยนแปลงคือ เรามีสิทธิในการออกเสียงมากขึ้น เช่น การออกมาทำงานขับเคลื่อนสังคมอย่างที่ทำอยู่...” (คุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ได้ให้ความคิดเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการดำเนินชีวิต ไว้ว่า

“...โดยส่วนตัวแล้ว คิดว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่มาก โดยเฉพาะในเรื่องของการออกมาทำงานนอกบ้าน การออกมาเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนสังคม โดยเฉพาะในประเด็นของการขับเคลื่อนเพื่อให้มีการยอมรับ และเปิดโอกาสให้สตรีมุสลิมมีโอกาสในการทำงาน หาเลี้ยงชีพ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีสิทธิในการแสวงหาความรู้ การศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ๆ ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนมาก นอกจากนั้นที่สำคัญ คือ สตรีมุสลิมมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในครอบครัวและสังคมมากขึ้นกว่าเมื่อก่อนอย่างมาก...” (คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับคุณนูริมะ (นามสมมติ) อายุ 44 ปี ที่กล่าวไว้ว่า รูปแบบการใช้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการมีสิทธิ มีเสียงในสังคมมากขึ้น ดังนี้

“...ก็มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการมีสิทธิ มีเสียงในสังคมมากขึ้น สามารถเรียกร้องสิทธิที่ผู้หญิงควรมีได้มากขึ้น และที่สำคัญ คือ รู้สึกว่าตนเองที่เป็นผู้หญิงมีคุณค่ามากขึ้น เพราะการเกิดมาเป็นผู้หญิงมุสลิมนั้นแต่ก่อนจะมีความเชื่อที่ว่า เมื่อมีครอบครัวหน้าที่หลักสำคัญของเรา คือ การเป็นภรรยา เป็นแม่ที่ดี แต่ปัจจุบันเมื่อได้รับการยอมรับให้แสดงออกทางสังคมมากขึ้น สตรีมุสลิมไม่ว่าจะมีสถานภาพ โสด สมรส หรือหม้าย เราก็สามารถออกมาทำงาน ออกมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นได้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดี...” (คุณนูริมะ (นามสมมติ) อายุ 44 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

นอกจากนั้นความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับคุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่กล่าวไว้ว่า

“...ถ้าในมุมมองของเรา คิดว่ามีการเปลี่ยนแปลงแน่นอน และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผู้หญิงได้รับความยุติธรรม การยอมรับ ให้เกียรติ มีสิทธิในการแสดงออกทางความคิดเห็นมากขึ้น ซึ่งต่อไปปัญหาการถูกทำร้ายโดยคนในครอบครัว หรือสามีที่เกิดขึ้นกับสตรีมุสลิม ซึ่งเราต้องยอมรับกันว่า มันเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นและมีอยู่ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จะลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ...” (คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน ผู้วิจัยสามารถทำการสรุปข้อมูลสำคัญได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแต่ก่อนในด้านที่ได้รับโอกาสให้ทำงานนอกบ้าน ได้รับโอกาสให้ศึกษาเล่าเรียนในระดับที่ต้องการ ได้รับการยอมรับให้แสดงความคิดเห็นในครอบครัวและสังคม แต่อย่างไรก็ดี

รูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมที่ยังคงยึดถือไม่เปลี่ยนแปลง คือ การดูแลลูกและสามีเป็นงานหลัก

1.2 รูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว

จากการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัวของสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ในการดำเนินชีวิตครอบครัวของสตรีมุสลิมถึงแม้ว่าปัจจุบันจะออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ก็ยังพบว่า สตรีชาวมุสลิมก็ยังคงยึดถือข้อปฏิบัติที่ว่า เมื่อชายและหญิงร่วมชีวิตคู่ด้วยกันนั้น อิสลามถือว่าทั้งคู่เป็น “หุ้นส่วน” ที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และบทบาทของผู้หญิงในการดำรงสถานภาพครอบครัวนั้นมีได้ด้อยไปกว่าผู้ชายเลยไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสิทธิหรือหน้าที่ และสตรีในสังคมมุสลิมมีหน้าที่เท่าเทียมกับผู้ชายในสถานภาพทางครอบครัว ดังนั้นสตรีมุสลิมจึงมีสิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนจากการทำหน้าที่เหล่านั้นโดยการยอมรับถึงการเป็นอิสระในบุคลิกภาพ หรือการเป็นเอกบุคลิกที่มีความคิดและจิตวิญญาณเป็นของตนเอง ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณซาฟีนะ (นามสมมติ) อายุ 37 ปี ที่กล่าวว่า

“...ถึงแม้ว่าปัจจุบันเราจะออกมาทำงานนอกบ้าน แล้วมาร่วมเข้ากลุ่มของนักเคลื่อนไหวทางสังคม แต่สิ่งหนึ่งที่เรายังคงยึดถือปฏิบัติเช่นเดิมโดยเคร่งครัด คือ การดูแลลูก และสามี ให้ดีที่สุดโดยยังคงต้องเคารพเชื่อฟังสามี ประณินบิตฺสามี และไม่ดูถูกและเนรคุณสามี...” (คุณซาฟีนะ (นามสมมติ) อายุ 37 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณอารีนี (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว ไว้ว่า

“...ในส่วนชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว ถึงแม้ว่าผู้หญิงมุสลิมในปัจจุบันจะออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้น สิ่งที่เราียึดถือไม่เปลี่ยนแปลง คือ การรักและให้เกียรติสามี ถึงแม้ว่าปัจจุบันผู้หญิงมุสลิมจะมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในครอบครัวมากขึ้น แต่ก็ยังคงต้องให้เกียรติและเชื่อฟังสามี ยังคงประณินบิตฺสามีในด้านของการแต่งกาย เลือเสื้อผ้า จัดระเบียบบ้านเรือน และที่สำคัญ คือ ต้องการอบรมสั่งสอนลูกให้เติบโตภายใต้ร่มเงาของอิสลาม...” (คุณอารีนี (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังตรงกับความคิดเห็นของคุณนูรีมะ (นามสมมติ) อายุ 44 ปี ที่กล่าวไว้ว่า

“...ถ้าให้พูดถึงการใช้ชีวิตครอบครัว การดูแลสามีและเลี้ยงดูลูก ผู้หญิงมุสลิมอย่างเราถึงแม้ว่าเราจะต้องออกมาทำงานนอกบ้าน ออกมาขับเคลื่อนสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสตรี

มุสลิมด้วยกัน สิ่งที่เรายึดถือปฏิบัติไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ ในครอบครัวเราต้องให้เกียรติสามี ต้องดูแลปรนนิบัติสามีให้ดี ต้องประพฤติตัวให้ดี เพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อชื่อเสียงเกียรติยศของสามี และในส่วนการดูแลลูกนั้นผู้หญิงมุสลิมเรายังคงให้ความสำคัญกับการดูแล อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี ยึดมั่นในหลักศาสนา...” (คุณนูรีมะ (นามสมมติ) อายุ 44 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณอาตีกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ได้กล่าวไว้ในทิศทางเดียวกันว่า ถึงแม้จะมีบทบาทในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่ในฐานะที่เป็นสตรี มีสามีและลูก เราก็มองให้ความสำคัญและดูแลครอบครัวให้ดีที่สุด โดยได้กล่าวไว้ว่า

“...ส่วนตัวถึงแม้ปัจจุบันจะมีบทบาทในการมาทำงานนอกบ้าน มาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสตรี มีสามีและลูก เราก็มองให้ความสำคัญ และดูแลครอบครัวให้ดีที่สุดเหมือนเช่นเดิม เพราะเราเชื่อว่า สังคมจะดีได้ เริ่มต้นมาจากประชากรหน่วยที่เล็กที่สุด นั่นก็คือ ครอบครัว ดังนั้นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเคลื่อนไหวให้สังคมดีขึ้นได้อย่างไร หากครอบครัวของเราเองก็ยังไม่ดี หรือสมบูรณ์มากพอ...” (คุณอาตีกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“...จากการที่ได้พูดคุยกับทีมงานคนอื่น ๆ ที่เป็นคนโสด และคนที่ไม่มีครอบครัวแล้ว ได้คำตอบคล้าย ๆ กันว่า ถึงแม้ว่าเราจะออกมาทำงานตรงนี้ เราก็มองให้ความสำคัญกับการดูแลปรนนิบัติคนในครอบครัวให้ดี อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง โดยพยายามบริหารจัดการเวลาที่มาทำงานกับเวลาที่ต้องให้ความสำคัญกับการดูแลครอบครัวให้สมดุลกัน...” (คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สามารถทำการสรุปผลการศึกษาได้ว่า ถึงแม้ว่าปัจจุบันสตรีชาวมุสลิมจะมีสิทธิเสรีภาพทางสังคมมากขึ้น แต่ในการใช้ชีวิตครอบครัว และการดูแลสามีและลูก สตรีมุสลิมก็ยังคงยึดมั่นถือมั่นในการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดีที่ต้องปรนนิบัติ รัก เชื่อฟังสามี และในฐานะของการเป็นแม่ ก็ต้องให้ความสำคัญในการดูแลบุตรให้เป็นคนดีตามหลักแนวทางของศาสนาอิสลาม

1.3 การได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม

ในส่วนของงานที่ได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์สตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะออกมาเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ก็ยังพบว่า สตรีมุสลิมบางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแพร่หลายมากนัก เนื่องจากในกลุ่มมุสลิมทั้งชายและหญิงบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นเก่าที่เป็นผู้สูงอายุ ที่มักจะมีความเชื่อ และยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณานา (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวว่า

“...ถ้าพูดถึงการได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม โดยส่วนตัวคิดว่า ยังไม่ได้รับการยอมรับจากทุกคนในสังคมมุสลิม เพราะบางคนก็ยังมีความเชื่อว่า สตรีมุสลิมก็ยังคงต้องอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูก ประนินบิตีสามีให้ดี การออกมาทำหน้าที่เป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมถือเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักการศาสนา ต้องยอมรับว่า ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามจะพยายามปรับข้อปฏิบัติบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันมากขึ้น แต่ในพื้นที่ชายแดนใต้ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงไม่ยอมรับในบทบาทการเป็นผู้นำของผู้หญิง...” (คุณานา (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ คุณไชดา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่กล่าวไว้ว่า

“...ในการออกมาทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม หากถามว่าได้รับการยอมรับไหม สำหรับเราก็ปกติ เพื่อน ครอบครัว คนรู้จักก็ไม่มีใครว่าอะไร เพราะเข้าใจในบริบทของงานที่เราทำ แต่อย่างไรก็ดีตัวเราเองก็พยายามทำงานเคลื่อนไหวสังคมให้อยู่ในกรอบความเหมาะสม ไม่กระทบครอบครัว ไม่กระทบหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัว แต่ก็ต้องยอมรับว่า การที่ผู้หญิงออกมาทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ในพื้นที่นับถือศาสนาอื่น ๆ อาจเป็นเรื่องปกติ แต่สำหรับสตรีมุสลิมในบางกลุ่มสังคมนั้น การทำงานนอกบ้านโดยเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ยังถูกมองว่า เป็นการทำงานที่เกินความจำเป็น ความเหมาะสมของสตรีมุสลิม โดยเฉพาะสตรีที่มีสามีและครอบครัวแล้วที่มีหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัว...” (คุณไชดา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณอายะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ได้ให้ความคิดเห็นในมุมมองที่แตกต่างออกไป ดังนี้

“...ในฐานะของการเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคม ส่วนตัวเริ่มเข้ามาทำหลังจากที่สามีเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ซึ่งญาติพี่น้อง และคนรู้จักต่างเข้าใจดีในเป้าหมายและแรงผลักดัน

ที่ทำให้เราอยากมาทำงานตรงนี้ ดังนั้นการทำงานเป็นนักขับเคลื่อนสังคมในมิติของเรา จึงค่อนข้างได้รับการยอมรับและไม่ค่อยมีปัญหาในการทำงานเท่าไร トラบไคที่เรายังทำหน้าที่ของสตรีมุสลิมได้ไม่บกพร่อง คือ การแบ่งเบาภาระของสามี ในการรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิต หน้าทีภายในบ้าน และการเลี้ยงดูบุตรลูกซึ่งเป็นหน้าที่ซึ่งมีความยิ่งใหญ่ที่สุด โดยผู้เป็นแม่ ต้องปฏิบัติกับผู้ที่ อัลลอฮ์ทรงบังเกิดมา ซึ่งความมีเกียรติ ความสวยงามแห่งชีวิตภายในโลกนี้...” (คุณอายะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

แต่อย่างไรก็ดี จากการทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพิ่มเติม พบว่า ส่วนใหญ่ในการออกมาทำงานเคลื่อนไหวทางสังคม มักไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ หรือยอมรับเท่าที่ควร ดังเช่นคุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวไว้ว่า

“...เท่าที่เคยประสบกับตัวเอง คนบางกลุ่มก็ยังไม่ให้การยอมรับเราเท่าที่ควร โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเชื่อแบบเก่า ที่ผู้หญิงมีหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัว สามีและลูก การออกมาทำงานนอกบ้านเป็นเรื่องที่ไม่สมควร การออกเสียงแสดงความคิดเห็นต่างๆ ล้วนเป็นหน้าที่ของผู้ชาย แต่อย่างไรก็ดีในกลุ่มสตรีมุสลิมสมัยใหม่ก็เริ่มเปิดกว้างขึ้น และให้การสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานของเราเป็นอย่างดี ซึ่งคาดว่าในอนาคตอันใกล้การทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมในกลุ่มสตรีมุสลิมจะได้รับการยอมรับ และมีเครือข่ายการทำงานที่กว้างมากขึ้นแน่นอน...” (คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ คุณนานา (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวว่า

“...การออกมาทำงานตรงนี้ คนรอบตัวครอบครัวและสามีก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี แต่เวลาลงพื้นที่ทำงานในบางชุมชนก็ยังไม่ได้รับการยอมรับ แต่กระแสการต่อต้านไม่ได้รุนแรง เพียงแต่อาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในประเด็นต่าง ๆ ที่เรากำลังขับเคลื่อน หรือส่งเสริมเท่าที่ควร...” (คุณนานา (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สามารถทำการสรุปผลการศึกษาได้ว่า ในการออกมาทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมของสตรีชาวมุสลิมนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับการยอมรับในวงสังคมของครอบครัว ญาติพี่น้อง แต่ในภาพรวมของสังคมมุสลิม บริบทของการเป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมกลับยังไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากบางกลุ่มยังเชื่อว่าการออกมาทำหน้าที่นักขับเคลื่อนทางสังคมเป็นการกระทำเกินกว่าความเหมาะสมของสตรีมุสลิมที่จะทำได้ เป็นการผิดหลักของศาสนา โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4.1 – 4.2

ตาราง 4.1 สรุปรูปแบบการดำเนินชีวิตในฐานะสตรีมุสลิม รูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว

รูปแบบการดำเนินชีวิต	ปัญหาอุปสรรค
<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการเปลี่ยนแปลงจากในยุคที่สตรีมุสลิมยังไม่ได้รับการอนุญาตให้มีสิทธิ์มีเสียงทางสังคม 2. สตรีมุสลิมมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงมากขึ้น 3. ได้รับโอกาสให้ทำงานนอกบ้าน 4. ได้รับการยอมรับให้แสดงความคิดเห็นในครอบครัวและสังคม 	<p>กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักบางคน มีปัญหากับสามีเนื่องจากทำงานมากเกินไป จนไม่มีเวลาปรนนิบัติสามี และลูก</p>

ตาราง 4.2 สรุปสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม

สถานภาพทางสังคม	ปัญหาอุปสรรค
<ol style="list-style-type: none"> 1. สตรีมุสลิมได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น 2. สตรีมุสลิมที่ออกมาทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ได้รับการยอมรับในวงสังคมของครอบครัว ญาติพี่น้อง 	<p>ในภาพรวมของสังคมมุสลิม บริบทของการเป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมกลับยังไม่ได้ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากบางกลุ่มยังเชื่อว่า การออกมาทำหน้าที่นักขับเคลื่อนทางสังคมเป็นการกระทำเกินกว่าความเหมาะสมของสตรีมุสลิมที่จะทำได้</p>

2. บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้

การศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน โดยประเด็นการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ประเด็นสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

จากการศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่า สตรีมุสลิมที่ออกมาทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ส่วนใหญ่จะมีบทบาทในด้านของการแสวงหาการยุติความรุนแรงแสวงหาสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้ การแก้ปัญหาความรุนแรงต่อสตรี และการเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณนูอาร์ (นามสมมติ) อายุ 52 ปี ที่กล่าวว่า

“...บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนใต้ ถือเป็นเรื่องที่ทำายมาก เพราะโดยปกติแล้วบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมมักไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับเท่าที่ควรอยู่แล้ว ยิ่งเมื่อต้องมามีบทบาท มีการแสดงความคิดเห็นในสังคม เช่น การเป็นนักขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เช่น โครงการของรัฐที่ชาวบ้านไม่เอา ชาวบ้านได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือชาวบ้านร้องเรียนว่าไม่มีการรับฟังความเห็น เช่น เรื่องถนนหนทาง แล้วนั้น การทำงานของเราจะมีความยากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับเราในฐานะที่เรามาทำงานตรงนี้ เนื่องจากยังคงยึดติดกับความเชื่อที่ว่า เป็นหน้าที่ของผู้ชาย เพราะบทบาทของผู้หญิงมุสลิมที่ถูกกำหนดให้มีหน้าที่เป็นภรรยาและแม่ของลูก...” (คุณนูอาร์ (นามสมมติ) อายุ 52 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า

“...ในการทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมของเราส่วนใหญ่ จะเป็นการขับเคลื่อนในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว โดยมีเครือข่ายการทำงานแบบไม่เป็นทางการ มีหน้าที่หลักในการเข้าไปดูแล เยียวยาจิตใจ ให้ความช่วยเหลือหญิงแม่และเด็กกำพร้า โดยมีการจัดการประชุมเสวนาแบบเล็ก ๆ ไม่เป็นทางการ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มาพูดคุยเล่าปัญหาของตัวเอง เช่น การได้รับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้การขับเคลื่อนของเรามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้หญิงให้เข้มแข็งในสถานการณ์ความขัดแย้งของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ไปพร้อม ๆ กับการให้ความรู้ผู้หญิงเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวไป...” (คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

คุณอาอีชะ (นามสมมติ) อายุ 41 ปี ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวว่า

“...สำหรับบทบาทการทำงานในฐานะนักขับเคลื่อนทางสังคม เรามีบทบาทในเรื่องของการดูแลช่วยเหลือผู้หญิงที่ได้รับการกระทำที่รุนแรงในครอบครัว โดยเริ่มตั้งแต่ที่ทีมงานของเราต้องเข้าไปสร้างความสัมพันธ์และสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้หญิงใน ชุมชน เพื่อให้หญิงเหล่านั้นเกิดความเชื่อมั่นว่า กลุ่มของเราช่วยเหลือเขาได้ โดยจะทำการลงพื้นที่ตามไปพูดคุยกับผู้หญิงเหล่านั้นโดยตรง ซึ่งการลงพื้นที่เข้าไปพูดคุยโดยตรง จะช่วยให้หญิงที่ถูกทำทารุณเหล่านั้นมีความรู้สึกปลอดภัย เชื่อใจ และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น หรือขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ได้อย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้เพราะหญิงมุสลิมส่วนหนึ่งจะมีความเชื่อที่ว่าอะไรที่เป็นปัญหาในบ้าน โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับสามี จะต้องไม่ไปเล่าให้คนอื่นฟัง ดังนั้นบทบาทสำคัญที่เราทำคือทำลายความเชื่อ เพื่อให้หญิงเหล่านั้นก้าวข้ามความเชื่อ และกล้าที่จะออกมาพูดหรือเรียกร้องเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่

ตนเอง เพื่อนำไปสู่การลดปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัวได้ในที่สุด...” (คุณอาอิชะ (นามสมมติ) อายุ 41 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

นอกจากนี้ คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ยังได้กล่าวไว้ว่า

“...บทบาทของเรา คือ การให้คำปรึกษากับสตรีที่ได้รับความรุนแรง หรือได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในชายแดนใต้ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องของการเรียกร้องให้ยุติความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งความท้าทายในการเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมของเรา คือ จะทำอย่างไรให้ผู้คนไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรง ทำอย่างไรให้ผู้คนเคารพสิทธิสตรีอย่างแท้จริง หน้าของเรา คือ การรับเรื่อง การให้คำปรึกษาให้การช่วยเหลือ และการพยายามที่จะสื่อสารให้ผู้คนให้ความสำคัญ และมีมุมมองว่าการกระทำความรุนแรงต่อสตรี หรือผู้ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นภรรยา ไม่ใช่เรื่องปกติ ไม่ใช่เรื่องที่ถูกผู้ชายที่เป็นสามีมีสิทธิ์อย่างชอบธรรมที่จะกระทำอย่างไรก็ได้...” (คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ คุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ที่กล่าวว่า

“...หน้าที่หลักที่เราได้รับผิดชอบ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่เรายินดีที่จะทำมาก คือ การให้คำปรึกษากับผู้หญิงที่สูญเสียสามี หรือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง เราต้องเข้าไปพูดคุย ให้กำลังใจ และส่งเสริมผลักดันให้พวกเขาเหล่านั้นมีกำลังใจในการที่จะใช้ชีวิตต่อไป โดยเฉพาะบางคนที่มีลูกที่ยังเล็ก ต้องเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งยากลำบากในการใช้ชีวิตมาก เราจะต้องส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นยืนหยัดต่อสู้เพื่อตัวเองและเพื่อลูกได้ ซึ่งเราก็คือเป็นคนหนึ่งที่เคยได้รับความสูญเสียตรงนี้ เราเชื่อว่า เราสามารถส่งต่อพลังของเราไปสู่คนอื่นได้...” (คุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สามารถทำการสรุปผลการศึกษาได้ว่า บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมอยู่ 3 ประเด็น คือ การแสวงหาการยุติความรุนแรงแสวงหาสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้ การแก้ปัญหาความรุนแรงต่อสตรี และการเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยสตรีมุสลิมที่ทำหน้าที่เป็นนักขับเคลื่อนทางสังคม จะเริ่มตั้งแต่การรับเรื่องร้องเรียน หรือขอความช่วยเหลือ การลงพื้นที่เข้าไปพูดคุยกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น ผู้หญิงที่ได้รับการกระทำรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น เมื่อรับเรื่องและเข้าไปพูดคุยถึงปัญหาแล้ว สตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมก็จะทำหน้าที่ในการส่งเรื่องประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อ แต่โดยภาพรวมแล้วบริบทของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิมจะอยู่ในรูปแบบของให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมี พึ่งได้รับ และทำอย่างไรให้ผู้คนไม่

เพิกเฉยต่อความรุนแรง ทำอย่างไรให้ปัญหานี้เป็นเรื่องส่วนรวม ทำอย่างไรให้ผู้คนเคารพสิทธิสตรีอย่างแท้จริง

2.1 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวกทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว

ในส่วน of ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวกทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว จากการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำงานเคลื่อนไหวกทางสังคมที่สำคัญ คือ นักเคลื่อนไหวบางคนไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมได้อย่างสมดุล รองลงมา คือ การไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อและทัศนคติที่ฝังแน่นว่า การที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมศาสนา และลำดับต่อมาคือ การขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เครือข่ายเคลื่อนไหวกทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือ ทำให้การทำงานไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณอารีณี (นามสมมติ) อายุ 40 ปี ที่กล่าวว่า

“...ปัญหาในการทำงานที่พบ คือ เนื่องจากเราเป็นผู้หญิง บางทีการลงพื้นที่เพื่อสำรวจ หรือลงพื้นที่เพื่อให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ เช่น ผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายหรือมีกรณีที่ต้องการหย่ากัน ผู้หญิงส่วนใหญ่ในช่วงแรก ๆ จะไม่ค่อยเชื่อมั่นในกระบวนการทำงานของเครือข่ายเราเท่าไรนัก ยกตัวอย่างเช่น เคสการฟ้องหย่า เราพบว่า มีเคสหย่ามาปรึกษาเราน้อยมาก จึงลงไปสำรวจจุดที่คณะกรรมการอิสลาม เพราะตามหลักทางศาสนาผู้หญิงจะต้องไปฟ้องหย่าที่นั่น ทำให้ผู้หญิงหลาย ๆ คนไม่ได้รับการช่วยเหลือเท่าที่ควร เพราะจากการพูดคุยเราพบว่า เมื่อฟ้องหย่าคณะกรรมการอิสลาม จะพยายามไกล่เกลี่ยให้คืนดีกับสามี บางทีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ หย่าไม่สำเร็จผู้หญิงก็กลับบ้านไปและมีหลายกรณีที่เมื่อกลับบ้านไปก็ต้องไปเผชิญความรุนแรงในครอบครัวเหมือนเดิมหรืออาจจะหนักกว่า...” (คุณอารีณี (นามสมมติ) อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นของคุณอารีณี มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณาติกะ

“...เริ่มแรกเลยที่เข้ามาทำงานเป็นนักขับเคลื่อนสังคม โดยจะมีหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียน หรือขอความช่วยเหลือ บางเคสเราต้องลงพื้นที่พูดคุยกับผู้ร้องเรียนเอง ทำให้การทำงานแรก ๆ มีอุปสรรคตรงที่เราไม่สามารถจัดสรรเวลาที่เหมาะสมได้ ทำให้เวลาลงพื้นที่ทำงานบางครั้งส่งผลกระทบต่อครอบครัวในครอบครัว ซึ่งบางครั้งเรามาทำงานตรงนี้ด้วยความมุ่งมั่นว่าอยากจะช่วยเหลือผู้หญิงที่ไม่ได้รับความเท่าเทียม หรือโดนกระทำรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่เราเองเคยประสบจากคนใกล้ตัวโดยตรง ทำให้เวลาทำงานเราก็ให้ความสำคัญที่การดูแล

ช่วยเหลือเค้าเต็มที่ ซึ่งปัญหานี้ก็ได้รับการแก้ไข โดยการจัดสรรเวลาการทำงานให้เหมาะสมมากขึ้น และต้องทำงานในระดับที่สมาชิกในครอบครัวของเราทำได้และเห็นด้วย เพื่อให้เกิดความราบรื่นทั้งชีวิตส่วนตัว และการทำงานขับเคลื่อนสังคม...” (คุณอาตึกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณอุสุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี ได้กล่าวถึง อุปสรรคในการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่า

“...อุปสรรคในการทำงาน คือ ทักษะ และความเชื่อของบางคนที่เชื่อว่า ผู้หญิงควรทำหน้าที่ในการดูแลลูกและสามีให้เต็มที่ การออกมาเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ของผู้ชายที่ถือเป็นผู้นำ ที่มีความรู้ ความเข้าใจมากกว่า แต่โดยแท้จริงแล้ว ในบางเรื่องผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกรังแก เช่น การได้รับความรุนแรงในครอบครัวจากผู้เป็นสามี การเข้าไปพูดคุย หรือช่วยเหลือคนกลุ่มนี้นั้น เราเชื่อว่า ผู้หญิงมีความเข้าใจผู้หญิงด้วยกันมากกว่าใคร ดังนั้นถึงแม้ว่าการทำงานของเราในส่วนนี้ จะถูกบางคน บางกลุ่มมองว่าไม่เหมาะสม ชัดหลักศาสนา เป็นผู้หญิงที่ไม่อยู่ในกรอบของสามี เราก็กพยายามที่จะมองข้ามข้อจำกัดในส่วนนี้ เพื่อให้สามารถทำงานขับเคลื่อนสังคมให้ผู้หญิงมุสลิมมีโอกาส และได้รับสิทธิสตรีในส่วนที่ตนเองพึงมี พึงได้ อย่างเหมาะสม...” (คุณอุสุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ในขณะที่ คุณอายะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“...ปัญหาที่เจอบ้าง คือ เวลาในการทำงานไม่ลงตัว มีบางครั้งที่เราลงพื้นที่แล้วต้องใช้เวลาในการทำงานนานกว่าที่คาดไว้ แต่ก็พยายามที่จะทำความเข้าใจกับครอบครัวในเหตุแห่งความจำเป็นที่เกิดขึ้น ซึ่งครอบครัวของเราให้การส่งเสริมในการออกมาทำงานตรงนี้อยู่แล้ว จึงไม่มีปัญหาอะไรมาก...” (คุณอายะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

นอกจากนั้นคุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า

“...อุปสรรคในการทำงานขับเคลื่อนสังคมที่เจอ คือ บางชุมชนหรือบางครอบครัวที่เราลงไปทำงาน เห็นว่าเราเป็นผู้หญิง เค้าไม่เข้าใจว่าทำไมเราต้องทำงานตรงนี้ การทำงานตรงนี้เหมาะสมแล้วหรือ ใช้น้ำหนักที่ผู้หญิงควรออกมาทำงานตรงนี้หรือไม่ ซึ่งในกลุ่มคนที่มีความคิดแบบนี้ เมื่อเราลงทำงานกับเค้า จะเป็นงานที่ทำได้ยากมากกว่าเดิม...” (คุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สามารถทำการสรุปผลการศึกษาได้ว่า ปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ที่พบ คือ การจัดสรรเวลาการทำงานไม่ลงตัว ทำให้ส่งผลกระทบต่อ

ต่อการดูแลครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของสตรีมุสลิม ซึ่งปัญหานี้เมื่อสตรีมุสลิมที่ออกมาทำงาน ขับเคลื่อนทางสังคมทำงานไปสักระยะ จะสามารถปรับตัวและจัดสรรเวลาการทำงาน ซึ่งช่วยลด ปัญหาการการจัดสรรเวลาการทำงานไม่ลงตัวนี้ได้ นอกนั้นจะเป็นปัญหาจากมุมมองของคนในสังคมที่เป็นผลมาจากทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า ผู้หญิงควรอยู่บ้าน ดูแลสามี ทำให้ในการลงพื้นที่ทำงานของสตรีมุสลิมในฐานะนักเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ได้รับความเชื่อถือจากผู้ที่ตนเองลงพื้นที่ เพื่อทำการช่วยเหลือเท่าที่ควร และบางส่วนถูกผู้คนในสังคม ในชุมชนบางกลุ่มที่มีความเชื่ออย่างเคร่งครัดมองว่า สตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหวเป็นผู้หญิงที่ทำผิดหลักศาสนา

ตารางที่ 4.3 สรุปปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว

บทบาทการทำงานเคลื่อนไหวทางสังคม	ปัญหาอุปสรรค
1. การแสวงหาการยุติความรุนแรงแสวงหาสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้	1. นักเคลื่อนไหวบางคนไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำงาน กับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมได้อย่างสมดุล 2. การไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อ และทัศนคติที่ฝังแน่นว่า การที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีผิดหลักศาสนา 3. ขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เครือข่ายเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือ
2. การแก้ปัญหาความรุนแรงต่อสตรี	
3. การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ	

3. แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ จากการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก จากตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้ คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่กล่าวว่า

“...การจะส่งเสริมให้สตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จะต้องเริ่มตั้งแต่การสร้างทัศนคติ ส่งเสริม ปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิดของผู้หญิงเหล่านั้นให้เล็งเห็นคุณค่าของตัวเองมากขึ้น ให้ความสำคัญในเรื่องของความเท่าเทียมกันมากขึ้นทั้งนี้เพราะผู้หญิงสามารถทำอะไรได้มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี และเป็นแม่ที่ดีและยังสามารถทำหน้าที่ขับเคลื่อนพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กันได้...” (คุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับคุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวไว้ว่า

“...สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน คือ ต้องให้ความรู้ให้ผู้หญิงมุสลิมมีมุมมองใหม่ในการกำหนดบทบาทของสตรีมุสลิมที่มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดีให้กับบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มสตรีมุสลิมด้วยตนเอง โดยจะต้องมีการขับเคลื่อนสังคมในด้านของการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล่าวที่จะออกมาพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองได้รับความไม่ยุติธรรม...” (คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“...หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ ควรหันมาให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้มากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการให้ความรู้ด้านสิทธิสตรี เรามีการให้ความรู้เรื่องหลักศาสนาที่ดีงามและให้ความรู้เรื่องสตรีทางสังคมควบคู่ไปด้วย...” (คุณซารีปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

กล่าวโดยสรุป “...ในการดำเนินงานในฐานะของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิมนั้น ปัญหาและอุปสรรคที่เป็นประเด็นที่ทำให้สตรีมุสลิมไม่สามารถทำงานขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาสังคมได้อย่างสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร คือ การไม่ได้รับการยอมรับ และขาดความน่าเชื่อถือศรัทธาจากบุคคลในพื้นที่บางกลุ่ม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้ที่เคร่งในการปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามมาก ๆ...”

ดังนั้นในการดำเนินการขับเคลื่อนทางสังคมของสตรีมุสลิมนั้น นอกเหนือจากการดำเนินการรับเรื่อง ลงพื้นที่ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ได้รับความรุนแรงจากครอบครัว สิ่งที่เกี่ยวข้องของสตรีที่เป็นนักขับเคลื่อน หรือนักเคลื่อนไหวทางสังคมต้องดำเนินการควบคู่กัน คือ การสร้างความรู้ และมุมมองใหม่ในการกำหนดบทบาทของสตรีมุสลิมที่มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดีให้กับบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มสตรีมุสลิมด้วยตนเอง โดยจะต้องมีการขับเคลื่อนสังคมในด้านการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล่าวที่จะออกมาพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองได้รับความไม่ยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงในครอบครัวมากขึ้น ซึ่งหากสตรีมุสลิม

เข้าใจ และเล็งเห็นถึงคุณค่าของตนเองมากขึ้น ย่อมเข้าใจในบริบทของสตรีกลุ่มที่ออกมาทำงาน เคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น และจะเกิดความเชื่อถือ ยอมรับ และให้ความร่วมมือกับการลงพื้นที่ทำงานของกลุ่มสตรีมุสลิมที่ออกมาทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้มากขึ้น

นอกจากส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเข้าใจ และเล็งเห็นถึงคุณค่าของตนเองมากขึ้น เข้าใจในบริบทของสตรีกลุ่มที่ออกมาทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้นแล้ว สิ่งสำคัญต่อมา คือ เครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิม ซึ่งจะทำให้เกิดความสมดุลในชีวิตส่วนตัว และการทำงานของสตรีมุสลิมมากขึ้น ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณฮุสนา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่กล่าวว่า

“...เมื่อครั้งที่ตัวของเราเอง ยังคงมีสถานะครอบครัวที่ต้องดูแลสามีและลูกนั้น ปัญหาที่พบกับตัวเองเลย คือ เวลาการทำงานออกมาเคลื่อนไหว ขับเคลื่อนแนวคิดต่าง ๆ เพื่อสังคมนั้น บางครั้งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ การดูแลครอบครัว ทำให้ไม่ได้สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ และเป็นเหตุแห่งการเกิดปัญหาครอบครัวตามมา ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัดควรมีการจัดสรรเวลาการทำงานให้สอดคล้องกับรูปแบบชีวิตของสตรีที่ออกมาเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมมากขึ้น...” (คุณฮุสนา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

นอกจากนั้น คุณไซดา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้เพิ่มเติมว่า

“...ควรมีการจัดสรรเวลาการทำงานที่เป็นแบบแผน แน่นนอน เพื่อลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับสตรีที่เสียสละเวลาของตนเองออกมาทำงานตรงนี้ เพื่อให้สตรีเหล่านี้ ทำงานได้อย่างมีความสุขมากขึ้น ควบคู่ไปกับการทำหน้าที่ของตนเองในการดูแลครอบครัวได้อย่างดีเหมือนเดิม...” (คุณไซดา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

กล่าวโดยสรุป “...เนื่องจากการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จะไม่มีกำหนดระยะเวลาหรือช่วงเวลาในการทำงานที่แน่นอน ดังนั้นเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมที่มีสามี มีบุตรแล้ว จะต้องให้ความสำคัญในการดูแลสามีและลูกเป็นงานหลัก ทั้งนี้เพื่อให้สตรีมุสลิมที่เสียสละตนเองออกมาทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางสังคมสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพไปพร้อม ๆ กับการทำหน้าที่ของภรรยาและแม่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องด้วยเช่นกัน ซึ่งการจัดสรรกระบวนการในการทำงานที่เหมาะสมให้กับสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมนี้ ยังจะเป็นผลดีต่อเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมในด้านของการรักษาจำนวนของสตรีมุสลิมที่เข้ามาทำงานในฐานะนักเคลื่อนไหวทางสังคมทางสังคมไว้ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการขับเคลื่อนสังคมเพื่อลด

ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ รวมถึงการรณรงค์เรื่องของสิทธิสตรี และการรณรงค์ป้องกันในเรื่องของการลดความรุนแรงในครอบครัวถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินงานมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว แต่การได้รับการยอมรับ และการกระจายความช่วยเหลือไปยังสตรีใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ยังไม่ทั่วถึง และประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นหากมีจำนวนของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวนมาก ออกมาช่วยกันขับเคลื่อนแนวทางที่เครือข่ายเรียกร้อง หรือเคลื่อนไหวอยู่ได้อย่างทั่วถึงพอเพียงและต่อเนื่อง ย่อมส่งผลทำให้ประเด็นที่เครือข่ายต้องการขับเคลื่อน และเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้สามารถประสบผลสำเร็จได้มากขึ้น..”

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลยังมีความคิดเห็นว่า ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณอาต๊ะกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ที่กล่าวว่า

“...การส่งเสริมให้สตรีมุสลิมทำงานขับเคลื่อนทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีจำนวนของสตรีที่ออกมาทำหน้าที่เป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมเพียงพอจะต้องมีการถ่ายทอดแนวคิดในด้านของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้หญิงสตรีมุสลิมอย่างถาวร และยั่งยืน...” (คุณอาต๊ะกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

โดยความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ คุณฮุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี ที่กล่าวว่า

“...ควรผลักดันให้สตรีมุสลิมแต่ละรุ่นมีความคิดในเรื่องของการเห็นคุณค่าของตนเอง การไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ควรทำการติดต่อประสานงานกับเครือข่าย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ถูกระงับได้รับความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานด้านการเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมได้เป็นอย่างดี...” (คุณฮุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

ความคิดเห็นดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ คุณอาต๊ะกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“...การส่งเสริมให้สตรีเห็นคุณค่าของตนเอง มองว่าตนเองนอกจากจะเกิดมาเพื่อเป็นผู้ที่ดูแลปรนนิบัติสามี และลูกให้ดีแล้ว เรายังทำงานในส่วนอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันได้ อย่างไม่ตกบกพร่อง ผู้หญิงทุกคนล้วนมีสิทธิในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัวการถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ...” (คุณอาต๊ะกะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี, เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2564)

จากแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึกมาสรุป และจัดทำเป็นประเด็นในการจัดสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตัวแทน 5 คน สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ นั้น มีหน่วยงานหลากหลายที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ซึ่งโครงการพัฒนานี้จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะในเรื่องของการที่สตรีมุสลิมจะออกมาทำงานนอกบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการออกมาทำงานขับเคลื่อนสังคม ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดการไม่ยอมรับจากกลุ่มคนรุ่นเก่าที่ยังมีทัศนคติคงเดิม การเคร่งครัดในเรื่องที่ผู้หญิงควรดูแลพ่อแม่ สามี และลูก มากกว่าการออกมานอกบ้าน และทำงานขับเคลื่อนสังคม เพราะผิดหลักศาสนา โดยจากการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตัวแทน 5 คน สามารถสรุปประเด็นและแนวทางการแก้ปัญหา เรื่อง การขาดความเชื่อมั่นของสตรีมุสลิมที่มีต่อนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นเพศหญิงเช่นเดียวกัน ได้ว่า

“...ปัญหาที่ผู้หญิงชาวมุสลิมไม่ได้มีการออกมาเคลื่อนไหว เรียกร้องสิทธิ

ความชอบธรรมของตัวเองได้มากพอ เพราะพวกเขาเหล่านั้นมักมองว่า เมื่อตนเองเกิดมาเป็นหญิง และเมื่อแต่งงานมีครอบครัวแล้ว หน้าที่ของตัวเองมีแค่ดูแลลูกและสามี ให้ดีเท่านั้น การกระทำหน้าที่อื่น ๆ ใด ๆ ถือว่าเป็นการผิดประเพณี ขัดหลักที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งต้องอดทน ต่อได้รับความรุนแรงจากครอบครัวอย่างไร้ความยุติธรรม ดังนั้นสิ่งที่ส่งเสริมให้สตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ คือ การส่งเสริมให้สตรีมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของสิทธิความเท่าเทียมของตน และคุณค่าของตนเอง ที่สามารถทำหน้าที่ดูแลครอบครัว และสังคมไปพร้อม ๆ กันได้...” (Focus Group, ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน, เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565)

ในขณะที่แนวทางการแก้ปัญหาของการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อฝังแน่นในเรื่องของการผิดหลักศาสนา จากการทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตัวแทน 5 คน สามารถสรุปประเด็นแนวทางการแก้ไขได้ดังนี้

“...ความรู้ เป็นตัวขับเคลื่อนสังคมได้มากที่สุดควรมีการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมมีความรู้ในเรื่องของสิทธิสตรีมากขึ้น เมื่อมีความรู้มากขึ้น ทัศนคติหรือมุมมองของเขาก็จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ให้ความเคารพในสิทธิของตนเองมากขึ้น ดังนั้นการขับเคลื่อนสังคมที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะประเด็นใดก็ตาม คือ การให้ความรู้ในเรื่องหรือประเด็นนั้น ๆ ที่มากพอและต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อสตรีอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของเพศสภาพของตนเองมากขึ้น ย่อมทำให้เกิดปฏิกิริยาที่ดี

ขึ้นต่อนักเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น การเชื่อถือ เกิดความไว้วางใจ และเปิดใจรับฟัง เปิดโอกาสให้นักเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นสตรีมุสลิมเข้ามาให้การดูแล และให้คำปรึกษาต่าง ๆ...” (สนทนากลุ่ม, ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565)

และในส่วนสุดท้าย คือ ปัญหาการจัดสรรเวลาทำงานกับชีวิตส่วนตัว ที่พบว่า นักเคลื่อนไหวบางคนไม่สามารถจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมได้อย่างสมดุล ซึ่งจากการทำการสนทนากลุ่ม สรุปได้ว่า

“...ควรมีการวางแผนการทำงาน กระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมที่มีสามี มีบุตรแล้วจะต้องให้ความสำคัญในการดูแลสามีและลูกเป็นงานหลัก ทั้งนี้เพื่อให้สตรีมุสลิมที่เสียสละตนเองออกมาทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางสังคมสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพพร้อมกับการทำหน้าที่ของภรรยาและแม่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องด้วย...” (สนทนากลุ่ม, ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2565)

จากผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ 3 จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน ร่วมกับการทำ สนทนากลุ่ม จำนวน 5 คน สามารถทำการสรุปผลการศึกษาได้ว่า เพื่อส่งเสริมสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีจำนวนของสตรีที่ออกมาทำหน้าที่เป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมที่เพียงพอต่อการออกมาเคลื่อนไหวจนเกิดแรงกระเพื่อมทางสังคม เครือข่ายหรือสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคมของสตรีมุสลิม ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิ์ในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัว การถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ ดังนั้นถ้าตนเองถูกรกระทำ หรือพบเห็นใครที่ถูกทารุณ หรือได้รับการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวที่ไม่เหมาะสม สิ่งที่ต้องทำ คือ ต้องไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ควรทำการติดต่อประสานงานกับเครือข่าย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ถูกรกระทำได้รับความช่วยเหลือตามความเหมาะสม โดยผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาสรุปรายละเอียดสำคัญได้ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 สรุปแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้

สภาพปัญหา	แนวทางการแก้ไข	หน่วยงาน/ ผู้รับผิดชอบ
1. ปัญหาการจัดสรรเวลาทำงาน กับชีวิตส่วนตัว	ต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิม	ต้นสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคม
2. การไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อฝังแน่นในเรื่องของการผิดหลักศาสนา	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการขับเคลื่อนสังคมในด้านของการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะออกมาพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองได้รับความไม่ยุติธรรม	1. ต้นสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคม 2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
3. การขาดความเชื่อมั่นของสตรีมุสลิมที่มีต่อนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นเพศหญิงเช่นเดียวกัน	ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิ์ในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากล	1. ต้นสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคม 2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม รวมถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยซึ่งมุ่งเน้นเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิม ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ผลการศึกษาสามารถนำมาสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ โดยการศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคม บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม และแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีรูปแบบการดำเนินชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จังหวัดละ 5 คน ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส รวมทั้งสิ้น 15 คน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ปัจจุบันสตรีมุสลิมได้รับโอกาส มีสิทธิเสรีภาพที่จะออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิในการแสดงออกทางความคิดเห็นในสังคมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากสภาพทางสังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลทำให้แนวคิด และวิถีปฏิบัติ รวมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิม มีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะได้รับการยอมรับให้มีอิสระในการออกมาทำงานนอกบ้าน มีสิทธิมีเสียงทางสังคมมากขึ้น แต่สตรีมุสลิมก็ยังคงต้องให้ความสำคัญกับการดูแลสมาชิกในครอบครัวก่อนเป็นสำคัญ โดยยังคงยึดถือว่า การดูแลลูกและสามีเป็นงานหลักของสตรีมุสลิมอยู่เช่นเดิม ในส่วนของงานด้านการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมจะออกมาเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ก็ยังพบว่า สตรีมุสลิมบางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแพร่หลายมากนัก เนื่องจากในกลุ่มมุสลิมทั้งชายและหญิงบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นเก่าที่ เป็นผู้สูงอายุ ที่มักจะมีความเชื่อ และยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

2. บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ด้านการออกมาขับเคลื่อนในเรื่องของการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว โดยบทบาทและกระบวนการทำงานจะเริ่มตั้งแต่การรับข้อร้องเรียน การลงพื้นที่เข้าไปให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว และการช่วยเหลือโดยการประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญ คือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยจะทำงานในรูปแบบการให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมี พึงได้รับ และทำอะไรให้ผู้คนไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรง ทำอย่างไรให้ปัญหานี้เป็นเรื่องส่วนรวม ทำอย่างไรให้ผู้คนเคารพสิทธิสตรีอย่างแท้จริง

3. แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้สรุปได้ ดังนี้

1. การที่จะส่งเสริมพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในด้านการขับเคลื่อนสังคม และพยายามสร้างความรู้ และทัศนคติให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น ถ้าที่จะออกมาพูดหรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงในครอบครัว มากขึ้น

2. เครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมมากขึ้น

3. เครือข่ายหรือสังกัดของนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิม ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลัง และความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิ์ในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัว การถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ

อย่างไรก็ดีในส่วนของการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิมนั้น ยังพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่เช่นกัน โดยในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ที่พบ คือ ปัญหาการจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมที่ไม่สมดุล และการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อและทัศนคติที่ฝังแน่นว่า การที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมศาสนา รวมถึงการขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เครือข่ายเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือ ทำให้การทำงานไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

อภิปรายผลการศึกษา

1. ในการศึกษาารูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวและสังคม เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ และได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง คือ สตรีสามารถหารายได้และมีส่วนช่วยในเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลามมาก แต่อย่างไรก็ดีการออกมาทำงานนอกบ้านดังกล่าวต้องดูแลให้ไม่ส่งผลกระทบต่อหน้าที่ และเวลาให้กับครอบครัวมีน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ของสตรีมุสลิมตามหลักการอิสลาม สตรีมุสลิมก็ยังคงยึดมั่นถือมั่นในการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดีที่ต้องปรนนิบัติ รัก เชื่อฟังสามี และในฐานะของการเป็นแม่ ก็ต้องให้ความสำคัญในการดูแลบุตรให้เป็นคนดีตามหลักแนวทางของศาสนาอิสลาม ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่า สตรีมุสลิมในปัจจุบันมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยหันมาทำงานหารายได้นอกบ้านมากขึ้น ทำการค้าขาย ทำงานออนไลน์ หรือแม้แต่ผันตัวมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องสิทธิที่สตรีควรจะได้รับจากสังคมที่อยู่อาศัยมากขึ้น เนื่องจากสถานการณ์บางอย่างในพื้นที่ที่บีบบังคับให้พวกเขาต้องออกมาเป็นช่างเท้าหน้าเพื่อเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว และสตรีเหล่านี้ก็ยังยึดถือปฏิบัติตนภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมกับความเป็นสตรีเพศที่ไม่ได้ผิดหลักศาสนาที่พวกเขาเหล่านี้นับถืออีก

2. ในการศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ จะมีบทบาทในด้านการออกมาขับเคลื่อนในเรื่องของการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว นอกจากนั้นอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญ คือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยจะทำงานในรูปแบบของการให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมี พึ่งได้รับ จะเห็นได้ว่าบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ คือ การหล่อหลอม ปลุกฝังความคิดของสตรีมุสลิมให้เห็นคุณค่าตนเอง พร้อม และกล้าที่จะเรียกร้องหากตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือเกิดความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเมื่อสามารถหล่อหลอมให้สตรีเหล่านั้นที่มีความคิด ความเชื่อไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มสตรีมุสลิมที่ทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ก็ย่อมเป็นผลดีต่อการเข้าไปให้คำปรึกษา แนะนำหรือให้การช่วยเหลือ เนื่องจากจะได้รับการเปิดรับจากสตรีมุสลิมที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือมากขึ้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ สามารถเรียกได้ว่า เป็นการสร้างกระบวนการทางสังคมในมิติใหม่ให้เกิดขึ้นในกลุ่มสตรีมุสลิม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านของการได้รับการยอมรับ การได้รับสิทธิที่เหมาะสมที่สตรีทุกคนพึงมี ประเด็นท้าทายคือการต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมโดยรวม เป็นกุญแจสำคัญที่เป็นทั้งอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีและจะเป็นกุญแจสำคัญที่ไขสู่ความสำเร็จในการพัฒนาสตรีและสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในอนาคต และจะทำให้การดำเนินการพัฒนาสตรี และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำได้ง่ายดายยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากยังไม่สามารถแก้ไขและก้าวข้ามสู่สังคมที่มีเจตคติที่ดีขึ้น ก็จะเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาสตรีทั้งหมด ยุทธศาสตร์นี้กำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ คนในสังคมไทยเข้าใจถึงสิทธิความ

เสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีเจตคติที่เป็นธรรม ปฏิบัติและยอมรับต่อสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ

3. ในการศึกษาการเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกเหนือจากการดำเนินการรับเรื่อง ลงพื้นที่ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ได้รับความรุนแรงจากครอบครัว และความรุนแรงอื่น ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องของสตรีที่เป็นนักเคลื่อนไหวต้องดำเนินการควบคู่กัน คือ การสร้างความรู้ และมุมมองใหม่ในการกำหนดบทบาทของสตรีมุสลิมที่มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี เป็นแม่ที่ดี ให้กับบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มสตรีมุสลิมด้วยตนเอง โดยจะต้องมีการขับเคลื่อนสังคมในด้านของการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองไม่ได้รับความยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งแนวทางในการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวนี้ มีปัญหาอุปสรรค เนื่องจากขาดความรู้ ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่ถูกต้องทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนและโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรสนับสนุนให้สตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ ได้รับการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เน้นการกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพให้กับสตรี เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ กลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มคนที่ตกอยู่ในภาวะลำบาก โดยเน้นความช่วยเหลือให้กลุ่มสตรีเหล่านี้ได้เข้าถึงการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง สามารถการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน และสามารถแสดงความรู้ความสามารถของตนเองภายใต้กรอบของศาสนาได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้

1. ในการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการส่งเสริมการเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบและผู้คนในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถสื่อสารกับสังคม ทั้งในเวทีสาธารณะและโลกออนไลน์
2. ควรส่งเสริมการอบรมเพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องกฎหมายต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิงมุสลิมในสถานการณ์ความรุนแรง
3. นอกจากการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาคมุสลิมและภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนร่วมมือจัดการศึกษาสายสามัญและทางศาสนา ให้เข้าถึงสตรีไทยมุสลิมมากขึ้น โดยเน้นการอบรม เน้นการปฏิบัติ สัมมนา และให้ความรู้หลักการของศาสนาและข้อปฏิบัติที่สามารถผสมผสานกับกิจกรรมอื่นๆ ในสังคมได้ เพื่อสร้างความมั่นใจ ความกล้าแสดงออกของสตรีมุสลิมที่ต้องเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของสตรีมุสลิมไทย กับสตรีมุสลิมต่างภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย เกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคมของแต่ละภูมิภาคต่าง ๆ ว่าพบปัญหาที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มสตรีมุสลิมและกลุ่มสตรีต่างศาสนาที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยเกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรบ้าง
3. ควรทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของสตรีมุสลิมที่ไม่ได้เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีต่อกลุ่มสตรีที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด ทักษะคติของสตรีมุสลิมเกี่ยวกับการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2550). *ความเรียงว่าด้วยสตรีกับสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมการปกครอง. (2564). *ลักษณะพิเศษของสามจังหวัดชายแดนใต้*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, จาก https://www.dopa.go.th/main/web_index
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). *สิทธิสตรี*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, จาก <http://www.dwf.go.th/>
- กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์. (2562). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารจุฬานาครทรรคน*, 6(4), 10-28.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2556). *ข้อเขียนว่าด้วยหญิง-ชาย*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนินทร์ ดีชาวัน. (2552). *สิทธิและเสรีภาพในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- คนภักดิ์ เอียบสกุล. (2561). ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวบ้านในชุมชนบ้านยามู. *วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา*, 12(2), 100-115.
- ดลมนรรัตน์ บากาและแวอุซิง มะแตเฮาะ. (2529). *การวิจัยสถานภาพสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (รายงานผลการวิจัย)*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ธเนศ มาคาสกุล. (2556). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- บรรจง ฟ่างรุ่งแสง. (2559). *การวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540-2550 (รายงานผลการวิจัย)*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- บุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2556). การก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 14(2), 10-35.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2551). *การศึกษานโยบาย มาตรการและแนวทางการแก้ปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้*. (วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเฮริชเบิร์น.
- ปรีชญารัตน์ จันทรักษ์. (2561). *กระบวนการขับเคลื่อนของสังคมต่อการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 276 กับการสร้างวาทกรรมเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2556). *เศรษฐกิจนอกกฎหมายกับนโยบายสาธารณะในประเทศไทย*.
กรุงเทพฯ: ตรีสวี.
- พฤทธิสาณ ชุมพล. (2550). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมลพรรณ ขานพล. (2550). *มาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อสตรี: ศึกษากรณีการคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- มาลี พุกษ์พงศาวิลี. (2557). *สิทธิความเป็นคนของผู้หญิง: พันธกรณีระหว่างประเทศ กฎหมายและข้อถกเถียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ยุสุฟ อัล เกาะเราะฮูอวัย. (2560). *นักดาอีย์กับบางส่วนของที่เลือนหาย* (มุดร์ริส ออบูบักรู). กรุงเทพฯ: นิตวิดาการพิมพ์.
- วารชา การวินพฤติ. (2560). การเคลื่อนไหวของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ ตั้งแต่อาณานิคมสเปนจนถึงการได้รับเอกราช ค.ศ. 1946. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 23(3), 110-131.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2557). ความเป็นหญิงในสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 12(2), 134-160.
- วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี : กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่).
- ศอลิห์ บิน เฟาซาน ฮัล-เฟาซาน. (2560). *แนะนำบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยเฉพาะ*. (อารีฟีน ยาชะรัต). สงขลา: สำนักงานเผยแพร่และสอนอิสลาม อีร-ร็อบวะฮู กรุงริยาด.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย (CONTEMPORARY POLITICAL IDEOLOGIES)*. นครปฐม: ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ.
- สมพร หลงจิ. (2560). *บทบาทของมุสลิมไทยในการเคลื่อนไหวทางสังคมผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจอิสลามในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, กรุงเทพมหานคร).
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลา. (2563). *สามจังหวัดชายแดนใต้*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก <https://pr.prd.go.th/yala/main.php?filename=index>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564)*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). *บทบาทสตรีมุสลิมต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

- สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2563). *บทบาทมุสลิมะฮ์ในโลกที่เปลี่ยนแปลงและสังคมที่เปลี่ยนไป*. สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ:มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่.
- สุชาดา ฐิติระวีวงศ์. (2561). การเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 21(2), 148-161.
- สุโรณี สายนุ้ย. (2557). *ผู้นำศาสนาอิสลามกับขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสนห์ จามริก. (2551). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2552). *ภาวะผู้นำ, ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5-8*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อภิรัฐ บุญศิริ. (2559). วิถีชีวิตของครอบครัวกับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบชายแดนใต้: กรณีศึกษาเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนใต้จังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 – 2557. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 11(2), 237-254.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2551). *พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อับดุลการิม ไชตาน. (2525). *มิติด้านสังคม และสาธารณสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก <https://www.islammore.com/main/content.php?page=sub&category=4&id=2663>
- อัมพร หมดเด่น. (2557). *กระบวนการสร้างสันติภาพโดยกลุ่มผู้หญิงท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงในภูมิภาคเอเชีย*. แหล่งงบประมาณสนับสนุน: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อัลญาน์ สมุห์เสนีโต. (2560). เพศวิถีในชีวิตสมรสของชาวไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 4(1), 90-115.
- อิมรอน มะกูดิ. (2564). *หลักการเชื่อมั่นที่ถูกต้องและที่ตรงกันข้าม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานความร่วมมือเพื่อเผยแพร่และสอนอิสลาม.
- อลิมา โจนด์. (2565). *สตรีนิยม*. สืบค้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2565, จาก <https://sistersinislam.org/salleh-ben-joned-and-feminism/>
- Albistur, M. & Armogathe, D. (1997). *Histoire du Féminisme Français*. Belgique: Éditions des femmes.
- Beasley, C. (1999). *What is Feminism?* London: Sage Publications.
- Billington-Grieg, T. (1911). *Towards woman's liberty*. London: Women's Freedom League.
- Dominelli, L. & McLeod, E. (2007). *Feminist social work*. London: MacMillan.
- Johnston, J. (1973). *Lesbian nation: The feminist solution*. New York: Simon and Schuster.
- Keller, A. (1985). *Women and War*. New Jersey: Zed Books Ltd.

- Kramarae, C., & Treichler, P.A. (1992). *Amazons a feminist dictionary bluestockings and crones*. London: Pandora.
- Mitchell, J. (1971). *Woman's Estate*. New York: Penguin.
- Martha, A. Fineman. (2001). *The Vulnerable*. Subject: Anchoring Equality in the Human Condition.
- McCarthy, J.D. & Zald, M.N. (1977). วารสารกฎหมายและสตรีนิยมของเยล, *Resource Mobilization and Social Movements : A*, 20(1), 100-125.
- Partial Theory. (n.d.). *American Journal of Sociology*, n.p.: 10(2), 85-122.
- Sherwin. (1988). "Hedonic Prices and Implicit Markets: Product Differentiation in Perfect Competition," *Journal of Political Economy* vol.82 no.1, pp. 34-55.
- Smith, B. (1979). *Toward a black feminist criticism*. New York: Crossing Press.
- Tilly, C. (1995). *Popular Contention in Great Britain, 1758-1834*. Oxford: Oxford University Press.
- Touraine, A. (1998). *Critique of Modernity*. Oxford: Blackwell.
- Turner, R. & Killian, L. (1957). *Collective behavior*. New York: Prentice-Hall.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม
ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

.....
คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งศึกษาถึงชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ของสตรีมุสลิม โดยประเด็นคำถามมีดังนี้

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล
 - 1.1 อายุ.....ปี
 - 1.2 อาชีพ.....
 - 1.3 ระดับการศึกษา.....
 - 1.4 สถานภาพสมรส.....
 - 1.5 ระยะเวลาในการเข้ามาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม.....ปี
2. ในฐานะที่ท่านเป็นหนึ่งในผู้ที่ขับเคลื่อนทางสังคม ท่านคิดว่าการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ของท่าน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง
 - 2.1 รูปแบบการดำเนินชีวิตในฐานะสตรีมุสลิม
 - 2.2 รูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว
 - 2.3 การได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม
3. ในการทำงานของท่าน ท่านมีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรบ้าง
4. ในการทำงานของท่าน พบปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมหรือไม่ ในฐานะที่ท่านเป็นสตรีมุสลิมที่ออกมาเคลื่อนไหว

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ตอบคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความคิดเห็นของท่าน ให้กระชับ และสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนมากที่สุด ซึ่งผลของการศึกษาจะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาให้สตรีมุสลิมมีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยในการสัมภาษณ์แต่ละท่าน จะใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 40 – 60 นาที และผู้สัมภาษณ์ขออนุญาตทำการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนมากที่สุด

แบบสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย
เรื่อง สตรีมุสลิม: ชีวิต และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม
ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

คำชี้แจง

1. แบบสนทนากลุ่มชุดนี้เป็นการเก็บข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สตรีมุสลิม: และบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต บทบาท และแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมในการมีบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ สตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี 3 คน จังหวัดยะลา 2 คน และจังหวัดนราธิวาส 2 คน รวมเป็น 7 คน
3. ผู้วิจัยขอรับรองว่า ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการทำวิจัย แนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อตัวท่าน และจะเก็บเป็นความลับ พร้อมทำลายเอกสารการบันทึกทันทีเมื่อเสร็จสิ้น
4. แบบสนทนากลุ่มประกอบด้วย 3 คำถามหลัก ดังนี้
 1. ปัญหา และอุปสรรคในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มีอะไรบ้าง อย่างไร
 2. การสร้างบทบาทให้สตรีมุสลิมสำคัญกับการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้หรือไม่ อย่างไร
 3. การเสนอแนวทางที่จะสามารถพัฒนาสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรบ้าง อย่างไร

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

นางสาวนุรุลฮุดา อับดุล

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน**ชื่อ สกุล**

นางสาว นุรุลฮุดา อับรู

รหัสนักศึกษา

6120220633

วุฒิการศึกษาวุฒิปริญญาตรี
ศิลปศาสตรบัณฑิต**ชื่อสถาบัน**

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ปีที่สำเร็จการศึกษา

2559

การตีพิมพ์ผลงานเผยแพร่

นุรุลฮุดา อับรู และวันพิชิต ศรีสุข. (2565). สตรีมุสลิม: ชีวิตและบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 28(3), 17-32.